

Et rom til å finne ’’seg selv’’?

**- en analyse av minoritetsungdoms
bruk av chat på internett**

Helene Toverud Godø

Masteroppgave i sosiologi

Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi

Universitetet i Oslo

Våren 2006

Forord

Denne oppgaven har inngått som en del av et NOVA¹-prosjekt, kalt *Social mobility through ICT? Youth with immigrant backgrounds and media use*. Jeg har samarbeidet med medarbeiderne på dette prosjektet både når det gjelder deler av datainnsamlingen og analysen. Ingrid Smette, som er forsker på dette prosjektet og ansatt på NOVA, har vært min biveileder.

Jeg har mange å takke når jeg nå setter punktum for denne masteroppgaven. Først og fremst vil jeg rette en stor takk til informantene mine og til dere som hjalp meg med å skaffe informanter! Takk for at dere viste meg tillit og dermed gjorde denne undersøkelsen mulig!

Så vil jeg takke mine to veiledere. En stor takk til min hovedveileder, Willy Pedersen, som har gitt gode og konstruktive tilbakemeldinger og råd underveis. En stor takk til min biveileder, Ingrid Smette. Jeg har lært så mye av dere begge!

Jeg vil også takke de to andre medarbeiderne tilknyttet NOVA-prosjektet, Geir Moshuus og Leila Torgersen, for at dere inkluderte meg i prosjektet.

Så vil jeg takke ungdomsforskningsgruppa på NOVA, som satte av to møter til å kommentere teksten til to av kapitlene i oppgaven min. Rådene jeg fikk var både nyttige og inspirerende.

Takk til Gro Skorpen, Berit Aasen, Ingvild Sommer og Hannah Helseth som har lest gjennom hele eller deler av oppgaven og kommet med verdifulle tilbakemeldinger.

Takk til Maren, Kim og Hilde som jeg har delt kontor med på NOVA; det har vært veldig hyggelig å ha de små kollokviene, og jeg har fått mye ut av tilbakemeldingene fra dere underveis i skriveprosessen.

Til slutt takk til samboeren min Christian, og takk til barna mine Maria og Leon, som har holdt ut med meg i innspurten og som nok gleder seg veldig til jeg får levert oppgaven!

Helene Toverud Godø

---

¹ Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Sammendrag

I denne oppgaven belyser jeg hvilken betydning internett kan ha for identitetsarbeid for ungdom med innvandrerbakgrunn. Undersøkelsen er tilknyttet et prosjekt ved Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og alderdom (NOVA), kalt *Social mobility through ICT? Youth with immigrant background and media use*.

Det er gjennomført kvalitative intervjuer og gruppeintervjuer av til sammen tretten ungdommer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Som bakgrunnsmateriale har i tillegg to diskusjonsfora på to nettsteder av og for ungdom med innvandrerbakgrunn blitt observert over tid, og redaktører fra disse nettstedene blitt intervjuet.

Forskning på internett har vist at mediet gir nye muligheter for identitetsarbeid. Fortellingene fra informantene i denne undersøkelsen viser at nettet er en arena hvor man kan leke og prøve ut ulike roller og identiteter fritatt fra andres blikk og kontroll.

Et av hovedspørsmålene for oppgaven er hvordan internett kan bidra til å styrke eller svekke bånd til eget og foreldres opprinnelige hjemland og kultur. Internett viste seg i denne undersøkelsen å være en arena som kan bidra til å øke og styrke det sosiale nettverket til ungdom med innvandrerbakgrunn. Aspekter som kjønn, selvtilit og sosiale nettverk vil imidlertid påvirke relasjonene som opprettes på internett.

Flere av ungdommene bruker internett til å opprettholde en kanal til slekt og venner i opprinnelseslandet. Videre bruker de internett til å opprette relasjoner til andre ungdommer med bakgrunn fra samme opprinnelsesland, spredt over store deler av den vestlige verden. Dette peker på at internett brukes til opprette transnasjonale forbindelser, og at internett også er et medium som kan forsterke opplevelsen av å leve i diaspora.

Internett brukes som et verktøy til å utvikle muslimsk identitet. Egne muslimske nettsteder gir kvinner mulighet til å diskutere religiøse problemer direkte med en imam, uten at dette bryter med normative koder for oppførsel og samvær mellom kvinner og menn i religiøse sammenhenger.

Denne undersøkelsen konkluderer med at internett kan bidra til å styrke båndene til opprinnelseslandet, samtidig som det i mange tilfeller også skaffer ungdommene et større sosialt nettverk i Norge. Til tross for frigjøringspotensialet som kan synes å ligge i internett, er likevel måten man bruker nettet på avhengig av den *sosiale* situasjonen brukeren befinner seg i. Personlige og individuelle, så vel som sosiale forutsetninger, vil prege hvordan internett brukes i minoritetsungdommenes identitetsarbeid.

Innhold

Sammenheng.....	4
Innhold.....	6
1 Innledning.....	8
1.1 Introduksjon.....	8
1.2 Identitet – noen første bestemmelser	9
1.3 Problemstillinger.....	12
1.4 Gangen i oppgaven.....	15
2 Relevant forskning og teoretiske perspektiver	17
2.1 Utbredelse og bruk av internett blant ungdom	17
2.2 Perspektiver på begrepene identitet og selv	19
2.3 Perspektiver innen internettforskning	22
2.3.1 ”Et optimistisk frigjøringsperspektiv”.....	22
2.3.2 Betydningen av samfunnets sosiale strukturer for vår valgfrihet og handlemåter	25
2.3.3 Kombinasjonen av muligheter, samt sosiale og relasjonelle sammenhenger og kontekster	27
3 Metoder og utvalg.....	32
3.1 Valg av metode	32
3.2 Innpass i feltet.....	32
3.3 Formaliteter	33
3.4 Forarbeid, intervju med redaktører og observasjon av nettsted.....	34
3.5 Intervjuer	34
3.5.1 Intervjuenes kontekst og utvalgets sammensetning	34
3.5.2 Intervju med skoleelevene	35
3.5.3 Gruppeintervjuene	35
3.5.4 Dybdeintervjuene	36
3.5.5 Intervjuer på e-post.....	36
3.5.6 Møte med informanten som svarte på annonsen.....	37
3.5.7 Intervjurelasjonen.....	37
3.5.8 Konstruksjon av kunnskap i intervjusituasjonen	38
3.6 Vurdering av dataenes kvalitet	39
3.7 Etske vurderinger.....	40
3.8 Analysegrunnlaget	41
4 Relasjoner, tillit og risiko.....	43
4.1 Giddens om modernitet, tillit og risiko	43
4.1.1 Hva er det motsatte av tillit? Om risiko, angst og frykt	44
4.2 Relasjoner på internett.....	45
4.2.1 Hvordan får man venner på internett	46
4.3 Hva snakker dere om når dere er på nettet?	49
4.4 Hvem skjuler seg bak den andre skjermen, der?	50
4.4.1 Ulike strategier for å avdekke hvem man har å gjøre med.....	51
4.5 Egnerfarte opplevelser av tillit og risiko på internett.....	52
4.6 Betydningen av sosialt nettverk og sårbarhet.....	54
4.7 Diskusjon.....	55
5 Internett som medium for transnasjonale bånd og diasporatilværelse.....	60
5.2 Diaspora.....	61
5.3 Transnasjonalitet.....	63

5.4	Kontakten med hjemlandet.....	64
5.4.1.	Maryam og familien – diasporasituasjon som vedlikeholdes gjennom internett ...	64
5.4.2.	Familien som utgangspunkt for transnasjonale bånd	65
5.5	Internett som en kilde til å dyrke islam – og en transnasjonal identitet.....	66
5.6	Begrensninger i internett som medium	70
5.7	Diskusjon.....	71
6	Utforsking av identitet på internett	76
6.1	Lek og spill: Det store maskeradeballet	76
6.1.1	”Foreløpig samstemmighet” – på nettet også?.....	78
6.1.2	Ikke lenger så viktig å redde hverandres ansikt?	79
6.1.3	Hvordan opptrer man på nettet? Om ”reelle” og ”virtuelle” selv	80
6.2	Hensikt og kontekst setter rammer for hvordan man opptrer	81
6.3	Om forhold og vennskap på internett.....	83
6.4.1	En kjærlighetshistorie fra nettet	85
6.5	Sherry Turkle og Erik H. Eriksons perspektiver på identitet og selvet.....	87
6.6	Forhandlinger om kjønn	88
6.7	Perspektiver på sosiale strukturer som begrenser personers frihet i identitetsarbeid	89
6.8	Diskusjon.....	91
7	Oppsummering og konkluderende betraktninger	95
7.1	Oppsummering.....	95
7.1.1	Internett som medium til å opprette og vedlikeholde sosiale nettverk.....	95
7.1.2	Om relasjoner, tillit og risiko når samhandlingen foregår på internett	95
7.1.3	Risiko på internett	96
7.1.4	Transnasjonale bånd og diasporatilværelse gjennom internett	96
7.1.5	Internett som en arena for identitetsarbeid	97
7.2	Konkluderende betraktninger	98
7.3	Veien videre: forslag til videre forskning	100
	Litteratur	102
	Vedlegg 1: Informasjonsbrev.....	108
	Vedlegg 2: Annonse på nettstedet	110
	Vedlegg 3: Intervjuguide, fokusgrupper.....	111
	Vedlegg 4: Intervjuguide, intervju med nøkkelinformanter etter fokusgrupper.....	113
	Vedlegg 5: Intervjuguide til redaktørene	115

1 Innledning

1.1 Introduksjon

Hva betyr internett for ungdom med innvandrerbakgrunn? Kan internett være en arena der de lettere kan komme i kontakt med andre som er i samme situasjon, som har samme bakgrunn, og som derfor deler samme erfaringer og interesser?

I denne studien belyser jeg hvordan ungdom med innvandrerbakgrunn bruker internett i arbeidet med å utvikle sosiale relasjoner og identiteter. Gjennom ulike typer data (kvalitative gruppeintervjuer, observasjon av nettsteder, intervju med nøkkelinformanter) har jeg fått fram materiale som danner grunnlag for slutningene. La oss gå rett på sak, med noen eksempler. Denne diskusjonen har jeg hentet fra et av nettstedene jeg observerte:

***Islamgirl16:** Hør her alle sammen. Uansett hvem religion vi har så må man respektere hverandre, sånn som meg. jeg respekterer dere kristne, budhister, katolikker osv. :) Skulle ønske det ikke var krig og alle var snille ikke sant? Hva sier dere folkens?*

***Susie:** helt enig me dg. d er ikke religionene d er noe galt me, mn d er folk som mistolker religionen sin og skaper vold i samfunnet.*

***Islamgirl 16:** Jepp, men det er mange som missliker muslimer ikke sant?*

***Susie:** du har rett i d du sier. er en del som misliker muslimer pga. deres handlinger som terror osv. mn noen misliker oss pga. hat og fordommer. mn seff, alle er ikke like, og d er mange som respekterer oss og islam :)*

Disse jentene bruker altså internett til å diskutere spørsmål knyttet til religiøs tilhørighet, fordommer og møtet mellom mennesker som tilhører ulike religiøse retninger. De diskuterer på en arena der de treffer annen ungdom som også befinner seg i en etnisk og religiøs minoritetssituasjon, uten at de nødvendigvis kjenner hverandre fra før, eller noen gang vil komme til å møtes.

Denne diskusjonen er nokså typisk. Diskusjonene på nettstedene jeg observerte, handlet gjerne om hvordan ungdommene kunne håndtere det å være ung i Norge, og hvordan de opplevde kontrastene mellom sine egne og foreldrenes liv. Men mange fikk også et rom for å diskutere det de oppfattet som innvandremiljøets verdier, normer og ikke minst sanksjoner. Andre ganger var debatten preget av innlegg der innsenderne bebreidet innvandrerungdom for

å gå for langt i å bli norske. Flere debatter tok opp at det var feigt og umoralsk å drikke og feste den ene dagen, for så å gå og be i moskeen den neste. En god del samtaler handlet om kjærlighet mellom gutter og jenter med innvandrerbakgrunn, spørsmål om seksualitet og hvordan man skulle takle konflikter som oppstod med foreldrene dersom man innledet et forhold.

Mye kan altså tyde på at internett gjør det mulig å lufte meninger og diskutere slike spørsmål med andre som befinner seg i samme situasjon, uten at man på samme måte som ved møter ansikt til ansikt konfronteres med og stilles til ansvar for meningene sine. Det kan se ut til at man kan ta opp dilemmaer man opplever, prøve ut påstander og søke råd om problemer det kan være vanskelig å ta opp med de nærmeste. En kan dessuten opprette kontakter med folk som har samme etniske og religiøse bakgrunn, enten de befinner seg i Norge, i opprinnelseslandet eller andre steder i verden. Internett kan derfor tenkes å være en egnet arena for identitetsarbeid. Tidligere studier peker på at dette i økende grad gjelder ungdom flest i dag, særlig i de tidlige tenårene (Turkle 1995, Tingstad 2003, Valkenburg, Schouten & Peter 2005). Min intuisjon var imidlertid at dette kunne være spesielt viktig for ungdom med minoritetsetnisk bakgrunn, men her var kunnskapen fra tidligere forskning atskillig spinklere. Det var hovedgrunnen til at jeg valgte å fordype meg i dette temaet.

1.2 Identitet – noen første bestemmelser

Begrepet identitet er vanskelig å definere (Hylland Eriksen 2001: 36). I denne undersøkelsen forstår jeg identitet som et begrep knyttet til hvem vi er, hvordan vi vil være, og ikke minst om hvilke grupper vi føler tilknytning til. Identitet skapes i samhandling med andre, og formes av vår forståelse av hvordan andre oppfatter oss. Begrepet har i sosiologien røtter i ulike tradisjoner. Blant dem jeg vil støtte meg til, er forfattere som Mead og Goffman, men jeg vil vise at også psykologen Erik H. Erikson har bidratt til å forme begrepet på en relevant måte. I nyere sosiologi er blant annet Anthony Giddens en sentral forfatter.

Identitet handler også om hva vi *ikke* er, hva vi *ikke* vil være og hvor vi *ikke* hører til. Thomas Hylland Eriksen (2001) påpeker at siden identitet defineres relasjonelt, vil det gjerne defineres i kontrast til utenforstående, og de viktigste identitetene blir dem som forbindes med de grensene som får størst oppmerksomhet; ”En gruppes indre samhold er avhengig av ytre press” (Hylland Eriksen 2001: 44). Det vil si at en gruppes eller et individs identitet ofte defineres ut fra hva de eller den ikke er.

Det er en vanlig antakelse at ungdom med innvandrerbakgrunn står overfor spesielle utfordringer når det gjelder tilhørighet og identitet, fordi de står i et spenningsfelt mellom to eller flere kulturer (Eide 2005). Derfor har også mye av den senere forskningen på unge minoriteters situasjon, i den nordiske sammenheng, undersøkt hvordan ungdom med innvandrerbakgrunn håndterer sin identitet når de vokser opp i en flerkulturell kontekst (jmf. Jacobsen 2002, Østberg 2003 og Prieur 2004).

Det å være ung i Norge, med bakgrunn fra et annet land, vil nødvendigvis føre til at man må forholde seg til ulike kulturelle kontekster. Men må dette innebære problemer og konflikter? Her har forskningen tatt nokså ulike retninger og antakelig har perspektivene endret seg noe over de siste ti – femten årene. Et vanlig standpunkt er at kulturer alltid vil være i endring og i en prosess. De står dessuten i relasjon til hverandre, de ulike kulturene defineres ut fra slike relasjoner, og det er ikke fruktbart å se på dem som statiske eller preget av ”essensialistiske” komponenter. Det å ha sine føtter ”i forskjellige verdener” trenger ikke nødvendigvis være så problematisk som man antok for få år siden, det kan også ses på som et potensial og en ressurs (Jacobsen 2002:31). Likevel kan dette også – rimeligvis– føre til at ungdommene opplever vanskelige situasjoner, når for eksempel sosiale normer eller forventninger plutselig står i kontrast til hverandre, og de opplever et krysspress (Hylland Eriksen og Arntsen Sørheim 1994: 124).

Migrasjonsprosesser i Norge de siste tiårene har, i likhet med i resten av Vest-Europa, endret både landets befolkningssammensetning og det religiøse og kulturelle bildet, hevder forskeren Christine M. Jacobsen (2002). På grunnlag av sine studier av unge muslimer i Norge, mener hun at migrasjon, men også global flyt av varer, ideer og verdier, gjør at de unges erfaringshorisont er preget av pluralitet. Unge mennesker opplever ofte at deres omgivelser gir dem erfaringer og oppfatninger som avviker fra dem som er vanlige i voksensamfunnet. Dette kan innvirke på sosiale relasjoner både mellom kjønn og mellom generasjoner (Jacobsen 2002:15).

Internett som medium er en sterk leverandør av denne globale flyten av varer, ideer og verdier som ungdom gjør seg nytte av. Internett er et informasjons- og kommunikasjonsmedium som bidrar til å skape knutepunkter og kontakt mellom mennesker som lever langt fra hverandre, men som forenes for eksempel i felles bakgrunn eller felles interesser. Sitatene jeg viste innledningsvis illustrerer hvordan internett også er et medium der man kan diskutere med likesinnede, eller meningsmotstandere, på en arena som ufarliggjøres av anonymitet. I noen situasjoner diskuterer man kanskje også med noen som tilhører det samme miljøet, eller som befinner seg i en utvidet omgangskrets. Det vil likevel kunne være

lettere og mindre farlig å si det man mener, fordi man ikke ytrer meningen overfor noen ansikt til ansikt. Dersom man er anonym må man heller ikke stå for det man har sagt eller gjort i ettertid.

Den danske forskeren Thomas Tufte (2001) er en av dem som i den senere tid har forsket på hvordan ny teknologi brukes av unge med innvandrerbakgrunn i Danmark. Han ser både på hvordan ungdommene anvender internett i sin sosiale og kulturelle orientering, og hvordan de bruker internett til å organisere hverdagen sin.

Tufte mener chat² på internett kan gi ungdommer med minoritetsbakgrunn en mulighet til både etnisk anonymisering og en generell identitetsmessig fristilling. Selv om han også påpeker at chatting på internett i mange tilfeller bidrar til å styrke de eksisterende sosiale grensene som er tegnet opp i hverdagslivet, mener han at chattingen gir nye muligheter til å bevege seg bort fra eksisterende sosiale relasjoner, og til å bryte med eksisterende sosiale praksiser.

Kultursosiologen Mehmet Ümit Necef (2003), har forsket på hvilken betydning internett kan ha for jenter med minoritetsbakgrunn i Danmark. Han mener at den erfaringen etnisk danske jenter får i den virkelige verden, skaffer jenter med innvandrerbakgrunn seg i ”cyberspace”. Han beskriver internett som en redning, et ”vindu ut mot friheten” for disse jentene. Han mener at det er mye som tyder på at jenter som delvis lever under det han kaller ”tradisjonelle begrensinger”, bruker internett til å utforske en rekke nye og frigjørende muligheter.

Selv om studiene er få og empirien fortsatt spinkel, er det altså flere forskere som tenker seg at internett har en helt spesiell betydning for ungdommer med innvandrerbakgrunn. Kanskje kan internett øke muligheten til å tilegne seg kulturelle koder og kontakter i det nye landet de befinner seg i, men også i eget eller foreldrenes opprinnelsesland? Kanskje kan internett gjøre det enklere å teste ut meninger så vel som å opprette nye vennskaps- og kjærlighetsrelasjoner, uten at man i like sterk grad behøver å ta hensyn til familiens eller omgangskretsens meninger, og de sosiale og kulturelle oppfatninger og normer som ellers kan begrense de mulighetene man opplever at man har?

---

² Chat er samtaler som foregår på internettportaler. På chat lager hver enkelt deltaker seg et kallenavn (*nick*) som de logger seg inn med. De andre deltakerne ser dette kallenavnet, men vet ikke hvem som skjuler seg bak det. Dersom man går over i et privat chatterom, kan man fortsette samtalen med utvalgte andre (Larsen og Pedersen 2005).

1.3 Problemstillinger

I en liten kvalitativ studie som tar opp forholdet mellom IKT³ og minoritetsungdom, med særlig vekt på chat, har sosialantropologen Kristin Hestflått (2002) som premiss at kulturell tilhørighet vil ha betydning for hvordan vi oppfatter og tilegner oss ny teknologi og nye medier. På bakgrunn av dette fremsetter hun to hypoteser som jeg mener er fruktbare for min egen undersøkelse. Disse kaller hun bruddhypotesen og bindingshypotesen.

Bindingshypotesen går ut på at IKT kan bidra til å styrke innvandrerdoms gruppebånd og nettverk til egen eller foreldres ”opprinnelige kultur”.

Bruddhypotesen tar utgangspunkt i at IKT kan bidra til å ”frigjøre” minoritetsungdommene fra egen eller foreldrenes ”opprinnelige kultur” (Hestflått 2002:4).

Hestflått (2002) påpeker videre, i tråd med den tendensen vi generelt finner i nyere forskning om etnisitet, at uttrykket ”opprinnelig kultur” er problematisk. Kulturer er ikke et enhetlig fenomen, der man kan sette klare grenser for hva som er innenfor og utenfor de kulturelle rammene man eventuelt tar i bruk. Kultur vil alltid være i endring, de er ikke lukkede enheter, de befinner seg alltid i en prosess. Enhver kultur vil også romme motsetninger. Videre vil alle være posisjonert i forhold til kultur, og noen vil ha større kraft enn andre til å definere hva som skal være innenfor eller utenfor, og hva som er verdifullt eller ikke. Jeg oppfatter Hestflåtts posisjon som fornuftig. Likevel velger jeg i denne avhandlingen å bruke begrepet ”opprinnelig kultur”; det rommer en vid forståelse av situasjonen og det spenningsfeltet ungdom med innvandrerbakgrunn ofte befinner seg i – fordi de har bakgrunn fra et annet land, med andre kulturelle særtrekk og normer enn det som er rådende i Norge.

Jeg ønsker videre å bruke hypotesene til Hestflått om hvordan internett kan bidra til brudd eller binding til egen og foreldres opprinnelseskultur, og også opprinnelsesland, som forskningsspørsmål i denne studien. Samtidig ønsker jeg å stille spørsmålsteget ved om det er slik at disse to hypotesene må ses på som gjensidig utelukkende motsetninger til hverandre, eller om internett kan gi betingelser i retning av både brudd og binding.

Et felles kjennetegn ved både migrasjonsforskning og internettforskning er at de begge i den senere tid har vært opptatt av identitetsproblematikk. I denne oppgaven vil jeg forsøke å ”forene” disse to forskningsinteressene. Dette har ledet meg fram til en hovedproblemstilling, der spørsmålet er: ***”Hvordan brukes internett til identitetsarbeid for ungdom med***

---

³ IKT er en forkortelse for ”informasjons- og kommunikasjonsteknologi”.

innvandrerbakgrunn?” Jeg avgrenser meg til observasjon av diskusjonsfora på to nettsteder, og fortellinger fra ungdom med innvandrerbakgrunn om hvordan de bruker chat på internett.

For å få en forståelse av denne hovedproblemstillingen har jeg valgt å undersøke flere delproblemstillinger, som til sammen kan bidra til å tegne et bilde av hvordan ungdom med innvandrerbakgrunn bruker chat på internett i sitt identitetsarbeid:

- Hvordan bruker ungdommene chat på internett?

For å få en forståelse av hvordan internett brukes i identitetsarbeid, er det nødvendig med en deskriptiv framstilling av hva som skjer når ungdommene chatter. Ungdommenes fortellinger danner grunnlaget for hvordan jeg fortolker betydningen internett har for identitetsarbeidet deres.

- Hvordan bruker ungdommene internett til å vedlikeholde sosiale nettverk eller opprette nye?

Hvordan får de seg venner? Hvordan går de fram for å stifte bekjenskaper på nettet? Jeg ønsker å se på hvordan internett fungerer for det sosiale nettverket til disse ungdommene, både lokalt her i Norge, men også internasjonalt mellom ungdommer med samme opprinnelsesbakgrunn som bor spredt over hele verden.

- Internettkommunikasjon preges ofte av anonymitet. Man samhandler ikke med hverandre ansikt til ansikt. Hvordan oppretter man tillit i slike relasjoner?

Når man oppretter relasjoner på åpne og anonyme chattekanaler på internett, vil man samhandle og bygge relasjoner uten at man har fysisk kontakt eller har sett hverandre ansikt til ansikt. Jeg vil se på om det er noen spesielle strategier som tas i bruk for å opparbeide tillit til dem man chatter med på internett. Videre vil jeg se på om relasjonene som opprettes skaper en opplevelse av risiko, og om denne risikoen er knyttet til kjønn og sosialt nettverk. Jeg vil ta i bruk teori av Anthony Giddens om tillitsetablering som analytisk verktøy for å forstå dette, og jeg ser på om hans begrepsapparat og analyser av det senmoderne samfunnet kan brukes til å forstå det som skjer på nettet. Giddens framhever tillit som et nøkkelord for å forstå relasjoner i den senmoderne tid. Han mener tillit mellom mennesker skapes ved at man søker etter tegn på personers integritet gjennom blant annet mimikk og kroppsspråk. Jeg ønsker å få en forståelse av hvordan mine informanter forhandler om tillit og om de eventuelt finner andre teknikker som kompenserer for manglende mulighet til å fortolke kroppsspråk.

Dersom man tar utgangspunkt i Hestflått (2002) sine hypoteser om brudd og binding til opprinnelsesland, kan man spørre seg om begreper som relasjoner, tillit og risiko får ulik betydning ut fra om ungdommene orienterer seg lokalt her i Norge, eller om de orienterer seg på mer transnasjonale arenaer, eller arenaer knyttet opp til kontakter fra eget hjemland. Er det for eksempel slik at innvandtermiljøene deres i Norge blir mer synlige og gjennomsiktede, fordi de ofte er mindre? Blir det da i noen situasjoner mer risikabelt å opprette relasjoner? Blir spørsmålet om tillit og risiko mindre framtrædende dersom man orienterer seg mer mot transnasjonale arenaer, enn dersom man orienterer seg mot lokale arenaer?

- Hvilken betydning har internett som medium for å bygge og opprettholde transnasjonale bånd og diasporasituasjoner⁴?

Jeg ønsker å undersøke om det på noen områder er slik at informantenes etniske minoritetsbakgrunn blir særlig tydelig når de bruker internett. Internett gjør avstandene i verden kortere. "Forlater" man ikke hjemlandet på samme måten som før? Har dette betydning for hvordan mine informanter opplever sin minoritetssituasjon, og skaper det en form for diasporatilværelse, der "hjemlandet" blir et knutepunkt og en sterk tilknytningsenhet? Jeg ønsker å se på hvordan internett kan brukes av familier som lever splittet og spredt.

- Hva innebærer det at internett kan være en mulighet for å prøve ut nye ting, fordi man er "fritatt" fra andres blikk og kontroll?

Når man opptrer anonymt på internett, har man mulighet til å samhandle med andre uten at de vet hvem man er. Ingen man kjenner vil vite hva man gjør og sier, eller hvem eller hva man gir seg ut for å være, eller hvordan man gjør det. Jeg vil undersøke hvordan dette skaper muligheter for å prøve ut ting, "fritatt" fra andres blikk og kontroll. Hvordan brukes disse mulighetene av ungdom med minoritetsbakgrunn?

Ved å ta utgangspunkt i perspektiver på identitet og selvet innen sosiologien, ønsker jeg å se om dette kan være et egnet rammeverk for å forstå samhandlingen som skjer mellom ungdommene på internett. Klassikerne blant identitetsteoretikerne, som Erikson og Mead, vektlegger leken og spillets betydning for utvikling og forståelse av selvet. Goffman viser hvordan samhandling mellom mennesker kan ses som opptredener og spill for hverandre. Ulike selv konstrueres ut fra de samhandlingssituasjonene som oppstår. Jeg vil drøfte hvordan

---

⁴ Jeg vil beskrive begrepene diaspora og diasporasituasjoner i kapittel 6.

samhandlingen på nettet kan ses som preget av lek og spill, men også om den kan tolkes som ”opptredener” på ulike ”scener”, som er mer i tråd med Goffmans forståelse av samhandling mellom individer.

Når man ser på internett som arena for selvutvikling og utforskning av relasjoner, kan man spørre seg om det som skjer på internett kan regnes som ”virkelig”. Er relasjonene som oppstår ”ekte”? Er man seg selv når man er på internett? Hvordan vektlegger og beskriver ungdommene det som skjer ut fra denne typen spørsmål?

- Kan aspekter som sosial og personlig biografi begrense mulighetene for identitetsarbeid på internett?

Dersom man tar utgangspunkt i at man står friere til å velge og utforske ulike identiteter når man opptrer på anonyme arenaer som finnes på internett, vil man antakelig også ta utgangspunkt i en forståelse av at identitet er noe som er utviklet både i en sosial og kulturell prosess (jfr. Jacobsen 2002:30). Jeg ønsker å problematisere og diskutere i hvilken grad man kan frigjøre seg fra for eksempel etniske eller sosiale preg, så vel som kroppslige preg, når man anvender anonyme chatterom på internett. Jeg stiller spørsmålstegn ved om det er mulig å erverve kulturell kapital, skjule manglende språkferdigheter eller sosiale ferdigheter når man trer inn på en ny og virtuell arena.

- Oppstår det situasjoner på internett der kjønn får spesiell betydning?

Jeg ønsker også å se på om betydningen av kjønn vil påvirke vår forståelse av situasjoner som oppstår på internett. Hva betyr kjønn for hvordan man oppretter relasjoner? Har kjønn betydning for hvordan man opplever aspekter ved tillit og risiko? Er det situasjoner på internett der kjønnsbarrierene blir ekstra tydelige, eller oppstår det situasjoner der kjønnsbarrierer overskrides på måter som ville vært vanskeligere på andre arenaer?

1.4 Gangen i oppgaven

I kapittel to vil jeg gi en oversikt over det teoretiske feltet og empiriske bidrag som er relevante for undersøkelsen. I kapittel tre vil jeg redegjøre for utvalget denne undersøkelsen baserer seg på, og for valg av metoder. Jeg vil også redegjøre for etiske dilemmaer, forbehold og retningslinjer jeg har forholdt meg til både når det gjelder internettforskning og bruk av kvalitative intervjuer.

Kapittel 4, 5 og 6 er empirisk basert. I kapittel 4 vil jeg se på den sosiale betydningen av internett og hvordan man oppretter tillit i de relasjonene som bygges på nettet. I kapittel 5 vil jeg se på hvordan internett kan brukes som et medium for transnasjonalitet og diasporasituasjoner. I kapittel 6 vil jeg se spesielt på mulighetene for identitetsarbeid på internett. I kapittel 7 vil jeg samle trådene fra de tre forutgående kapitlene og drøfte hvordan forskningsspørsmålene om brudd og binding i forhold til egen eller foreldres opprinnelseskultur, kan forstås som forklaringsmodeller for funnene fra denne studien.

2 Relevant forskning og teoretiske perspektiver

I dette kapitlet vil jeg presentere teoretiske perspektiver og empiriske bidrag som har hatt betydning både for valg av problemstillinger, metode og analytiske diskusjoner. Før jeg går i gang med dette, vil jeg presentere noen tall som beskriver hva vi vet om tilgang til og bruk av internett blant ungdom med innvandrerbakgrunn.

Etterpå vil jeg presentere perspektiver på identitet som jeg forholder meg til i diskusjonene som vil følge i denne avhandlingen, og deretter skissere opp teoretiske perspektiver som er av betydning for studier av teknologi, og da særlig internett.

2.1 Utbredelse og bruk av internett blant ungdom

Hvor mange ungdommer i Norge bruker internett? Og er andelen annerledes for ungdom med innvandrerbakgrunn enn for norsk ungdom?

Den mest uttømmende studien på dette feltet er levert av Leila Torgersen (2004). Hun gjorde en inngående analyse av bruk av PC, internett, TV-spill og mobiltelefon blant elever på ungdomsskole og i videregående skole. Analysene er gjort på bakgrunn av datamateriale fra *Ung i Norge 2002* – en representativ studie av norske skoleungdommer, med et utvalg på nesten 12 000 og med svært høy responsrate.⁵

Torgersens undersøkelse viser at 95 % prosent av guttene og 88 % av jentene brukte PC utenom skoletid. Mens omtrent halvparten av guttene brukte PC daglig utenom skoletid, brukte en betydelig mindre andel av jentene PC daglig utenom skoletid. Det var ingen forskjell mellom gutter med etnisk norsk bakgrunn og gutter med innvandrerbakgrunn når det gjaldt bruk av PC utenom skolen. Derimot var det flere jenter med innvandrerbakgrunn enn etnisk norske jenter, som aldri brukte PC utenom skoletid. Blant jenter som brukte PC flere dager i uken, var det ingen forskjeller mellom etnisk norske jenter og jenter med innvandrerbakgrunn.

Den mest utbredte aktiviteten når det gjelder bruk av internett blant ungdom, er å lete etter informasjon. Videre var det en stor andel av elevene både på ungdomsskolen og i videregående skole som gjorde lekser på PC-en, men det var mer utbredt blant guttene enn

---

⁵ Fordi dette er en ramme for prosjektet jeg er tilknyttet, ønsker jeg også å referere til de samme mønstrene. Se beskrivelse i forordet.

blant jentene. Torgersen fant at det å sende e-post var mer vanlig enn å chatte. Blant de daglige brukerne av chat og e-post, var det flest jenter.

Det er fortsatt slik at færre familier med innvandrerbakgrunn, enn etnisk norske familier, har tilgang til PC og internett hjemme. Til tross for at tilgangen til PC og internett er mindre for ungdom med innvandrerbakgrunn enn annen norsk ungdom, bruker likevel innvandrerunguttene internett og PC like mye som norske gutter. Jenter med innvandrerbakgrunn har ifølge denne undersøkelsen et mer kompetent bruksmønster enn etnisk norske jenter. Det var vanligere blant etnisk norske jenter å surfe eller laste ned musikk, men dette mener Torgersen ikke er uventet, ettersom flere norske jenter har tilgang til internett.

Selv om det å surfe eller laste ned musikk var mer utbredt blant etnisk norske jenter, er var det mer utbredt blant jenter med innvandrerbakgrunn å gjøre dette daglig. Det var også flere jenter med innvandrerbakgrunn enn etnisk norske som lagde egne programmer, og tegnet eller jobbet med bilder på PC-en. På de andre områdene fant man ingen forskjeller mellom etnisk norske jenter og jenter med innvandrerbakgrunn.

Bortsett fra at færre innvandrerungutter spilte dataspill enn etnisk norske gutter, fant de heller ingen andre forskjeller blant guttene.

Data fra *Ung i Norge 2002* viste tydelige kjønnsforskjeller da de undersøkte hvor lang tid ungdommen brukte på de ulike aktivitetene. Guttene brukte langt mer tid på TV-spill, PC-spill og chatting de dagene de utførte disse aktivitetene enn hva jentene gjorde.

Vi ser her at det er forskjeller i bruk av disse mediene avhengig av både kjønn og etnisk bakgrunn. Kjønnsforskjellene er imidlertid mindre mellom gutter og jenter med innvandrerbakgrunn enn den er mellom etnisk norske gutter og jenter. Jenter med innvandrerbakgrunn er også mer avanserte i sin bruk enn etnisk norske jenter, mens undersøkelsen ikke viser noen forskjell mellom etnisk norske gutter og gutter med innvandrerbakgrunn. Torgersen mener at en forklaring på dette kan være at barn av innvandrere i større grad enn norske ungdommer er opptatt av å få seg en lang utdanning, og at de også utsettes for et større mobilitetspress hjemmefra enn etnisk norske ungdommer (Bakken 2003 i Torgersen 2004: 80). En annen forklaring mener hun kan være at barn av innvandrere, og da spesielt jentene, tilbringer mer tid hjemme og at de derfor bruker mer tid foran PC-en (Torgersen 2004: 80). Torgersen påpeker imidlertid at dette er et område som trenger mer forskning.

2.2 Perspektiver på begrepene identitet og selv

Forskning på internett og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn har, som jeg har nevnt, det til felles at de begge i den senere tid har vært opptatt av identitetsspørsmål.

Innen sosiologien har *identitet* gjerne blitt knyttet til sosialisering og dialektikken mellom individ og samfunn. Begrepet brukes både om individers og gruppers oppfatning av seg selv. Den identitet vi tilskrives fra andre spiller inn på en formende måte, og er av betydning for hvordan vi oppfatter oss selv. En rekke aspekter antas å stå sentralt i identitetsutviklingen. Det gjelder for eksempel alder, kjønn, klasse og etnisk bakgrunn (Syltevik 1997:124).

George Herbert Mead vektlegger i *Mind, Self and Society* (1992) hvordan selvet er sosialt og utvikles gjennom interaksjon med andre mennesker. Mead mente selvet bestod av et jeg ("I") og et meg ("me"). Selvet er ikke der fra begynnelsen, men det utvikles gjennom sosiale prosesser. Individet blir et *objekt for seg selv* gjennom kommunikasjon og samhandling med andre mennesker, og språk, lek og spill blir viktige elementer for utviklingen. Mead peker på to stadier i utviklingen av selvet. På det første stadiet konstitueres selvet gjennom enkel organisering av de ulike holdningene andre individer har til både en selv og hverandre i sosiale handlinger. På det neste stadiet er individets selv ikke bare konstituert gjennom en organisering av disse spesielle individenes holdninger, men også gjennom en organisering av holdninger til de *generaliserte* andre eller den sosiale gruppen man tilhører som helhet. Leken og spillet er en illustrasjon av den situasjonen der en organisert personlighet oppstår. Når barnet tar inn over seg de andres holdninger og tillater at disse holdningene får bestemme hva det foretar seg, er det i ferd med å bli et "organisk" medlem av samfunnet (Mead 1992: 159). Det som skjer i spillet er det samme som skjer hele tiden i et barns liv. Barnet tar kontinuerlig holdningene til de menneskene det omgir seg med innover seg, særlig rollene til dem som på en eller annen måte kontrollerer dem og som de er avhengig av.

Ifølge Mead er essensen av selvet kognitivt. Selvet konstitueres i den internaliserte konversasjonen mellom selv og andre, og i gestene. På denne måten er den opprinnelige oppbyggingen av selvet, og det man tenker, sosialt.

Et viktig spørsmål er om dette er et egnet rammeverk for å forstå samhandling på internett. Interaksjonen mellom ungdommene på internett blir ofte karakterisert som lek. Ved å delta på ulike chattekanaler vil ungdommen få tilbakemeldinger på sine egne utspill. Innebærer dette at de også kan danne seg et bilde av "den generaliserte andre"? Forholder de

seg til andre ungdommers reaksjoner på sine egne utspill på den måten Mead her antyder? Lar de det bli formende? Skisser til et svar vil presenteres senere i avhandlingen.

Erwing Goffman er blant annet kjent for å ha videreutviklet aspekter ved Meads tanker rundt selvet. Men han var også kritisk til mange aspekter ved Meads tenkning. Ifølge Randall Collins (1994: 286) anså Goffman ”Jeg-et”, ”meg-et” og ”den generaliserte andre” for å være for enkle begreper til å kunne fange opp de aktuelle selvene som strømmer inn og ut, noen ganger i løpet av bare minutter eller sekunder. Mead vektla hvordan vår forståelse av andre hadde betydningen for selvet, mens Goffman vektla vår opptreden for andre⁶. Til å beskrive nettopp dette brukte Goffman teateret som metafor. I *Vårt rollespill til daglig* (1992) beskriver han, ved hjelp av begreper fra dramaturgien, de situasjonene som oppstår når mennesker interagerer med hverandre. Han viser på den måten hvordan rollespill, selvpresentasjon og inntrykksmanipulering er grunnleggende trekk ved samfunnet. Ved å se på hvordan mennesker samhandler og opptrer overfor hverandre, viser han hvordan mye av samfunnet vårt fungerer og er bygget opp. Selvet skapes i kraft av hvordan det utspilles i samhandling med andre mennesker.

Goffmans analyser av menneskelig samhandling kan være et egnet rammeverk til å forstå sosial interaksjon på internett. Ut fra hans forståelse kan internett være et sted der man kan gjøre ulike ”sceneskifter”, både idet man bestemmer seg for at man vil chatte med noen isteden for å snakke med folk ansikt til ansikt, eller idet man forflytter seg fra et chatterom til et annet. De ulike møtene som oppstår på de ulike ”scenene” vil ut fra denne forståelsen være bestemmende for hvilke handlingsmuligheter som oppstår. De enkelte situasjonene vil forme vår oppførsel, hvordan vi velger å presentere oss og hvilke ”selv” vi konstruerer.

Erik H. Erikson (1968⁷) er en annen toneangivende referanse i forskningen om identitet. Han blir trukket fram av en av de toneangivende internettforskerne, Sherry Turkle (1995), når hun beskriver internetts betydning særlig i forhold til identitetsarbeid.

Fellesetrekkene mellom Erikson og Mead er klare: Begge var opptatt av hvordan individet formet identiteten ut fra å forestille seg andre menneskers holdninger og reaksjoner på seg selv og hverandre. Samfunnet spiller derfor – for begge – en viktig rolle i identitetsformasjonen. Erikson mener at man ikke kan skille fra hverandre personlig vekst og endringer i grupper, og man kan heller ikke skille kriser i et individuelt liv og samtidige kriser i den historiske utviklingen. Disse to definerer hverandre og er klart relatert til hverandre, ifølge Erikson.

---

⁶ Denne måten å sette Goffman opp mot Mead har jeg hentet fra Kristin Eides hovedoppgave (Eide 2004).

⁷ Erik H. Erikson var psykoanalytiker, utviklingspsykolog og sosialantropolog.

Men forskjellene mellom Erikson og Mead er også klare: Mens Mead i høyere grad betoner det situasjonelle og konkrete ”her og nå”, mener Erikson at en gradvis bygger stein på stein i utformingen av selvet.

Erikson hevder at man gjennom ulike stadier gjennomgår en utvikling som i løpet av ungdomstiden når fram til det som kan betegnes som et ”kjerneselv”. Denne prosessen begynner allerede ved de første møtene mellom mor og barn, og er senere, gjennom hele livet i utvikling og endring. Prosessen har sin formative krise i ungdomstiden, og er på mange måter bestemt ut fra hva som har skjedd før, og vil også endres av det som kommer til å skje etterpå.

*Psykososialt moratorium*⁸ er et viktig begrep i Eriksons teorier om ungdoms identitetsutvikling. Ungdommene trenger moratorier for å integrere ting de har blitt tilskrevet i de tidligere barneårene. Men nå er det en større og mer vag enhet som stiller krav til dem enn det var i barndomsmiljøet – nemlig samfunnet. Ungdommens moratorium er en tid for intens interaksjon med mennesker og ideer, for lidenskapelige vennskap og eksperimentering. Erikson mente at moratoriet letter utviklingen av et indre selv på den måten at det gir en personlig følelse av hva som gir mening i livet (Erikson 1968).

Sherry Turkle (1995) er opptatt av hvordan internett kan representere en måte for dagens ungdom til å skape moratoriene som Erikson postulerte.

Eriksons stadier beskriver hva de unge trenger for å bevege seg til de neste utviklingstrinnene i livet. For eksempel mente han at det er vanskelig å oppnå vellykkede intime relasjoner i ungdomstiden hvis man ikke har oppnådd en forståelse av hvem man er, og at dette er en utfordring for ungdommens identitetsbygging (Erikson 1968: 136). Denne forståelsen av selvet kan ses som forskjellig fra den poststrukturalistiske forståelsen av selvet, der man heller vil legge til grunn en forståelse av at individer vil ha multiple selv, og at de ulike selvene vil aktualiseres ut fra hvilke situasjoner som oppstår (Sarup 1993: 12-13). Turkle mener at ungdom i mange situasjoner vil kunne få en bedre forståelse av seg selv gjennom eksperimenteringen på internett. Her trekker hun på de to omtalte motsetningsfulle forståelser av selvet, henholdsvis det Erikson beskriver og det poststrukturalistiske synet på individers multiple selv.

Både Mead og Erikson vektla at lek og spill alltid har vært viktige aspekter ved våre individuelle forsøk på å bygge identitet. Erikson kalte lek en ”toy situation” som tillater oss å avsløre og overgi oss selv i vår ”uvirkelighet”. Turkle tar utgangspunkt i Eriksons beskrivelse,

---

⁸ Psykososialt moratorium –periode med tvil som unge mennesker gjennomgår når de ennå ikke har formet sin identitet (Erikson 1968). Jeg vil også gå nærmere inn på dette begrepet i kapittel 6.

og hevder at ved å leke på internett, kan også voksne gå litt til siden og inn i en annen virkelighet. For barnet er leken sentral for å avansere mot nye mestringsstadier. Voksne kan oppnå noe av den samme effekten ved å lek og spille rollespill på internett, mener Turkle (Turkle 1995: 184).

Det synet på selv og identitet som Goffman presenterer står i motsetning til den utviklingsforståelse Erikson vektlegger. Identitet ut fra Goffmans perspektiv vil hele tiden være i en prosess der den formes og omformes (Mortensen 1997: 138). Identiteten, ut fra Goffmans perspektiv, vil dermed i større grad være gjenstand for forhandling i selve den sosiale situasjonen. Eriksons forståelse av identitet, derimot, legger vekt på en linje i utvikling av selv og identitet som vil gå i retning av å forme en indre kjerne, et slags kjerneselv.

2.3 Perspektiver innen internettforskning

2.3.1 ”Et optimistisk frigjøringsperspektiv”

De første teoretiske bidragene jeg vil presentere deler en tro på at ny teknologi, og særlig internett, innebærer nye muligheter til å overskride sosiale så vel som personlige begrensninger. Jeg velger å kategorisere disse bidragene i det jeg vil kalle et ”optimistisk frigjøringsperspektiv”.

Mens to av forskerne jeg vil presentere, Sherry Turkle og Aron Ben Ze’ev, har tatt for seg internett på et mer generelt grunnlag, har de to andre, Lenie Brouwer og Mehmet Ümit Necef, sett på hvilken betydning internett kan ha for mennesker med etnisk innvandrerbakgrunn. Et fellestrekk for alle fire er at identitetsspørsmål er viktige.

Sherry Turkle ga i 1995 ut boken *Life on Screen*. I denne omfattende avhandlingen om internett ønsker hun å vise hvordan internett kan bidra til å materialisere postmodernismen: ”Computers embody postmodern theory and bring it down to earth” (Turkle 1995: 18). Turkle er en representant for perspektiver som hadde en sterk posisjon særlig i den tidlige fasen av internettforskningen. For å beskrive det livet som utfolder seg på nettet tar hun i bruk ord som ”løsrivelse”, ”dekonstruksjon”, ”multiple selv”, foruten begreper som ”cyberspace” og ”virtuality”. På denne måten antyder hun at det ligger en mulighet til å tre ut av den virkeligheten der vi lever våre vanlige ”real lives” for så å gå inn i ”cyberspace” hvor helt andre regler, andre normer og nye muligheter venter. Jeg vil anvende Turkles perspektiver

som utgangspunkt for diskusjonene om hvilke muligheter som ligger i internett for utvikling av identitet og selv.

Doktor i antropologi ved Vrije Universiteit i Amsterdam, Lenie Brouwer (2004), har forsket på internett og ungdom med innvandrerbakgrunn i Nederland i flere år. Hun mener internett kan spille en viktig rolle for unge muslimer når de møter utfordringer knyttet til det å leve i vestlige samfunn. Internett gir dem dessuten en mulighet til å finne måter å møte utfordringene på som er uavhengige av de eldre generasjonene. Hun tar utgangspunkt i en mailingliste for muslimer i Nederland, og mener at deltakernes felles interesse i islam forener dem i et virtuelt forum. Hun mener mailinglisten overskrider etniske grenser, samtidig som den bygger bro mellom de kjønnede og atskilte samfunnene for henholdsvis menn og kvinner. Dette hjelpes fram av anonymiteten på internett. Brouwer mener at i en tid der fiendtligheten mot muslimer i samfunnet øker, er deres følelse av fellesskap og samhold styrket gjennom bruken av internett, og at dette derfor er et kraftfullt medium.

Brouwer ser altså et potensiale i internett til å overskride grenser, både når det gjelder kulturelle og religiøse motsetninger og kjønn. Mens Sherry Turkle først og fremst fokuserer på individets muligheter for selvutvikling, ser Lenie Brouwer også et potensial for fellesskap mellom grupper i samfunnet som er i en marginalisert og utsatt posisjon på grunn av blant annet etnisk og religiøs bakgrunn.

Mehmet Ümit Necef (2003), som jeg presenterte i innledningskapitlet, har forsket på internetts betydning for unge jenter med innvandrerbakgrunn fra Tyrkia, bosatt i Danmark. Necef oppsummerer diskusjonen om internett og feminisme og identifiserer to posisjoner. Representanter for den posisjonen Necef identifiserer som ”cyberfeministene”⁹ mener at internett har en frigjørende effekt for kvinner fordi man på nettet kan ikle seg forskjellige identiteter og leke med seksuelle identiteter, kjønn, alder og utseende. Denne posisjonen setter Necef opp mot en mer pessimistisk posisjon, hvis representanter mener at internett inneholder så mange potensielle farer (for eksempel (barne-) pornografi, høyreekstremisme og seksuell sjikanering) at man ikke kan anse internett verken som uproblematisk eller frigjørende.

Necef på sin side mener at for å kunne ta stilling til om internett har frigjørende muligheter for kvinner, må man også se på kvinner fra land som er i ferd med å gjennomgå store moderniseringsprosesser. Han mener man bør ta utgangspunkt i erfaringene til kvinner fra for eksempel tyrkiske eller arabiske samfunn, og kvinner med flyktning- eller innvandrerbakgrunn fra disse samfunnene. Necef mener, som jeg også skrev i innledningen, at

---

⁹ Han viser ikke til hvem konkret disse ”cyberfeministene” er, men det er lett å trekke linjer til for eksempel Sherry Turkle i måten han omtaler deres synspunkter på.

den erfaringen etnisk danske jenter får i den virkelige verden, må jenter med innvandrerbakgrunnen skaffe seg ”virtuelt” i ”cyberspace”. For disse jentene framstår internett som en redning, et ”vindu ut mot friheten”. Han mener at selv om ikke internett opphever den manglende likestilling mellom unge menn og kvinner med hensyn til førekskapelig seksualitet og intimitet, kan nettet bidra til likestilling ved å skape mulighet for flere og anonyme kontakter. Han mener at det er mye som tyder på at kvinner (og menn) som delvis lever under tradisjonelle begrensinger, bruker internett til å utforske en rekke nye og frigjørende muligheter (Necef 2003).

Necef viser at han har en tro på internett som et medium med et frigjøringspotensial på samme måte som Turkle og Brouwer. Han innrømmer at internett ikke kan oppheve den manglende likestillingen, men mener at internett kan tilby jenter med etnisk minoritetsbakgrunn mulighet for å utforske både identitet og seksualitet i et samfunn som han mener ellers ofte virker begrensende på dem.

Den israelske forskeren og filosofen, Aron Ben-Ze’ev (2004), har sett på betydningen av internett for kjærlighet og etablering av kjærlighetsrelasjoner. Han mener internett tilbyr muligheter for å opprette relasjoner, kanskje særlig for folk som er sjenerte eller som av andre grunner begrenses mentalt, fysisk eller praktisk i å ha nær omgang med andre mennesker. Han mener også internett kan tilby oss nye *typer* personlige relasjoner. Disse relasjonene beskriver han som motsetningsfulle. Han mener disse motsetningene vil være uforenlige i ”offlinerelasjoner”, det vil si relasjoner som ikke foregår på og gjennom internett. Motsetningene består for eksempel i at relasjonene på nettet preges av en umiddelbar nærhet og en rent fysisk distanse på samme tid. Kommunikasjonen mellom dem som samhandler på nettet er ofte både mangelfull, men samtidig rik på detaljer. Han mener at den anonymiteten man omgir seg med på nettet står i sterk kontrast til de i mange tilfeller både store og intime avsløringene man kommer med. Anonymiteten gir rom for at det er lett å lure og bedra hverandre, mens den på den annen side gjør det lettere å bli inderlig, nær og intim.

Ben Ze’ev mener motsetningene og usikkerheten rundt ”online-romansene” gjør dem mindre stabile, men også mer intense. Følelsene får rett og slett en sterkere rolle i disse relasjonene. Som de andre forskerne jeg har presentert, mener også han at anonymiteten er viktig for interaksjonen på nettet, og at det er en viktig kilde til alle de kontrastfulle elementene som preger relasjonene der.

Den britiske sosiologen, Anthony Giddens (2003), oppfatter det han beskriver som den senmoderne tids demokratisering av intime relasjoner som en følge av en demokratisering i samfunnet generelt. Han mener vår senmoderne tid preges av refleksivitet og valgmuligheter,

som igjen preger både relasjoner og identiteter. Dersom man ser på de teoretiske perspektivene jeg nå har presentert, kan man spørre seg om det kan være slik at ”online-relasjoner”, enten det er i form av vennskap eller romanser, nettopp bærer preg av en slik refleksivitet. Man har muligheten til selektivt å velge sin egen uttrykksform, hvilke egne særkjennetegn og identitetsuttrykk man skal formidle, på samme tid som forpliktelsene til dem man møter reduseres. I det at du er mindre forpliktet til å pleie omgang med dem du har opprettet kontakt med på nettet, ligger det også at du hele tiden står friere til å velge noe nytt, noe bedre. Det at det er mulighet for å trekke seg dersom man av ulike grunner ønsker det, kan være med på å demokratisere relasjonene som opprettes online.

2.3.2 Betydningen av samfunnets sosiale strukturer for vår valgfrihet og handlemåter

Jeg vil nå drøfte et perspektiv som problematiserer det jeg til nå har presentert som ”et optimistisk frigjøringsperspektiv” innen internettforskning. Et fellestrekk ved de til nå tiltalte teoriene er altså at de alle har tro på at internett som medium har et frigjørende og ”løsrivende” potensial. Dette kan igjen skape nye former for fellesskap. Brouwer peker blant annet også på hvordan ungdommene på mailinglisten hun observerte bruker nettet til å tilegne seg en mer individuell tilnærming til religionen, mens deres foreldregenerasjon har en mer kollektiv orientering.

For Bourdieu er handlinger motivert ut fra en virkelighetsforståelse som er knyttet til ens plassering i sosiale strukturer i samfunnet. Gjennom sosialisering etableres ikke bare måter å tenke på, men også faktorer, kroppsholdninger og bevegelsesmønstre. Dette utgjør hovedtrekkene i Bourdieus habitusbegrep¹⁰ (Bourdieu 1993: 106). Habitus er lært gjennom praksis, og er noe en ikke nødvendigvis er seg bevisst. Hvordan vil habitus prege måten man opptrer og samhandler på internett?

Perspektivene jeg til nå har presentert ligger deler en forståelse av at identiteter er en sosial konstruksjon, og at når man endrer de sosiale betingelsene og situasjonene rundt et individ, kan også de identitetsmessige trekkene endre seg. Derfor ”frigjøres” man idet man trer inn på internett. Man kan utforske seg selv på nye arenaer fordi man i mindre grad trenger å ta hensyn til det samfunnet og de omstendighetene man ellers forholder seg til. Jeg vil

---

¹⁰ Jeg vil gå grundigere inn i Bourdieus habitusbegrep i kapittel 6.

argumentere for at man legger til grunn en idé om at man frigjør seg fra kroppen idet man entrer nettet.

Annick Prieur (2002) mener at forståelsen av identitet som en sosial konstruksjon er veletablert både innen humaniora og samfunnsvitenskapen. Men det er ifølge Prieur fremdeles en diskusjon om i hvor stor grad det samfunnsmessige anses som styrende i forhold til det individuelle, og hvor stort spillerom individet anses å ha for sine egne identitetsprosjekter. Selv er Prieur opptatt av hvordan man forestiller seg forholdet mellom individ og samfunn, og spør om kjønn eller etnisitet er noe man kan velge, og om hvilken betydning kroppen har (Prieur 2002: 4).

Spørsmålet om i hvor stor grad det samfunnsmessige vil virke styrende på individet, kan rettes mot Turkles utgangspunkt om "løsrivelse" og mulighetene for "dekonstruksjon" på nettet. Det samme gjelder Necefs antakelse om at internett er et "vindu mot friheten", et sted der jenter og kvinner fra innvandrer miljøer som han mener ellers opplever sterke begrensninger, kan utforske sider ved egen seksualitet og identitet.

Prieur (2002) tolker Bourdieu dithen at forskjellen mellom identitet og habitus ligger i at mens habitus langt på vei er en ubevisst væremåte og tenkemåte, viser identitet til noe kognitivt som vi stort sett er oss bevisst. Ifølge Prieur bunner Bourdieus sterke vektlegging av begrepet habitus i at han mener store deler av sosiologisk teori gir det som foregår på et kognitivt nivå for stor betydning. Det samfunnsmessige i selve sosialiseringen vil være av stor betydning for det enkeltes individs identitet. Motsetningen mellom kropp og sosial konstruksjon vil videre være en oppkonstruert motsetning, fordi det ubevisste sitter i det kroppslige og kroppen også blir preget av det sosiale. Slik får Bourdieu gjennom habitusbegrepet satt fokus på tregheten i det sosiale systemet, og at tradisjon, kontinuitet og reproduksjon er mer framtrædende enn fornyelse, brudd og mobilitet (Prieur 2002: 171). Dette perspektivet kan man se i forlengelsen av ulike teorier på selvet som blant annet både Mead og Erikson framstiller, og som jeg også anvender som analytiske redskaper i diskusjonen rundt internett som en mulig arena for identitetsarbeid og identitetsutforskning. Både Mead og Erikson, i likhet med de andre bidragene jeg har presentert i dette kapitlet, ser på samhandling med andre individer som betydningsfullt for utviklingen av selvet. Bourdieu vil i denne sammenhengen tilføre noe nytt ved å vektlegge hvordan også de sosiale strukturene, og dermed for eksempel klassetilhørighet, vil påvirke selvet og hele vår framreden, væremåte, samt våre preferanser og tenkemåter. Bourdieus syn står i motsetning til Giddens' fokus på selvets *refleksivitet*. Prieur (2002) mener at man spissformulert kan si at mens bevisstheten hos Bourdieu er underlagt kroppen, er det kroppen som er underlagt bevisstheten hos

Giddens. Dersom man tar utgangspunkt i Bourdieus forståelse, vil man måtte stille spørsmålstegn ikke bare ved hvorvidt man kan ”frigjøre” seg fra sin væremåte og sin *habitus* idet man samhandler på nettet, men også ved hvor frie *relasjonene* som oppstår på nettet vil være. Dette er perspektiver jeg vil ta i betraktning når jeg diskuterer spørsmålene om internett og sosiale relasjoner i forhold til *brudd* og *binding* med egen og foreldres ”opprinnelige kultur”. Kanskje vil internett kunne bidra til å forsterke prosesser i retning av både brudd og binding, og da blir det et spørsmål om hvilke sosiale, personlige og strukturelle muligheter og begrensninger som vil påvirke disse prosessene.

Habitus gjenspeiler strukturelle forskjeller og maktstrukturer i samfunnet. Dette perspektivet problematiserer tanken om internett som et ”vindu mot friheten”, fordi den vektlegger hvordan disse maktstrukturene ligger dypt i oss, til dels er ubevisst, og dermed vil prege all handling og samhandling, også den som foregår på internett.

På bakgrunn av Ben Ze’evs forskning og beskrivelser av internettrelasjoner, samt Giddens’ tese om demokratiserende relasjoner på internett, spurte jeg tidligere i dette kapitlet om det kunne være slik at internettrelasjoner kunne bli mer demokratiske, fordi de på mange måter bærer preg av den refleksiviteten Giddens beskriver. Prieur påpeker hvordan individers muligheter vil være begrenset av tradisjonelle og strukturerende faktorer. Ulik fordeling av makt vil være en faktor som kan gjøre relasjonene som oppstår på nettet mindre demokratiske og mindre frie enn en del av de tidligere presenterte bidragene. Dette vil bli drøftet når jeg ser på relasjoner, tillit og opplevelse av risiko på internett.

Prieur mener et kroppslig og sosialt utgangspunkt vil sette grenser for den enkeltes muligheter til blant annet identitetsarbeid. Etter hennes oppfatning vil fortsatt klasse, alder og kjønn virke begrensende for en rekke mennesker i senmoderniteten (Prieur 2004: 167). Prieurs argumentasjon gir grunnlag for å problematisere mulighetene og frihetspotensialet som en rekke forskere hevder ligger i interaksjon på internett.

2.3.3 Kombinasjonen av muligheter, samt sosiale og relasjonelle sammenhenger og kontekster

Til nå har jeg presentert teoretiske og empiriske bidrag som til dels står i motsetning til hverandre. Mens det ”optimistiske frigjøringsperspektivet” vektla de frigjørende mulighetene som ligger i interaksjon på internett, vil man ut fra Bourdieu og Prieur kunne hevde at det vil være en rekke faktorer både på strukturelt og individuelt nivå som vil begrense mulighetene

til slik frigjøring. Jeg vil nå presentere to forskere som jeg mener gjør et forsøk på å kombinere disse to perspektivene i sine studier av internetts rolle for immigranter.

Don Slater (2002) har i sin forskning på internett vektlagt at internett alltid må studeres i den sosiale sammenhengen som bruken av mediet foregår i. *Det* vil alltid være det avgjørende for hvilke potensialer som ligger i nettbruken, og for hvordan disse potensialene blir utnyttet. Også han mener internett har et frigjørende potensial, men det vil alltid være avhengig av hvor, hvordan, hvorfor og av hvem det tas i bruk. Fordi fokuset innen forskningen ofte har ligget på mediet i seg selv, mener han at distinksjonen mellom online og offline har farget mye av forskningen rundt internett. Det har vært en tendens til å se på internett som et sted som inneholder egne virtuelle, sosiale rom og at disse blir undersøkt relativt uavhengig av de sosiale relasjoner som eksisterer ”offline”. Problemet med en slik oppfatning er at de spesifiserer eiendommeligheter ved det nye mediet, som om de var uavhengig av den konkrete bruken og de nettverkene brukerne tilhører. Slater mener at dersom man ikke studerer nettet som et medium som brukes innen *eksisterende* sosiale relasjoner og praksiser, kan man gå i to åpenbare feller. Den første er teknologisk determinisme, og den andre er en antagelse om at internett er et enhetlig fenomen (Slater 2002).

Slater kritiserer videre oppfatningen som antyder at du både frikoples fra kroppen og din fysiske tilstedeværelse når man interagerer på nettet. Han mener de første dominerende retningene innen internettforskning er for sterkt relatert til den poststrukturalistiske tradisjonen. Internett framstår fra denne synsvinkelen som et sted der man kan praktisere og observere dekonstruksjon og opptredener som man håper vil bli en realitet i ”det virkelige livet”. Det Slater påpeker her rammer til en viss grad Sherry Turkles perspektiver. Hun anser internett nettopp for å være et middel til å materialisere postmodernismen. Til en viss grad bærer også Brouwer og Necef preg av at de har en tiltro til internetts mulighet til å frigjøre individene fra de sosiale rammer som ellers kan være begrensende.

Slater mener man ikke kan undersøke et medium uavhengig av hvordan menneskene som bruker det forstår og opplever det. Han mener man i stedet trenger redegjørelser for de sosiale relasjonene som utvikles på nettet. Derfor mener han vi bør undersøke mer konkret hva folk gjør når de er ”online”.

I min studie har jeg undersøkt både hvordan ungdommene forstår egen bruk, og hva de faktisk sier de gjør når de bruker internett. Samtidig har jeg ønsket å se på hvilken oppfatning mine informanter har om temaer som den tidlige internettforskningen har vært opptatt av –

nemlig hvordan ungdommene opplever relasjonene og mulighetene de har til å opptre og samhandle på nettet. Er relasjonene autentiske og ekte, eller regnes de ikke helt som ekte når det kommer til stykket?

Slater påpeker at man i stedet for å tro at internett som medium har egenskaper i seg selv, må undersøke hva folk faktisk gjør når de bruker det, hvordan de opplever og tenker rundt det som skjer, og hvordan dette påvirker deres sosiale relasjoner.

Thomas Tufte (2001), som jeg også presenterte i innledningskapitlet, mener internett har et potensial både til å frigjøre og overkomme sosiale skiller. Han poengterer imidlertid samtidig at internett også kan bidra til å forsterke forskjeller som allerede eksisterer.

Tufte har forsket på hvordan nye teknologier brukes av unge med innvandrerbakgrunn i Danmark. Han ser både på hvordan ungdommene anvender nettet i forhold til å organisere hverdagen, og i forhold til deres sosiale og kulturelle orientering. Han spør om den nye teknologien gir muligheter til å bryte, forandre eller videreutvikle noen sosiale og kulturelle grenser og dermed skape andre former for fellesskap. Han mener at minoritetsungdom bruker mediene stort sett på samme måte som danske ungdommer. På den annen side ser han også at det er deler av disse ungdommenes mediebruk som gjør at de konstituerer fellestrekk som sosial gruppe – som står i opposisjon til flertallet av unge jevnaldrende dansker. Noe av denne *annerledesheten* bunner i hvordan mediene presenterer dem som gruppe, mener Tufte. Men noen av de sosiale grensene bunner også i deres egen forståelse av seg selv som annerledes enn andre unge i Danmark. Tufte mener at ungdommene til en viss grad anvender mediene til selv å understreke og befeste sosiale grenser mellom ”seg selv” og ”de andre”.

Det at ungdommene via chat leker og eksperimenterer med identiteter og sosiale roller, mener Tufte kan gi dem mulighet til både etnisk anonymisering og en generell identitetsmessig frisetting. Tufte fant ingen eksplisitt etnisk diskurs i ungdommenes chat, men chatten styrket de eksisterende sosiale bånd, og dermed også de eksisterende sosiale grensene som er tegnet opp i hverdagslivet. På den annen side mener han at chat på internett også gir nye muligheter til å bevege seg ut og vekk fra eksisterende sosiale relasjoner, og til å bryte med eksisterende sosiale praksiser.

Tufte finner dermed mye av det samme som for eksempel Brouwer peker på. Han viser til en ambivalens som bærer i seg trekk fra de mer teknologioptimistiske retningene, men samtidig også perspektiver som minner om Bourdieus syn på hvordan sosiale strukturer i stor grad vil være styrende for den enkeltes muligheter for identitetsprosjekter. Han ser et potensial i internett til å overkomme sosiale forskjeller mellom ungdommer i Danmark med ulik etnisk bakgrunn, men han mener også at internett i stor grad brukes til å videreføre de

sosiale skillene som allerede eksisterer. Ungdommene blir framstilt som annerledes, og også stigmatisert som gruppe i mediene, men de bruker også mediene og teknologien selv til å tegne opp slike skiller mellom seg selv og de andre.

Thomas Tufte peker altså her på at internett som medium har et potensial til å overkomme sosiale skiller og til å frigjøre ungdommer fra etnisk tilhørighet, men at dette potensialet er begrenset og avhengig av hvordan og i hvilken sammenheng det brukes.

For å få en helhetlig forståelse av innvandrerungdommenes situasjon, er det også viktig å se på tilknytningen de har til opprinnelsesland, og til andre mennesker som enten oppholder seg i opprinnelseslandet fortsatt, eller som har flyttet til andre steder i verden. Hvilken betydning får internett for slike tilknytninger?

Transnasjonalitet og diaspora¹¹ har vært to viktige analytiske begreper jeg har brukt for å forstå mine informanters bruk av internett. Daniel Miller og Don Slater (2000) har gjort en etnografisk studie av trinidadiere som levde som immigranter. De fant at betydningen av internett på mange måter var annerledes enn man har antatt.

Ved å se på folks praksis når det gjaldt internett, fant de at heller enn å bruke internett som et hjelpemiddel til å løsrive seg fra en lokal kontekst og trinidadisk identitet, så brukte de nettet til å iscenesette og fremme sin ”trinidadieness” (Miller & Slater 2000). Internett, slik Slater og Miller ser det, bidro altså ikke til et løsrevet virtuelt samfunn, men gjorde isteden at menneskene som levde diaspora kunne overskride noe som Miller og Slater karakteriserer som virtuelt *før* internett kom inn i bildet. Før hadde de vært nødt til å lage seg en ”virtuell identitet” i sin diasporatilværelse, mens den etter internetts tilblivelse for første gang kunne bli reell. Avstandene ble kortere og kontakten ble virkelig.

Sett i sammenheng med mine egne overordnede forskningsspørsmål om brudd og binding ser man her at internett bidrar til å styrke båndene til opprinnelseslandet og den ”opprinnelige kulturen”. Internett ble for trinidaderne en konkret måte å forholde seg til det som er langt borte.

Jeg har nå tegnet et bilde av det teoretiske landskapet jeg beveger meg innenfor når jeg forsker på ungdom med innvandrerbakgrunn og deres bruk av internett. Dersom man forenkler dette landskapet, kan man se to hovedretninger som tidvis går i hver sin retning og som står i motsetning til hverandre. Den ene ser mulighetene som ligger i teknologien som en måte å overvinne sosiale og individuelle skiller og begrensninger på, mens den andre påpeker hvor ”kroppsliggjorte” de sosiale og strukturelle skillene i samfunnet er. Ved å vektlegge det

---

¹¹ Jeg vil redegjøre for bruken av disse to begrepene i kapittel 5.

siste vil man kunne anta at man ikke uten videre vil kunne overvinne ulike sosiale eller personlige begrensninger ved hjelp av internett. Til sist presenterte jeg to bidrag som jeg mener kombinerer disse perspektivene. De anerkjenner at det ligger muligheter til å overkomme sosiale skiller i teknologien, og at disse mulighetene kan ha frigjørende og utviklende effekter for individene. Samtidig påpeker de hvordan dette frigjøringspotensialet vil være begrenset og avhengig av de sosiale situasjonene som internett brukes i.

I diskusjonene som følger videre i denne oppgaven vil jeg knytte perspektiver fra alle retningene, men med Slaters argument i bakhodet. Jeg ønsker å ta utgangspunkt i den forståelsen og de situasjonene som informantene mine formidler at de har rundt sin egen internettbruk, for så å fortolke betydningen dette mediet har eller kan ha.

Videre ønsker jeg hele tiden å se dette i sammenheng med spørsmål om i hvilke kontekster og på hvilke måter internett kan bidra til å kunne skape sterkere bånd, motivere til brudd eller skape kompromisser i møtet mellom sin ”opprinnelig kultur” og det samfunnet de møter i Norge.

3 Metoder og utvalg

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for metodevalgene og de ulike formene for datainnsamling som er gjort i denne studien. Jeg vil også si noe om utvalgets sammensetning, datainnsamlingens gang, samt diskutere etiske hensyn og dilemmaer. Til slutt vil jeg kommentere hva slags analyser materialet gir grunnlag for.

3.1 Valg av metode

Internett brukes på en måte som ofte er vanskelig å få innblikk i for andre enn brukeren selv. Derfor var det ingen opplagt metode for å få kunnskap om det feltet jeg ønsket å forstå.

Det var valget av problemstilling og tidsbegrensningen på et år som ledet meg til valg av de ulike metodene. Metodegrunnlaget for denne oppgaven er observasjon av nettsteder som drives av og for ungdom med innvandrerbakgrunn, intervjuer med redaktører fra disse nettstedene og intervjuer med tretten ungdommer med innvandrerbakgrunn.

For å få en forståelse av feltet, begynte jeg allerede høsten 2004 å observere to nettsteder drevet av og for ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn.

3.2 Innpass i feltet

I januar 2005 kontaktet jeg redaktørene for to nettsteder som jeg visste var mye brukt av ungdom med minoritetsbakgrunn. Jeg informerte om prosjektet mitt¹² og fikk tillatelse til å observere aktivitetene på nettsidene. Jeg diskuterte etikk og retningslinjer for observasjonen med redaktørene fra nettstedene. En av redaktørene på det ene nettstedet befant seg i utlandet på det tidspunktet jeg utførte datainnsamlingen, så han ble intervjuet per e-post.

Det å skaffe informanter viste seg å bli en større utfordring enn jeg i utgangspunktet hadde forstilt meg. Dette har nok sammenheng med feltet jeg studerer Internett er et område der folk stort sett opptrer anonymt, og selv om det som foregår der er offentlig tilgjengelig, har samtale ofte veldig en privat karakter (NESH 2003). Jeg opplevde det også til å begynne med som vanskelig for meg, som etnisk norsk student sent i tjuårene, å få kontakt med ungdom med minoritetsbakgrunn i en annen alderskategori enn meg selv.

---

¹² Se vedlegg

Jeg satte inn en annonse¹³ på et av nettstedene med forespørsel om noen ville la seg intervju. Fem uker etter fikk jeg en e-post fra en jente som ville la seg intervju. Jeg intervjuet henne først på e-post, og møtte henne senere til intervju sammen med en venninne av henne. Jeg fikk ingen andre henvendelser på denne annonsen, og bestemte meg for å finne andre metoder for å komme i kontakt med informanter.

Gjennom en rektor jeg kjente fra før, fikk jeg i april klarsignal om at jeg kunne få bruke hennes skole til å gjøre intervjuene. Hun formidlet kontakt med en rådgiver på skolen, som i sin tur skaffet meg til sammen elleve informanter.

Alle informantene ble hentet fra en klasse der ungdom med innvandrerbakgrunn, alle førstegenerasjons innvandrere, fikk grunnskoleopplæring. Denne grunnskoleklassen holdt til på en ”vanlig” videregående skole, på østkanten i Oslo.

3.3 Formaliteter

Denne studien ble meldt til NSD i desember 2004, som en del av et prosjekt på NOVA, kalt *Social mobility through ICT? Youth with immigrant backgrounds and media use*. Vi fikk konsesjon til å intervju ungdommer under atten år etter muntlig samtykke og uten samtykke fra foreldrene. Bakgrunnen for at vi søkte om dette var at vi ikke ønsket å skape problemer for ungdommer som for eksempel brukte fritidsklubber og internett uten at foreldrene visste om dette.

Jeg har anonymisert alle informantene, også slik at etniske tilhørighet ikke vil kunne knyttes til den enkelt informant. Jeg har også endret på visse detaljer i informasjonen de har gitt meg, slik at ikke historiene kan brukes til å identifisere dem etterpå.

Jeg foretok kvalitative intervjuer med tre redaktører fra de to nettstedene jeg hadde valgt meg ut. Deretter foretok jeg både dybdeintervjuer og gruppeintervjuer av 13 ungdommer med etnisk minoritetsbakgrunn, alle, med unntak av venninnen til informanten fra internett, er førstegenerasjons innvandrere som har bodd i Norge mellom tre og seks år.

Før jeg intervjuet elevene, arrangerte rådgiveren på skolen et møte der jeg informerte om prosjektet til de ungdommene han hadde plukket ut. Jeg fortalte på dette møtet at alle ville være anonyme og at det var frivillig å delta i undersøkelsen. Jeg delte også ut informasjonsbrev om prosjektet¹⁴, og fortalte at jeg skulle bruke minidisk med lydopptaker.

---

¹³ Se vedlegg

¹⁴ Se vedlegg

Jeg gjentok informasjonen om frivillighet for alle elevene da jeg senere møtte dem til intervju, fordi jeg ønsket å understreke at dette ikke var noe de måtte være med eller at skolen påla dem det.

3.4 Forarbeid, intervju med redaktører og observasjon av nettsted

Jeg lagde en egen intervjuguide for intervjuene med redaktørene¹⁵. Den var vinklet mindre personlig, og mer mot å få en forståelse av bakgrunnen for nettstedets tilblivelse, og om redaktørene så noen mønstre for hvordan nettsidene ble brukt. Jeg ønsket også å få kjennskap til redaktørens forståelse av minoritetsungdommers livssituasjon og hvilken betydning internett kan ha for ungdom med denne bakgrunnen. Jeg observerte de to nettstedene fra desember 2004, og jevnlig gjennom hele skriveprosessen fram til desember 2005. Jeg tok notater, og lagde en oversikt over diskusjonene, hvilke temaer som ble tatt opp, hvor mange som leste diskusjonene, og hvilke utsagn som ble besvart av flest. Dette brukte jeg som bakgrunnsmateriale, og har opplevd det som viktig i prosessen med å danne et bilde av hvordan internett kan brukes av minoritetsungdom. Videre gav det en pekepinn på hvilke temaer ungdom som bruker nettstedene var opptatt av.

3.5 Intervjuer

Jeg foretok både dybdeintervjuer med enkeltelever, og gruppeintervjuer der jeg samlet to eller flere informanter til intervju. De informantene jeg intervjuet alene, var også med i gruppeintervjuene.

Jeg brukte halvstrukturerte intervjuguider¹⁶ til alle intervjuene. Jeg gikk igjennom alle punktene jeg hadde satt opp i disse intervjuguidene. Det var likevel et mål for meg å følge opp de fortellingene jeg fikk, og jeg avvek derfor også ofte fra intervjuguiden i løpet av intervjuet.

3.5.1 Intervjuenes kontekst og utvalgets sammensetning

Utvalget mitt besto av sju gutter og seks jenter. Alle bortsett fra én var førstegenerasjons innvandrere¹⁷. De hadde bodd i Norge mellom 3 og 6 år, og var i alderen 17 til 20 år. Bortsett

---

¹⁵ Se vedlegg

¹⁶ Se vedlegg

fra de to venninnene jeg møtte via annonsen på internett, gikk alle informantene i samme klasse. Dette kan kanskje bety at de var påvirket av hverandre, og at de, fordi de var tilbrakte mye tid sammen, brukte internett på samme måte. Til en viss grad kan dette være tilfelle med guttene. Jeg oppfattet at guttene tilbrakte en del tid sammen sosialt, også utenom skoletid. Jeg oppfattet derimot ikke at jentene gjorde det samme.

3.5.2 Intervju med skoleelevene

Da jeg kontaktet rektor på den skolen som formidlet informanter for meg, ba jeg om å få snakke med fem gutter og fem jenter med opprinnelse fra et ikke-vestlig land. Jeg sa også at jeg ønsket de skulle ha vært omtrent like lenge i Norge, og ha en viss kjennskap til IKT. Det var nødvendig at de hadde en viss kjennskap til internett og PC-bruk, men samtidig ønsket jeg å få snakke med "vanlig" innvandrerungdom og ikke nødvendigvis bare de som hadde spesialkompetanse på IKT. Jeg fikk tillatelse av rektor til å intervjuere elevene i skoletiden, uten at elevene fikk fravær. Dette bidro nok til at jeg møtte mye velvilje hos elevene, og de gav uttrykk for at de hadde lyst til å få fri fra timen for å kunne snakke med meg.

3.5.3 Gruppeintervjuene

Jeg håpet at jeg kunne få spennende informasjon ved å samle flere ungdommer i fokusgrupper og å la dem ha en samtale om internettbruk og hvilken betydning internett hadde for dem. Jeg håpet at gruppedynamikken kunne føre til at flere sider ved internettbruken kunne komme fram.

I ettertid ser jeg at denne formen for intervju har både styrker og svakheter. I noen tilfeller klarte vi å skape den gruppedynamikken jeg var ute etter, men i flere situasjoner oppfattet jeg at gruppesammenhengen kunne virke begrensende både for meg som intervjuer og for dem som informanter.

For det første var det iblant vanskelig å følge opp svar fra enkelte informanter, fordi det lett ble til at noen falt ut dersom jeg satte fokus for mye på en enkelt informant. For det andre var en del temaer uegnet å ta opp i en gruppesituasjon. Dette kunne både være knyttet til deres private livssituasjon og til deres nettbruk. Hvordan og til hva man bruker internett er en privat sak, og en del informasjon om dette vil ikke kunne komme fram i en gruppesituasjon.

---

¹⁷ Denne ene som skilte seg ut var med på intervjuet med informanten som svarte på annonsen, og var en venninne av denne informanten. Hun hadde norsk mor og far av utenlandsk opprinnelse.

Steinar Kvale (1997) beskriver hvordan bruk av gruppeintervjuer og interaksjonen mellom intervjupersonene ofte frambringer spontane og følelsesladde uttalelser om temaer som blir diskutert (Kvale 1997:58). Også i gruppesamtalene jeg hadde kom det opp spennende og uforutsette temaer, mye takket være kommunikasjonen som foregikk mellom informantene i gruppa. På den annen side reduserte nettopp interaksjonen i gruppa min egen kontroll over intervjusituasjonen. Kvale mener prisen for slike gruppeintervjuer ofte er at de medfører en relativt kaotisk datainnsamling, og at det kan bli vanskelig å foreta en systematisk analyse av de overlappende stemmene (1997:58). Jeg valgte derfor å transkribere alle gruppeintervjuene kort tid etter at de var utført, mens jeg enda hadde hele intervjusituasjonen friskt i minne. Etter intervjuene skrev jeg også ned detaljerte referater som skildret hvordan hvert enkelt intervju hadde fungert, og tanker jeg gjorde meg om det jeg fikk høre.

3.5.4 Dybdeintervjuene

Jeg valgte å utføre fire nye intervjuer etter gruppeintervjuene. Jeg spurte to av jentene og to av guttene som jeg hadde intervjuet i gruppene, om de ville delta i nye intervjuer, og alene denne gangen. Disse informantene ble delvis valgt ut på bakgrunn av kontakten og kjemien jeg følte jeg hadde fått med dem under gruppeintervjuene.

I disse intervjuene fulgte jeg opp en del av den informasjonen jeg hadde fått da jeg utførte gruppeintervjuene, og jeg forsøkte også å få et bedre innblikk i hvordan livet deres var generelt. Jeg ønsket i disse intervjuene å aktivt invitere informantene med i min egen analyse (Jmf. Prieur 2004, Bourdieu 1999 og Kvale 1997). Jeg presenterte en del av tankene og tolkningene jeg hadde gjort meg etter gruppeintervjuene, og ba om å få høre deres synspunkter.

3.5.5 Intervjuer på e-post

Jeg utførte to intervjuer på e-post. Det ene var med en av redaktørene som var i utlandet. Jeg sendte ham spørsmål som han besvarte.

Jenta som svarte på annonsen min ble også i første omgang intervjuet på e-post, men etter flere e-postutvekslinger avtalte vi å møtes for intervju ansikt til ansikt¹⁸.

Jeg opplevde at e-postintervjuene gav begrenset innsikt. Svarene jeg fikk ble generelle og lite konkrete. Det var vanskelig å følge opp for å få ”de gode historiene” uten å miste

---

¹⁸ Se beskrivelse av dette intervjuet både senere i neste avsnitt og i kapittel 4.

tråden i intervjuet. Det at intervjuet består utelukkende av tekst, gjør at intervjusituasjonen blir strippet for den mellommenneskelige kontakten og kjemien som oppstår når man sitter ansikt til ansikt. På den annen side har jeg gjennom denne kommunikasjonen over internett erfart hvordan man kan bygge en relasjon og bli kjent uten at man har møtt hverandre ansikt til ansikt. Etter hvert kunne vi for eksempel tøyse litt eller putte inn et smiletegn etter en hilsning, noe som gav en nærere følelse.

Jeg avsluttet datainnsamlingen min i slutten av mai 2005.

3.5.6 Møte med informanten som svarte på annonsen

I kapittel 5 vil jeg beskrive nærmere hvordan jeg opplevde møtet med informanten som svarte på annonsen. Etter en del korrespondanse fram og tilbake på e-post, der jeg stilte spørsmål som hun besvarte, ble vi enige om å møtes. Hun hadde med seg en venninne til som hun selv var blitt kjent med på internett til intervjuet,. Dette intervjuet gav innsikt i hvordan ungdomm kan både organisere seg og skaffe seg kontakter og venner på internett. I tillegg fikk jeg selv erfare hvordan det er å bli kjent med noen som i første omgang er anonyme, og så opprette en tillitsrelasjon som blir såpass trygg at man kan våge å møtes ansikt til ansikt.

3.5.7 Intervjurelasjonen

I kvalitative intervjuer er det den menneskelige interaksjonen i intervjuet som gir grunnlaget for det som senere blir til vitenskapelig kunnskap (Kvale 1997:28).

Det ble derfor viktig for meg å reflektere over om hvem jeg var i intervjurelasjonen. Jeg er en etnisk norsk kvinne, i slutten av tjueårene, og i ferd med å avslutte høyere utdanning. Med det har jeg automatisk en ganske privilegert status i forhold til informantene mine. De fleste hadde bodd i Norge mellom tre og seks år, og de var i ferd med å fullføre grunnskolen for fremmedspråklige.

På den annen side hadde de fleste av informantene mine mye større kjennskap til internett enn meg, og ble på den måten ”spesialistene” som jeg trengte å få kunnskaper fra. Jeg vurderer det slik at det at de var yngre og mer inn i internettbruk gav dem sikkerhet og trygghet i relasjonen.

Ulik status, ulik alder og ulike roller i intervjusituasjonen preget maktbalansen i intervjuene, og var med på å påvirke den informasjonen jeg fikk, både om deres liv og om nettbruk. Jeg prøvde derfor å gjøre det jeg kunne for ikke å forsterke forskjellene mellom oss. Jeg har lang erfaring fra flere organisasjoner der jeg har samarbeidet med ungdom med

innvandrerbakgrunn. Dette tror jeg var en god erfaring i denne sammenhengen. Jeg følte jeg hadde lett for å komme i kontakt med ungdommene.

Samtidig kan nettopp bakgrunnen min fra dette arbeidet gjøre at jeg på forhånd hadde gjort meg opp en del meninger (fordommer). Jeg hadde en forforståelse både om internettbruk, og om betydningen av for eksempel religion eller kjærlighet i internettbruken. Jeg bestrebet meg på å være bevisst på min egen forforståelse, for ikke å tillegge informantene meninger. Jeg ønsket å være lydhør og åpen, og nettopp ved å bevisstgjøre meg selv på min egen rolle og egne fordommer håpet jeg å få til dette på en best mulig måte.

Særlig i enkelte tilfeller merket jeg at informantene mine tok hensyn til hvem jeg var som person og justerte sine svar etter dette. Det gjaldt for eksempel da jeg spurte dem om de hadde opplevd rasisme eller om de syntes det var vanskelig å komme i kontakt med etnisk norsk ungdom. Også når vi kom til temaer som angikk kjærlighet og flørting på nettet, merket jeg at deres egen sjenanse, men også hensyn til hvem jeg var påvirket den informasjonen jeg fikk.

Det var vanskelig å få dem til å fortelle om nettbruken deres utover det helt generelle, særlig i gruppeintervjuene. Dette tror jeg har sammenheng med at det som skjer på nettet ofte er privat, og vanskelig å videreformidle. Videre var nok gruppesituasjonen, slik jeg allerede har diskutert, en medvirkende faktor til at informantene holdt tilbake en del historier. Da jeg gjorde intervjuer med informantene alene, fikk jeg derimot mer fyldige fortellinger. Da hadde vi møttes flere ganger, og opprettet en nærere og mer tillitsfull relasjon.

Jeg valgte å hele tiden være ydmyk og varsom i intervjusituasjonen (Jfr Prieur 2004). Dersom jeg merket at informantene mine kviet seg for å snakke om noe, eller på annen måte signaliserte at noe var vanskelig, gikk jeg ikke mer inn på det, eller dreide temaet i en mindre "farlig" retning.

3.5.8 Konstruksjon av kunnskap i intervjusituasjonen

Konstruerte jeg kunnskap ved å "lede" informantene mine til å snakke om de tingene jeg ønsket? Steinar Kvale (1997) påpeker at ledende spørsmål ikke reduserer intervjuerens reliabilitet¹⁹, men snarere kan styrke den. Det viktigste blir derfor ikke, i en kvalitativ intervjusituasjon, å unngå ledende spørsmål, men å erkjenne spørsmålets virkning og forsøke

---

¹⁹ Reliabilitet henviser til hvor pålitelige resultatene er, mens validitet vil si hvorvidt en intervjustudie undersøker det den er ment å skulle undersøke (Kvale 1997: 47)

å gjøre forskningsspørsmålene tydelige, slik at lesere etterpå kan evaluere spørsmålets betydning for forskningsfunnene, og selv vurdere deres kvalitet (Kvale 1997:97).

Det var slående hvor integrert nettbruken var i ungdommenes verden. Jeg måtte som intervjuer hele tiden streve for å få informasjon om chattingens innhold og betydning. På denne måten konstruerte jeg en bevissthet hos informantene mine om nettbruken som ”fenomen”, og sammen konstruerte vi kunnskaper og forståelse av betydninger denne nettbruken kan ha og har hatt for dem i deres situasjon.

3.6 Vurdering av dataenes kvalitet

Jeg mener jeg fikk fanget opp forskjellige typer brukere av internett, noe som jeg ser på som en fordel. Til sammen kan de gi bredere og dypere kjennskap til hvordan ungdom med innvandrerbakgrunn bruker internett. Alle var førstegenerasjons innvandrere. De fleste kom fra muslimske land i Midtøsten-området eller fra den nordlige delen av Afrika. Tre av informantene var kristne.

Ved å bruke kvalitative intervjuer som innsamlingsmetode fikk jeg informantenes *fortellinger* om hva de bruker internett til, og om hvem de snakker med via chat dersom de bruker det. Videre fikk jeg deres fortellinger om hvilken betydning denne bruken har for dem. Plummer (1995) vektlegger at både når man forteller og forstår en historie, vil det være viktig å ha i bakhodet at både fortellingene og tolkningene er fundert i sosiale prosesser.

Det er altså viktig å huske at fortellingene jeg har blitt fortalt, og hvordan de igjen har blitt forstått og tolket av meg, har foregått i sosiale prosesser, og er et sosialt produkt. Ivar Frønes (2001) hevder at man alltid vil forstå et fenomen i forhold til andre fenomen, og at vi må avvise ideen om en nøytral erkjennelsesteori og nøytrale observatører. Dermed vil alle utsagn, slik jeg forstår Frønes, være kontekstforankrede handlinger. Vi vil aldri finne ut hva noen ”egentlig” mener, fordi det ikke finnes noen egentlig mening.

Dette gjelder også min studie. Jeg har ikke fått ”hele sannheten” om chatting på internett. Fortellingene jeg fikk var tilpasset den situasjonen vi befant oss i da jeg gjorde intervjuene. Vi måtte på kort tid etablere en nær nok relasjon, og tilliten som vokste fram var avhengig av kjemien mellom oss der og da. Det at intervjuene ble utført i et siderom på biblioteket i skoletid har også påvirket fortellingene. På samme måte er fortellingene preget av om de ble fortalt i gruppesituasjonen eller med bare en person og meg tilstede.

Man vurderer gjerne en undersøkelses kvalitet på grunnlag av de tre begrepene troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet. For at forskning skal være troverdig må den utføres på en tillittvekkende måte. Thagaard (1998) beskriver hvordan forskeren i kvalitativ forskning er sitt eget forskningsinstrument, og at innsamlingsprosessen er en mellommenneskelig prosess. Derfor må argumentasjonen om troverdighet knyttes til konteksten for forskningsprosessen og den betydningen relasjonen til informanten kan ha for resultatene av undersøkelsen. Bekreftbarhet er knyttet til tolkningen av resultatene, mens overførbarhet handler om hvorvidt tolkningene av prosjektet også kan ha relevans i andre sammenhenger (Thagaard 1998: 180). Jeg har i denne studien søkt bekreftelse på mine egne tolkninger gjennom annen forskning, og ønsket å se mitt empiriske materiale i sammenheng med andre bidrag fra samme felt.

I dette kapitlet har jeg reflektert rundt mine egne metodevalg og hvordan jeg har gjennomført datainnsamlingen. Videre har jeg reflektert rundt min egen rolle i intervjusituasjonen. Jeg har gjennom hele analyseprosessen ønsket å være kritisk til mine egne tolkninger. Samtidig erkjenner jeg at de alltid vil være en del av det meningsuniverset jeg forholder meg til. På samme måte som fortellingene jeg har fått er del av den sosiale prosessen og situasjonen de inngår og oppstår i, er mine egne tolkninger det.

3.7 Etiske vurderinger

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) har utarbeidet retningslinjer spesielt for internettforskning, fordi i denne typen forskning er nødvendig å ta en del spesielle hensyn. På internett kan det blant annet være vanskelig å skille klart mellom hva som er privat og hva som er personlig informasjon. For eksempel kan informasjon på nettet som er tilgjengelig for alle være av svært privat karakter. Det står i høringen at forskere som regel kan benytte seg av materialet fra åpne fora uten å innhente samtykke fra dem som har produsert opplysningene eller dem opplysningene gjelder. Men det står også at ”hensynet til respekt for deltakere i åpne fora tilsier at forskeren bør informere deltakere om systematisk *registrering* (for eksempel opptak) eller rapportering av opplysningene når dette er mulig” (NESH 2003). Det står videre at personer som gir fra seg sensitive opplysninger i et åpent forum har krav på at informasjonen om dem ikke brukes på en måte som kan skade dem, og at de har krav på å kontrollere hvorvidt sensitiv informasjon om dem selv skal brukes til forskningsformål. NESH påpeker at dette kan være vanskelig å

gjennomføre i praksis og at man i visse tilfeller må avstå å forske på det aktuelle forumet (NESH 2003).

Jeg har valgt å bruke observasjonene fra diskusjonsforaene som informasjons – og bakgrunnsmateriale for å få en forståelse av feltet. Bortsett fra diskusjonen jeg viste i kapittel 1 vil jeg ikke referere til konkrete diskusjoner som har foregått på disse sidene. I utdraget jeg har med i kapittel 1, har jeg endret litt på noen detaljer, og jeg har endret litt på *nicken*²⁰, uten at det gikk ut over betydningen. Dette var på grunnlag av en etisk vurdering; alle diskusjonene er loggført og tilgjengelig på nettet. Selv om deltagerne i diskusjonen er anonyme og bruker *nicks*, er dette ingen garanti for at de ikke kan kjennes igjen av andre.

Heller ikke intervjuene med nettredektørene presenteres i analysen, selv om de har vært utslagsgivende for hvordan jeg forstod feltet og vinklet intervjuene mine med ungdommene.

Jeg har som sagt anonymisert alle informantene mine, både når det gjelder etnisk bakgrunn og andre kjennetegn. Jeg tror derfor det er lite sannsynlig at andre vil kunne identifisere dem på bakgrunn av materialet jeg presenterer i denne avhandlingen. Det *kan* imidlertid være at ungdommene kunne identifisert seg selv og enkelte av sine klassekamerater ut fra sitatene fra fokusgruppene. Dette har jeg vurdert og tatt hensyn til, og jeg har ikke tatt med sitater jeg vurderer som sensitive eller der det vil være spesielt enkelt å kjenne igjen konkrete personer. Jeg kan ikke utelukke at informantene selv kjenner seg igjen i fortellingene, og har ønsket å være varsom i mine fortolkninger av fortellingene nettopp på grunn av dette.

3.8 Analysegrunnlaget

Jeg har gjort analysen til denne studien i flere faser. Da jeg var ferdig med datainnsamlingen, leste jeg gjennom alle de transkriberte intervjuene, samt referatene jeg skrev etter hvert intervju. Dette gjorde jeg flere ganger til jeg følte jeg hadde god oversikt over det som ble sagt i intervjuene.

Jeg lagde en skisse med ”analysetråder” da jeg leste gjennom intervjuene og referatene (slik Widerberg beskriver i Widerberg 2001: 120). Her noterte jeg alt jeg syntes var interessant, og senere systematiserte jeg notatene under ulike temabolker med henvisninger til hvor jeg kunne finne gode sitater. Det var disse temabolkene som til slutt dannet grunnlaget

---

²⁰ *Nick* er forkortelse for *nickname* og brukes om det fiktive navnet man gir seg selv når man chatter på internett.

for måten jeg valgte å sortere og kategorisere funnene mine. Men temabolkene var selvfølgelig i stor grad et resultat av hvordan jeg hadde valgt å vinkle både problemstillingen for oppgaven i forkant, og av hvordan intervjuene var vinklet ut fra temaer.

Katrine Fangen (2004) beskriver analysen som en prosess hvor man vanligvis tilfører *noe mer* til det man har sett og hørt. Man setter det inn i et nytt perspektiv. Mine første analyser av datamaterialet bar preg av det Fangen karakteriserer som fortolkning av første grad. De var først og fremst konstaterende for det jeg hadde sett og hørt, og lå nært opp til de begrepene deltakerne selv benyttet (Fangen 2004: 180).

Etter hvert forsøkte jeg å gripe de fortellingene jeg hadde fått ved å heve dem opp til å fortelle noe mer, sette dem i et system, og tilføre analysen ”tykkere” beskrivelser, altså fortolkninger av andre grad (Geertz 1973 i Fangen 2004: 173). I det videre arbeidet i analysen vil jeg presentere min fortolkning av det informantene mine har fortalt meg, altså hvordan jeg fortolker betydningen og meningen chat på internett kan ha for dem i deres identitetsarbeid.

4 Relasjoner, tillit og risiko

Når man inngår relasjoner på åpne chattekanaler, samhandler man og bygger relasjoner uten at man har fysisk kontakt eller har sett hverandre ansikt til ansikt. Problemstillingen for dette kapitlet er: Hvordan opprettes relasjoner på internett? Videre vil jeg undersøke hvordan det opprettes *tillit* i nettrelasjoner. Tar ungdommene i bruk spesielle strategier for å opparbeide tillit? I denne sammenhengen blir det viktig å undersøke om og på hvilken måte relasjonene kan skape en opplevelse av *risiko*. Vil en eventuell opplevelse av risiko kunne knyttes til kjønn og sosialt nettverk? Til slutt vil jeg se på hvordan nye teknologiske virkemidler som web-kamera og mikrofon bidrar til å innskrenke anonymiteten, og dermed også kanskje påvirker følelsen av sikkerhet, tillit og risiko. Jeg vil anvende teori av Giddens.

4.1 Giddens om modernitet, tillit og risiko

I *Modernitetens konsekvenser* identifiserer Giddens (1997) et fenomen han kaller *gjeninnleiring*. Han lager et skille mellom det han kaller *ansiktsforankrede forpliktelser* og *ansiktsløse forpliktelser*.

Ansiktsforankrede forpliktelser viser til tillitsrelasjoner som uttrykkes i sosiale forbindelser, etablert i situasjoner med nærvær.

Ansiktsløse forpliktelser dreier seg om utvikling av tro på symbolske tegn, eller ekspertsystemer – det Giddens kaller abstrakte systemer.

Giddens tar utgangspunkt i at mennesker i det moderne samfunnet store deler av tiden samhandler med andre som er fremmede for dem. Spesielt i mange urbane sammenhenger er samhandlingen mellom individer ofte flyktige. Når Giddens skal karakterisere det som skjer i disse tilfeldige møtene, tar han i bruk noe av Goffmans begrepsapparat; nemlig det han beskriver som "*dannet uoppmerksomhet*". Dette er ikke det samme som likegyldighet, men en kontrollert demonstrasjon av det som kan kalles høflig tilbakeholdenhet. Giddens mener praktiseringen av dannet uoppmerksomhet er en forutsetning for den tilliten som må være tilstede når fremmede møter hverandre på offentlige steder.

Møter, enten det er mellom fremmede, bekjente eller de nærmeste, vil romme allmenngjorte måter å opprette tillit på. Den grunnleggende tillit som ethvert møtet forutsetter,

pleier å være sanksjonert gjennom en oppfattelse av ”etablert troverdighet” eller gjennom opprettelse av uformelle ritualer.

Giddens mener tillitsrelasjoner blir grunnleggende for modernitetens omfattende utstrekning i tid og rom. Gjennom ansiktsløse forpliktelser skapes og opprettholdes troen på kunnskap, som igjen blir en forutsetning for *tilliten til systemer*. Dette er en kunnskap som lekfolk i stor grad er uvitende om. Vi kjenner ikke selv til legevitenskapen, men forutsetter, og har tillit til, at legen vet hva hun/han gjør når vi lar oss undersøke. *Tillit til personer* involverer ansiktsforankrede forpliktelser, der man søker indikatorer på andres integritet (Giddens 1997: 67).

4.1.1 Hva er det motsatte av tillit? Om risiko, angst og frykt

Ordet ”mistillit” er, ifølge Giddens (1997), altfor svakt til å danne en antitese til den grunnleggende tillit som er et så sentralt element i de vanlige relasjonene til det sosiale og fysiske miljø. Han mener at hvis en grunnleggende tillit ikke utvikles, vil resultatet være vedvarende eksistensiell angst. Antitesen til tillit blir derfor en sinnstilstand som han mener best kan beskrives som eksistensiell *angst* eller *frykt*.

En av måtene man kan møte risiko og farer på, ifølge Giddens, er ved det han karakteriserer som *pragmatisk aksept*. Dette er en aksept av at risikoen er tilstede. Men risikoen er forenlig med både en pessimistisk grunntone og med håp, og disse er tilstede samtidig og danner en ambivalens.

Den risikoen Giddens beskriver er en generell risiko som omhandler hele samfunnet som helhet – for eksempel frykten for at atomkrig kan oppstå. Begrepet er mindre anvendbar når det kommer til relasjoner og følelser som oppstår når to mennesker møtes. Men den tilpasningsmetoden han kaller *pragmatisk aksept* og som han mener individer tar i bruk for å ”leve med” risikoen, lar seg anvende for å diskutere det som skjer på internett (Giddens 1997: 99). Ungdommene samhandler på nettet, de oppretter forbindelser, vennskap og kjærlighetsforhold med folk de aldri har møtt ansikt til ansikt, til tross for at de ikke kan være sikre på at de kan stole på dem de møter på internett, og til tross for at de ikke har så mange av de tradisjonelle avdekningsverktøyene (som mangelen på kroppsspråk). Går det an å forstå noe av det som skjer i relasjonene og samhandlingen på internett, ut fra Giddens’ analyser av det senmoderne samfunn? Er vi her vitne til en slik pragmatisk aksept som Giddens beskriver? Hvordan kan for eksempel tillit etableres når blikket ikke kan fange verken kroppsholdning eller mimikk? Jeg vil nedenfor vise hvordan mine informanter fant strategier

for å opprette tillit, men også hvordan de følte en viss form for risiko og usikkerhet. Videre vil jeg se på om denne usikkerheten hadde sammenheng med både kjønn og omfang av det sosiale nettverket.

4. 2 Relasjoner på internett

Et av de viktigste funnene jeg gjorde da jeg ønsket å få en forståelse av relasjoner på internett, var at informantene brukte mye av tiden på internett til å chatte med folk de kjente fra før i MSN-grupper²¹, og som de også møtte på andre arenaer enn internett. Men de brukte også internett til å snakke med folk de ikke kjente, folk de ikke visste noe ”substansielt” om, annet enn hvilket *nick* de brukte, og det de formidlet av informasjon i den konkrete situasjonen.

Flere av informantene mine hadde forholdsvis små nettverk i Norge, men fortalte at de gjennom internett etablerte nye og tildels store nettverk. Nettverkene på internett kunne ofte i første omgang være både anonyme og ansiktsløse, men det var et mål for mange før eller senere å møtes på andre arenaer.

Ungdommene knyttet til en viss grad nettverkene på internett til de etniske miljøene de tilhørte. Fordi disse miljøene ofte er små i Norge, hendte det derfor at de innimellom opplevde overraskende møter. Flere av informantene mine opplevde at de over lengre tid chattet anonymt med folk de kjente fra før. Det samme kunne også skje dem når de chattet på transnasjonale arenaer, for eksempel chatterom der mange fra ulike steder i verden, men med bakgrunn fra samme land, chattet med hverandre.

En av mine informanter, atten år gamle Abdur, opplevde en gang å møte fetteren sin tilfeldig på denne måten. Han hadde ikke møtt slektningene sine på nærmere fem år, og han var bare tretten år da han forlot hjemlandet sitt. Han husket ikke lenger helt hvordan slektningene så ut, heller ikke hvordan de hørtes ut. En dag møtte han fetteren sin tilfeldig på et chatterom for folk fra deres hjemland i Midt-Østen, via nettstedet ”www. paltalk.com”, en chattekanal på internett. Nå snakker eller chatter han daglig med både fetteren og andre slektninger som fortsatt bor i hjemlandet. Her beskriver Abdur møtet med fetteren:

---

²¹ MSN er en form for chat der en oppretter en egen liste over personer en ønsker å chatte med. Hver bruker har sin egne liste over hvem som har deres MSN-adresse. Dersom uvedkommende skulle få tilgang til adressen, eller dersom de selv har gitt den til noen de ikke lenger vil ha kontakt med, kan de slette dem fra listen, ved å klikke på ”blokker”. En slik blokkering hindrer personen i å ta kontakt. MSN gir slik brukerne mulighet til å kontrollere hvem de er i kontakt med (Larsen og Pedersen 2005).

H: Visste dere at dere skulle treffe hverandre?

A: Nei, det var sånn at først så snakket jeg i mikrofon. Du vet, det var sånn mange mennesker som kommer på et rom, sånn tretti, førti stykker. Så først snakker jeg der, så etterpå chatter han med meg på privat, og da sa han plutselig at "du heter det og det og er..."

H: Hadde du sagt det ordentlige navnet ditt?

A: Nei, men han kjente igjen stemmen min.

H: Å, han kjente igjen stemmen din etter fem år. Det er jo helt fantastisk.

A: Ja! Jeg sa: "Hvordan kjenner du meg igjen? Så sa han navnet mitt og sa også riktig foreldrenavn. Jeg sa "Hvem er du?" Så sa han "Jeg er slektningen din". Så sa jeg "Hvem er du, hva er navnet ditt?" Han sa: "nei, jeg vil ikke si det. Jeg skal snakke først, så kanskje du kjenner igjen stemmen og sånn. Hvis du ikke kjenner igjen, så skal jeg etterpå si til deg hvem jeg er". Så han snakket, og jeg sa: "Jeg kjenner ikke deg." Han snakket så mye, ca en halv time, men jeg bare "Jeg kjenner ikke deg". Først da han slo på web-cam så kjente jeg ham igjen.

Her ser vi et eksempel på hvordan internett kan sies å "krympe" avstandene mellom mennesker. Eksemplet hvordan internett bidro til at Abdur på nytt fikk opprettet relasjoner med slektninger han ikke hadde hatt kontakt med på mange år.

4.2 Hvordan får man venner på internett

I dette avsnittet vil jeg vise noen av mekanismene for hvordan de sosiale nettverkene konstitueres og fungerer på internett. Jeg vil vise hvordan informantene mine forteller at kontakt på internett opprettes og opprettholdes, og hvordan de selv beskriver at de samhandler når de er på internett.

Mange av informantene mine beskrev at de hadde opprettet store nettverk på internett. Disse relasjonene inneholder forskjellige lag og grader av både intimitet og tillit. Men hvordan forhandler de om dette?

Jeg ble kjent med Theresa på internett. På intervjuet hadde hun med seg sin venninne Nora, som hun ble kjent med på internett for to år siden. Begge jentene er 17 år. Jeg ba dem beskrive hvordan de ble kjent:

T: Nei, ikke sant, det var en jente, hun inviterte meg i en samtale (på MSN på internett) med mange personer. Jeg visste ikke hvem det var en gang.

H: Nei, ok?

T: Så, jeg bare tok e-mailen hennes, og så til en annen person, så jeg bare la den til (min egen MSN), og så lurte jeg på hvem hun var, og så da blei vi kjent. Så vi bare møttes en gang, så møttes vi ofte.

Dette var en metode mange av informantene mine fortalte meg om. Det er vanlig å invitere hverandres venner inn på MSN. Slik utvider de nettverket sitt og får stadig flere bekjente. Noen av informantene mine fortalte meg at de hadde flere hundre venner på MSN. Samira og Ehbari sier at de har full kontroll over nettverket sitt til tross for at det er stort:

H: Hvor mange er dere på MSN, da?

S: På MSN – der er det mange, jeg husker ikke.

E: Ja, mange.

H: Og dere kjenner alle?

E: Ja, da. Og vi vet hvem alle er. Vi har oversikt.

Isa, en av guttene jeg intervjuet både i gruppe og alene, forteller at han har veldig mange på MSN-lista si, mens Khorosan har kuttet ned på sin liste fordi det ble for mange å holde oversikt over:

I: Det er mange (på MSN-lista), kanskje to hundre.

H: To hundre?

K: Før hadde jeg mer enn tre hundre, men nå har jeg sånn ca. førti.

H: Hvorfor har du gått ned til bare så mange?

K: Jeg vet ikke, jeg er liksom litt sånn sliten av å chatte med så mange folk. Jeg husker ikke hva jeg sier til andre og sånn og sånn, mange snakker, så derfor...

H: Men når dere har så mange, kjenner dere alle de?

I: Litt av hvert, jeg kjenner noen...

På svaret til Isa kan det nok se ut til at det ikke regnes som et krav at man kjenner alle på lista godt, og det er jo lett å forstå at man kan gå i surr dersom man har tre hundre forskjellige som man chatter med. Jeg spør dem om hvordan de egentlig gjør det når de skaffer seg disse vennene eller bekjentskapene på internett:

H: Blir dere kjent med folk først, og så putter dere dem på MSN, eller blir dere kjent med dem på andre steder?

I: Ja, det kan virke begge veier.

H: Begge deler?

I: Ja, folk du kjenner fra skolen, og fritiden og alt mulig..

H: Men blir dere kjent med dem på internett også, eller?

I: Ja, noen.

K: Ja, noen.

Jeg spør disse guttene om de kan fortelle litt i detalj hvordan det foregår:

K: Ja, først snakker vi sånn vanlig chat, ikke sant. Så hilser vi på hverandre, hva heter du og hvor bor du, og sånn og sånn. Og etterpå så snakker vi med dem for eksempel i to eller tre uker, og etterpå har de kanskje webcam²², kamera, så etterpå når vi ser dem der, så vi spør dem hva heter faren din og sånn og sånn og sånn. Og så etterpå kjenner vi hverandre kanskje, eller ikke.

H: *Ja, og da møtes dere?*

K: Ja, møtes.

Ut fra hvordan guttene forklarer det som skjer når de stifter bekjenskaper på internett, kan det se ut som om det som skjer er preget av en del gjentakende ritualer og fastlagte konvensjoner for hvordan man trinnvis oppretter kontakt, slik det vanligvis er også når man møter fremmede i ansikt til ansiktssituasjoner. Dette kan minne om Giddens' beskrivelse av hvordan tillit etableres gjennom en oppfattelse av "etablert troverdighet" eller opprettelse av uformelle ritualer.

Jeg spør Theresa og Nora om hvem de pleier å chatte med, og da får jeg samtidig en fortelling fra Theresa om hvordan hun opplever at hun pleier å få venner:

H: *Hvem er det dere chatter med?*

N: Venner og sånt.

H: *På MSN?*

T: Ja, det er mest venner, men hvis vi kommer på en side (på internett) der vi for eksempel ikke kjenner noen, som bare spør har du MSN, så bare trykker du "ja". Så mens du prater med en person, så finner du ut om den personen er noen du kan stole på og være venner med, hvis ikke så bare blokkerer du. Og det er sånn man finner venner egentlig.

Her forteller Theresa meg at når hun møter fremmede på internett, så inviterer hun dem ganske raskt med på MSN, og der prøver hun å finne ut hvem denne personen er. Dersom det er en hun føler hun kan stole på og kan være venner med, så blir de det. Dersom personen ikke virker tillitvekkende, blokkerer hun. Jeg vil senere i dette kapitlet diskutere ulike strategier ungdommene forteller meg at de bruker for å sile ut personer de ikke synes de kan inngå relasjoner med. Men først litt mer om hva som skjer mens de samhandler på nettet.

---

²² Web-kamera er et kamera som filmer deg mens du snakker, og viser bilde av deg på skjermen til den du chatter med. Dersom man bruker kamera og mikrofon, trenger ikke chattingen bestå av tekst i det hele tatt.

4.3 Hva snakker dere om når dere er på nettet?

Dette spørsmålet stilte jeg alle informantene mine. Og etter hvert intervju hadde jeg en følelse av at jeg ikke helt fikk tak på hva det var de snakket om. Disse tre guttene gjengir de typiske svarene jeg fikk da jeg stilte dette spørsmålet:

C: Jo, vi snakker om hvordan har du det, hva har du gjort, og hva skjer og sånne ting. Og hva skal du i dag, ja, og sånne ting.

A: Ja, og hva skal du til helgen.

H: *Lager dere avtaler og...?*

Alle tre: Ja, ja

B: Inviterer og så lager avtaler og...

Her er et annet typisk svar:

K: Nei, vi snakker bare om sånn: Hvor bor du, hvis du bor i Norge, hvor lenge har du bodd der, og...hvor mange søsken har du, og... det er bare sånt...

Jeg var litt frustrert over dette i begynnelsen, fordi jeg følte det var så lite fyldig informasjon, men etter en stund innså jeg at dette var viktige fortellinger. Kommunikasjonen de fortalte meg om minner om vanlige hverdagssituasjoner, og jeg forstår den nå som at den er av stor betydning. Slik kommunikasjon kan virke som ritualer som bidrar til å skape og opprettholde relasjoner mellom mennesker, og er samtidig med på å forhandle om graden av intimitet og tillit som kan oppstå mellom partene som snakker sammen. Jeg lurte på hvor raskt det kan gå fra man har møtt en person på internett, til man har opprettet en så åpen og intim kontakt at man for eksempel kan bli kjærester:

H: *Men hvis man møter en jente på internett, og snakker med henne om allting. Kan dere bli kjærester da?*

L: Nei...

K: Nei.

I: Ikke sånn, bare litt.

J: Noen gjør det...

L: Det kommer step by step.

H: *Så dere blir mest kjent?*

L: Ja, man må bli kjent.

Leo vektlegger at man må bli kjent, og at det må skje "step by step". Han syntes det var et litt dumt spørsmål å stille om man bare kan bli kjærester når man møtes på internett:

L: Det er akkurat som om du ser en jente på gata eller i byen, ikke sant. (Og spør:) Du, kan vi bli kjærester? Det går ikke. Du må littegrann... ta det med ro, ikke sant. Kjenne hverandre litt, ca to til tre måneder, og så spørre, vær så snill, kan vi bli kjærester, ikke sant. Men jenta må si ja, eller nei, eller jeg må tenke littegrann for å gi deg svar. Ikke sant? Kanskje hun kan sende melding til deg at jeg er enig i at vi skulle bli kjærester, ikke sant? Ferdig.

Leo forteller at man ikke kan gå "rett på sak" på internett heller. Også her må kontakten bearbeides og gjennomgå konvensjonelle ritualer. Slik Leo beskriver dem, virker stegene man må ta ganske like dem som brukes i kontakt som opprettes utenfor internett.

4.4 Hvem skjuler seg bak den andre skjermen, der?

Dersom man får kontakt med en person på en chattekanal, kan man ikke vite sikkert hvem denne personen er. Man vil ikke ha noen garanti for at noe av det som sies er sant. Dette er informantene mine seg bevisst. I kapittel seks vil jeg gå nærmere inn på dette fenomenet.

Theresa og Nora forteller at de justerer på sannheten om seg selv mens de prøver å finne ut av hvordan en "medchatter" er og oppfører seg:

T: Eller så spør de veldig masse spørsmål; hvor gammel du er, og så mye personlige ting, så da ser man at den og den personen er ikke til å stole på. Så da er det helt sikkert man sier nei til det.

H: *Opplever dere det ofte eller, at det er folk som man ikke kan stole på?*

T: De sier en ting og så dagen etter så sier de noe annet, eller så blir man venner og så etter noen dager bytter de nummer og kontakter (deg) aldri. Det er nesten helt vanlig det. Jeg tror vel det skjer nesten med flere.

Nora forteller at hun ofte opplever at gir seg ut for å være en annen enn de egentlig er, og at enten hun etter en avslører det. De kommer fra et annet land, er enten eldre eller yngre og går på en annen skole. Theresa bekrefter historien:

T: Ja, det er ofte sånn. Du møter en person så sier han det og det, og så plutselig møter du andre som kjenner den personen og så sier de "nei, han heter ikke det", og så bli det mye tull og rot, da. Det er ikke sånn sikkert at du kan stole på alle de. Det er så mange som sier ja, han heter for eksempel Daniel, mens han andre sier, nei han heter Alex (alle tre ler litt). Ja, det kan være forskjellig.

Her trekker jentene inn at andre mennesker forteller dem at personene de snakker med på nettet er andre enn de gir seg ut for å være. Selv når de møtes ansikt til ansikt, noe som ofte ser ut til å være målet for kontaktene som opprettes, er de fremdeles usikre og vet at de risikerer å bli lurt.

4.4.1 Ulike strategier for å avdekke hvem man har å gjøre med

I avsnittet over fortalte jeg hvordan Theresa blokkerte folk hun ikke hadde lyst til å bli videre kjent med. Her forteller hun litt mer om hvordan hun pleier å blokkere og hvordan hun opplever det:

T: Men så er det en del som er over tretti, førti som begynner å bli kjent med deg, og som sender sånne lange profiler, der de beskriver deg og at de vil ha forhold med deg, så hvis du ikke er glad i det, så bare sletter du dem.

H: *Ja, hvordan er dere i forhold til det? Opplever dere det ofte eller? At eldre menn prøver å kontakte dere?*

N: Ja, det er ofte, det.

Jeg spør videre hvordan de håndterer personer som de møter, og som de finner ut at er mye eldre enn dem selv:

T: Det er bare å kutte ut den kontakten.

H: *Dere gidder ikke å svare dem?*

N: Det er ikke noe vits.

H: *Er dere noen ganger redd for dem dere blir kjent med?*

N: (trekker på det) Nei, ikke så redd, men...

T: Nei, men når du skal møte en person må du vite hvem det er og...

N: Da tar jeg med venner og sånn, da.

H: *Tar med venner, ja?*

T: Ja, aldri alene.

N: Og hvis de sier "møt meg alene", så sier du at "nei, enten så tar jeg med venner, eller så møter jeg deg ikke".

T: Ja, så det er mange som sier, kan du besøke meg hjemme, eller jeg skal kjøre deg med bil. Så det kan hende hva som helst på veien dit, ikke sant.

Å blokkere eller slette en person fra MSN-listen, er altså en strategi. En annen strategi er aldri å møte noen alene, eller å bli med i en bil eller besøke noen hjemme. En tredje strategi er å se om de er konsekvente i de svarene de gir når du snakker med dem over tid:

N: De sier noen ting, og så kanskje neste dag så sier de noe helt annet, ikke sant.

Amir fortalte i et fokusgruppeintervju en historie som viser hvordan han selv fikk integriteten sin testet. En venninne av både han selv og kjæresten hans ville teste hans troverdighet. Her forteller han hvordan han ble lurt:

H: Så det har skjedd med deg også?

(Alle fire ler litt)

A: Ja, ja. For meg var det en jente, hun var bestevenninnen min, ikke sant. Fordi hun kjente kjæresten min, liksom. Men hun vil bare prøve hvordan jeg skal...Hun vil bare prøve meg, ikke sant?

H: Ja,...hvordan gikk det da?

A: Ja, det gikk dårlig, men jeg pratet med henne til slutt. Fordi da jeg chattet med henne, trodde jeg at det er en ukjent jente, ikke sant. Så jeg begynte å chatte med henne: Jeg er glad i deg, sånn og sånn...

(Alle fire ler litt).

A: Ikke sant, når jeg er ferdig å prate med henne, så sier hun til meg at det er meg, venninnen til (navnet til kjæresten hans). Også jeg bare .. oi .. og jeg begynte å be henne, ikke si dette til kjæresten min liksom, og...

H: Sa hun det, eller?

A: Men hun sa ikke det, hun sa jeg måtte bli forsiktig, for neste gang hun skal si det... (flirer).

Camilla Jordheim Larsen og Willy Pedersen (2005) skriver at ungdom har utviklet en smidig og effektiv kompetanse de bruker til å kommunisere via IKT. De har utviklet strategier for å avsløre farer, tvilsomme personer eller voksne som gir seg ut for å være barn. Innholdet i det som blir skrevet, og skrivestil, er faktorer ungdom bruker for å avdekke troverdigheten til den de chatter med. Kontrollspørsmål er også en måte å konsistens på. Slik kan ungdommene sjekke om de har den rette kunnskapen om det de andre tidligere har sagt, for eksempel om interessene sine. Bruk av bilder, webkamera og mobiltelefonnummer er en tredje måte å kunne forsikre seg om at personer er den de gir seg ut for å være. Teknologien brukes til å sette grenser for hvor fritt andre står i å late som de er en annen enn de egentlig er. Mine funn er altså i tråd med Larsen og Pedersens funn.

4.5 Egnerfarte opplevelser av tillit og risiko på internett

Jeg ble kjent med Theresa da hun kontaktet meg etter at jeg hadde lagt ut en annonse på en internettside. Jeg begynte med å intervjuer henne på e-post. Både underveis i e-post- intervjuet og etterpå, da vi skulle møtes ”på ordentlig”, ble jeg utsatt for en del av hennes strategier for å avsløre om jeg var en pålitelig person. Etter at jeg hadde stilt en del spørsmål, spurte hun meg i en e-post om dette var en ekte undersøkelse eller om det bare var tull. Jeg sendte henne da på nytt informasjonsbrevet om prosjektet og forklarte også i en egen mail i korte trekk om prosjektet, om anonymisering, og jeg ga henne telefonnummer til begge veilederne mine. Dette beroliget henne og hun stolte på at jeg var den jeg sa jeg var. Etter en stund ble vi enige om å møtes. Ved de to første avtalene klarte vi ikke å møte hverandre. Den første gangen fordi hun glemte det, den andre gangen fordi vi hadde misforstått hverandre om hvilken

møteplass vi skulle treffes på. Den tredje gangen klarte vi det, men da hadde hun tatt med seg en venninne som også ble med på intervjuet.

Da jeg sto og ventet på henne for tredje gang, kjente jeg meg plutselig ganske usikker selv. Hva om det var jeg som ble lurt? Hva om det stod noen og observerte meg hver gang jeg dukket opp? Nettredaktøren sendte meg en mail da jeg la inn annonsen på nettsiden og sa han håpet jeg ikke fikk noen ubehagelige henvendelser. Jenta jeg hadde mailet med hadde fortalt meg at hun hadde lilla sko med sorte striper, og jeg følte meg ganske hjelpeløs der jeg sto midt i sentrum og stirret på føttene til alle ungdommene som gikk forbi.

Nå fikk jeg selv kjenne på den usikkerheten som er knyttet til å skape kontakter på internett. Da hun endelig dukket opp (jeg skjønnte hvem hun var da jeg så skoene hennes), hadde hun altså tatt med seg en venninne. Jeg tror det var fordi også hun var blitt usikker etter de to mislykkede forsøkene vi hadde hatt. Begge to ble vi desto mer lettet og glade da vi skjønnte at vi begge var dem vi hadde gitt oss ut for å være, og vi fikk også veldig god kontakt. Vi hadde allerede blitt noe kjent via nettet, og vi kunne begynne på et helt annet sted enn dersom vi aldri hadde møtt hverandre (virtuelt) før. Dette ser jeg på som en nyttig erfaring fra mitt eget feltarbeid.

En annen nyttig erfaring gjorde jeg da jeg begynte arbeidet med denne undersøkelsen. Da forsøkte jeg selv å chatte litt for å bedre å kunne forstå hva det handlet om og hvordan det foregikk. Jeg tenkte at jeg skulle gi minimalt med opplysninger om meg selv for ikke å bli alvorlig involvert, men trakk meg fort ut av de fleste samtaler fordi akkurat det ble umulig. Det var ikke så mange som var opptatt av å skravle bare for samtalsens skyld, de ønsket seg fort mer konkret informasjon og kontakt på MSN, noe som gjør at man etter hvert må ”avsløre” hvem man er. Jeg oppfattet den tiden der man kunne være bare et *nick* som relativt kort, og det gav meg en form for risikofølelse og opplevelse av utrygghet at jeg måtte gi fra meg denne friheten til å være anonym.

De to erfaringene fra eget feltarbeidet og erfaringen der jeg prøvde meg fram på chattekanaler, viser en dimensjon ved risiko jeg mener er kjønnet. Det er grunn til å spørre om kvinner og jenters opplevelse av usikkerheten som oppstår i relasjoner på nettet kan være mer preget av frykt og følelse av fare, enn den er for gutter.

Sherry Turkle (1995) spurte seg da hun forsket på internett om det var lettere å være en virtuell mann enn en virtuell kvinne. Første gangen hun logget seg på et nettsted glemte hun å gi karakteren sin et kjønnet *nick*. Hun fikk med en gang en henvendelse fra en mann som ønsket å vite hvilket kjønn hun hadde. Det var umulig for de andre å plassere henne så lenge hun ikke hadde et kjønn. Men nettopp dette følte hun som en stor frihet. Da hun til slutt

tok seg et mannlig *nick*, følte hun en helt ny frihet som hun som kvinne aldri før hadde følt. Turkle viser hvor viktig kjønn er for at vi skal kunne plassere hverandre, og at vi i stor grad bruker kjønn til å forme våre relasjoner (Turkle 1995: 210).

4.6 Betydningen av sosialt nettverk og sårbarhet

Etter hvert som jeg snakket med Theresa fikk jeg inntrykk av at det fantes en litt annen risiko enn de jeg har redegjort for til nå. Hun fortalte at det finnes en ganske stor sjanse for å selv bli gjenkjent, at folk skal avsløre hvilket *nick* du bruker, eller hvem du pleier å chatte med. Ting man har snakket om i fortrolighet, kan bidra til å lage et dårlig rykte i et lite miljø. Her forteller hun meg hvordan hun opplever Oslo som både gjennomskiktig og liten:

T: Men ofte er det de personene jeg møter på nettet, så er det sånn at det er mange i Oslo som kjenner den personen. Det er helt utrolig. Altså, Oslo er liksom et lite sted, og alle kjenner hverandre på en måte.

N: (Nikker enig)

H: *Så selv om man er anonym så er man ikke helt anonym, eller?*

Begge to: Nei.

T: Du kjenner en person, så går du i byen, så ser du flere personer, så sier de: "Å ja, nei, kompisen min...". Så kjenner alle på en måte meg...

Her beskriver hun altså hvordan man egentlig ikke klarer å holde på anonymiteten på de nettstedene hun besøker.

H: *Hvordan vet de hvem du er?*

T: Nei, det sånn, det er mange gutter, de kjenner hverandre, altså det er veldig mange som kjenner hverandre i hele Oslo. Så for eksempel, du går med en av dem, så det er mange som vanker på lørdager eller sånt, henger ute, så de ser deg, og så da veit de hvem du er. For du har vært sammen med kompisen hans, og da går det sånn videre, og det er det jeg ikke liker helt, da.

H: *Synes du det er ubehagelig, eller?*

T: Det er helt ... (ser veldig oppgitt ut) .. ja, også når du går i byen, så bare, hu der har jeg møtt, kameraten min...og så går det videre og videre ...

N: Å, så han har møtt kameraten min ... ja, da kjenner jeg henne ...

Både Theresa og Nora var veldig opptatt av dette da vi snakket sammen. Det å chatte med anonyme *nick* var ikke så anonymt – idet de ble kjent med noen og kanskje traff hverandre ansikt til ansikt, kunne *nick*et etterpå bli gjort kjent for alle andre.

Theresa og Nora beskriver at miljøet de er i ikke er spesielt stort. Alle henger på de samme områdene i byen, særlig i helgene. Dersom man har fått en kjæreste via et nettsted, og det har blitt slutt, vil det raskt kunne være kjent for hele miljøet likevel.

Når man bruker chatterom som er spesielt knyttet til bestemte etniske grupper kan miljøet bli enda mindre og enda mer gjennomsiktede. Dermed blir også relasjonene som bygges mer sårbare. Man kan spørre seg om hvor fritt man står til å utforske relasjoner, dersom det også i nettverden finnes folk som passer på hverandres steg og gjøremål.

Man kan også tenke seg at man blir også mer sårbar for den usikkerheten nettrelasjoner innebærer dersom store deler av nettverket er basert på denne typen kontakt. De fleste jeg snakket med vektla at de ikke nødvendigvis tenkte på relasjonene de fikk på nettet som helt troverdige, i hvert fall ikke tidlig i prosessen²³. Men Theresa og Nora fortalte meg at de ble litt lei seg for at folk ikke kunne være ærlige om hvem de var:

H: Ja, men blir dere lei dere hvis noen har lurt dere, for eksempel.

T: Ja ...

N: Man blir jo såra.

H: Man blir litt skuffa?

N: Ja, over at de ikke kan være ærlige liksom.

Sherry Turkle (1995) beskriver at det er lett å bli såret på internett. På samme tid mener hun det er vanskelig å ta på vei for at man for eksempel har blitt lurt, fordi det er en del av det spillet som er akseptert når man trer inn i disse virtuelle rommene. Dette gjør menneskene som tilbringer mye av sin tid og har mye av sitt sosiale nettverk på internett sårbare.

I tilfeller med stor grad av fysisk isolasjon, hvor store deler av ens sosiale liv leves ut på internett, vil man være ekstra sårbar.

4.7 Diskusjon

Jeg har i dette kapitlet forsøkt å ”fange” noe av chattingen og internettrelasjoners fenomenologi ved å vise eksempler fra samtaler jeg har hatt med informantene mine. Jeg har også anvendt et par opplevelser jeg selv har hatt med personer jeg har møtt gjennom internett.

Innledningsvis i dette kapitlet spurte jeg om det går an å forstå noe av det som skjer i relasjonene og samhandlingen på internett ved hjelp av Giddens’ begrepsapparat og analyser

---

²³ Dette vil jeg diskutere nærmere i kapittel 6.

om det senmoderne samfunn. Giddens (1997) mener tillit er en viktig nøkkel til å forstå sosiale relasjoner mellom mennesker i det som oppfattes som nære og fokuserte møter, men også i den relasjonen som oppstår mellom mennesker og såkalte ekspertsystemer.

Når folk samhandler på internett er de atskilt i rom. De er ikke fysisk tilstede for hverandre når de chatter med hverandre. I de ansiktsforankrede situasjonene Giddens beskriver er tillitsrelasjoner etablert med fysisk tilstedeværelse.

Giddens beskriver møtene mellom mennesker i det moderne samfunnet som flyktige, og hevder at tillit ofte etableres ved at man er høflig tilbakeholdende (Giddens 1997). Det kan være grunn til å tro at noe av denne tilbakeholdenheten forsvinner i de flyktige møtene som skjer på internett. Både Aron Ben Ze'ev (2004) og Willy Pedersen (2004) har beskrevet hvordan man i relasjoner på internett tidligere kan komme nær hverandre og blir mer intime enn ved vanlig ansikt til ansiktsinteraksjon.

På den annen side forteller informantene meg i dette kapitlet at man også på internett må gå "step by step". Akkurat som man ikke bare kan spørre noen på gata om de vil bli ens kjæreste, må man også på internett bruke tid på å bli kjent. Måten man blir kjent på beskrives av flere av informantene mine som trinnvise og som underlagt faste konvensjoner. Giddens mener at en grunnleggende tillit også skapes gjennom "etablert troverdighet" eller gjennom opprettelsen av uformelle ritualer. De stegene som jeg fikk formidlet fra ungdommene oppfatter jeg som slike uformelle ritualer for å etablere tillit. Det samme gjelder de strategiene de bruker for å avdekke om en person virker troverdig eller ikke.

Giddens (1997) mener at tillit til andre menneskers troverdighet involverer ansiktsforankrede forpliktelser, og at man søker etter tegn på personers integritet gjennom for eksempel mimikk og kroppsspråk. De som chatter må finne andre tegn enn dem vi bruker i ansikt til ansiktssituasjoner. Theresa og Nora beskriver hvordan de har ulike teknikker for å avsløre hva slags type menneske det er de chatter med. En måte å finne ut av dette er å se på hvordan han formulerer seg, hva han interesserer seg for hos dem, og hvor vidt han for eksempel motsier seg selv til stadighet eller om han er konsistent i sine synspunkter.

"Pragmatisk aksept" er ifølge Giddens en måte å takle usikkerheten i den senmoderne tid på. Dette innebærer en aksept av risikoen, men den er forenlig med både en pessimistisk grunntone og håp (Giddens 1997).

Det kan virke som informantene mine har en slik holdning. De er klar over at det er en risiko for at folk ikke er den de sier de er. De gir ofte heller ikke helt riktige opplysninger om seg selv. Likevel tar de sjansen på å etablere relasjoner. Men det ligger en ambivalent holdning til kvaliteten i relasjonene, og de tar i bruk strategier for å avsløre graden av

falskhet. På den annen side gjør denne usikkerheten dem sårbar, og som Sherry Turkle (1995) påpeker, vil det kanskje være ekstra vanskelig å bli såret i en slik situasjon, fordi man gjennom samhandling på internett tilkjennegir kunnskap om at slikt forekommer.

En av problemstillingene mine for dette kapitlet er derfor hvilken betydning kjønn og sosialt nettverk har for hvordan vi opplever tillit og risiko i samhandling på internett.

Harald Grimen (2002) hevder at tillit ofte er definert i forhold til makt og sårbarhet. Det å være tillitsfull skaper en relasjon som åpner for makt, og dersom man ikke vet det, gir man uttrykk for en viss naivitet, som i sin tur kan utnyttes. Dersom man er klar over maktforholdet, tar man derimot en kalkulert risiko. Grimen viser at det er en empirisk sammenheng mellom makt og tillit, og at det er større sjanse for at noen med makt, enn noen uten makt, får tillit.

Makt og sårbarhet er viktige dimensjoner når man skal se på hvordan tillit oppstår mellom mennesker som samhandler på internett. Kjønn og sosialt nettverk vil kunne spille inn på både maktrelasjoner og på hvor sårbar man er eller opplever å være i ulike situasjoner. Dersom man er i en allerede sårbar situasjon, har et begrenset nettverk og har bodd kort tid i et land, er det mye som tilsier at man befinner seg i en svakere posisjon i det man inngår denne typen relasjoner. Mange av mine informanter befant seg i nettopp denne situasjonen. De behersket ikke språket veldig godt, og mange av dem hadde et svakt sosialt nettverk. Jeg oppfattet at jentene i utvalget mitt hadde et mindre aktivt sosialt liv enn guttene. Kanskje vil slike aspekter gjøre det lettere å gå inn i forhold der maktfordelingen blir skjev, enten det kommer av at den ene i utgangspunktet er sterkere enn den andre, eller det kommer av at den ene sitter på informasjon om seg selv eller den andre som gjør at man kommer i en fordelaktig posisjon når det gjelder tildeling av makt.

Theresa beskriver også hvor liten hun synes Oslo er, hvor gjennomskiktig det er, og at det er vanskelig å skjule seg i eller ferdes anonymt i miljøene på internett. Her ser man hvordan det som skjer på nettet er nært knyttet til det som skjer utenfor nettet i den ”virkelige verden”. Noen ganger er det vanskelig å vite hvor den virtuelle verden slutter og den virkelige verden begynner, skriver Sherry Turkle (Turkle 1995: 241).

For Theresa kan det virke som disse to verdenene går ut på ett. Hun får vennene sine gjennom ulike nettsteder eller venners venner på MSN, og hun bruker internett til å chatte med dem hun treffer i ”offlinesituasjoner”.

Jeg tolker det slik at dette har bidratt til å styrke henne. Hun har fått et ganske stort sosialt nettverk stort sett via internett og ved å sitte på internettkafeer på ulike fritidsklubber. I tillegg har hun blitt ganske god i skriftlig norsk. På den annen side forstår jeg Theresa dit hen

at det at de to verdenene henger så nært sammen, gjør henne sårbar; hun har en sterk sosial tilknytning til mennesker som opptrer på en arena der det stort sett ikke er forventet at man trenger å være ærlig, verken om hvem man er eller sine hensikter ellers.

Harriet Bjerrum Nielsen og Monica Rudberg (1989) vektlegger at kjønn ikke bestemmes av biologi, men av sosiale og kulturelle påvirkninger gjennom sosialisering og oppvekst. Som en konsekvens av dette vil vår forståelse, våre tolkninger og opplevelser av situasjoner som oppstår hele tiden også være preget av kjønn, og dette gjelder også situasjonene som oppstår og relasjonene som opprettes på internett.

Ben Ze'ev (2004) hevder at menn har en større tendens til å lyve på internett enn kvinner, og at mens menn gjerne lyver om for eksempel sin sosioøkonomiske status, lyver kvinner oftere av sikkerhetsgrunner. Både guttene og jentene i mitt utvalg var opptatt av usikkerheten omkring internett, men opplevelsen av risiko var forskjellig. Mens guttene var mest opptatt av å avsløre om noen lurte dem (ofte i lekesituasjoner), ble risiko oppfattet mer som *fare* hos jentene.

Vi opplever situasjonene som oppstår forskjellig avhengig av kjønn. Hadde jeg for eksempel følt den samme usikkerheten som jeg gjorde da jeg skulle treffe Theresa, dersom jeg var en mannlig forsker på femti år? Ville jeg videre kunne laget en avtale om å møte en sytten år gammel jente alene i en helg, og ville hun kommet dersom jeg gav meg ut for å være en mann på femti år?

Pedersen og Samuelsen (2004) mener at det er en stor mangel på empiriske studier som undersøker viktigheten av internett i utviklingen av det intime og seksuelle livet til vanlige ungdommer. De viser blant annet til funn fra mange studier som indikerer at nettverk og kommunikasjon blant ungdommer går gjennom store endringer (Pedersen og Samuelsen 2004).

Ben-Ze'ev mener internett kan tilby nye typer relasjoner (Ben-Ze'ev 2004). Som jeg beskrev tidligere, mener han disse relasjonene inneholder en rekke motsetninger som er umulige i offlinerelasjoner. Anonymiteten du omgir deg med på nettet står i sterk kontrast til det som i mange tilfeller er store og intime avsløringer. Ben Ze'ev skriver at motsetningene og usikkerheten rundt online-romansene gjør dem mindre stabile og mer intense.

Hvordan fungerer online-relasjoner og romanser for jenter, dersom slike relasjoner begrenses av omgivelsene i offline-verden?

Necef (2003) hevder, som tidligere nevnt, at internett kan være viktig for jenter som lever i en situasjon der de av ulike kulturelle og normative grunner isoleres eller begrenses sosialt, særlig i forhold til det motsatte kjønn. Fortellingene til Theresa og Nora viser likevel

at selv om man til en viss grad står fritt til å innlede relasjoner på nettet, vil man verken være garantert anonymitet eller at man oppretter ”trygge relasjoner”.

For Theresa har imidlertid internett bidratt til å skaffe henne et større sosialt nettverk. Theresa var ikke den eneste av mine informanter som formidlet at mye av deres sosiale nettverk i Norge var opprettet via internett, og at internett også var viktig for å ”pleie” og opprettholde sosiale relasjoner de hadde fått på andre måter.

Jentene i mitt utvalg var opptatt av at de kunne bli utsatt for overgrep, selv om ingen fortalte de hadde opplevd det. Opplevelsen av denne type fare kommer i form av en *visshet* om at slike ting kan inntreffe. Derfor utvikler de strategier for å sikre seg.

Usikkerheten som internett bringer med seg er med andre ord mangefasettert. Som vi har sett kan denne usikkerheten reduseres ved å ta i bruk strategier for å plassere ”medchatteren”. Videre er anonymiteten i seg selv en måte å sikre seg på, før man vet om man kan stole på den man chatter med. Anonymiteten gir muligheter, og er dermed både en kilde til trygghet og risiko på samme tid. Det at man ikke vet hvem snakkepartneren er, kan åpne for at relasjonen blir nærere, kanskje også raskere enn ellers, samtidig som man også kan risikere å bli såret, uten at man har rett til å bli lei seg av den grunn. Tilliten som opprettes eller ikke opprettes, er helt avgjørende for hvilken type kontakt som siden opprettes på nettet.

Hvilken betydning kan vi av dette slutte at internett har for ungdommenes brudd eller binding til egen og foreldres kultur og opprinnelsesland?

Kanskje kan internettrelasjonene være av ekstra stor betydning for ungdommer som har bodd kort tid i Norge, og som derfor ikke har etablert et sosialt nettverk. De første årene de bor her går de dessuten på spesielle skoler, eller i egne klasser for folk som ennå ikke behersker det norske språket så godt. Mens de etnisk norske ungdommene på deres egen alder går på videregående, går disse i egne klasser der de fullfører grunnskolen. Dette kan nok bidra til at det blir enda vanskeligere å bli kjent med norske jevnaldrende. En del av informantene mine var blitt kjent med etnisk norske jevnaldrende gjennom internett. Likevel virket det som de først og fremst brukte internett til å opprette kontakt med folk med innvandrerbakgrunn, og ofte også med bakgrunn fra samme land som dem selv, både her i Norge og andre steder i verden. I dette kapitlet har jeg først og fremst fokusert på de relasjonene som er lokalisert i Norge. Ser man på hypotesene om brudd og binding, kan man kanskje si at internettbruken preges av en lokal orientering mot sosialt liv her i Norge. Det at ungdommen utvikler et større sosialt nettverk, kan føre til at de føler en sterkere tilknytning til Norge. Jeg mener oppfatter ikke at internett som en nødvendig følge av dette bidrar til å bryte med egen eller foreldres opprinnelige kultur.

5 Internett som medium for transnasjonale bånd og diasporatilværelse

I dette kapitlet skal jeg se på en side av internettbruken der ungdommenes etniske minoritetstilhørighet ble særlig tydelig.

Internett reduserer avstandene i verden, og kan gjøre det lettere å komme i kontakt med andre som er i samme eksilsituasjon som en selv. Man kan søke dem som har samme bakgrunn og historie, og man kan opprettholde kanaler til slekt og venner som fortsatt befinner seg i opprinnelseslandet eller andre steder i verden.

Problemstillingen for dette kapitlet er på hvilken måte internett kan være et medium som skaper transnasjonale bånd og forbindelser mellom mennesker. Videre ønsker jeg å se på hvordan internett kan bidra til å skape diasporasituasjoner. Kan internett bidra til at man ikke ”forlater” hjemlandet sitt, selv om man befinner seg langt unna? Har dette betydning for hvordan ungdom opplever sin minoritetssituasjon, og skaper det en form for diasporatilværelse?

Jeg har tidligere beskrevet at jeg vil bruke det Hestflått (2002) har kalt *bindingshypotesen* og *bruddhypotesen* som utgangspunkt for egen forskning.

Bruddhypotesen har som utgangspunkt at IKT kan bidra til å ”frigjøre” minoritetsungdommene fra egen eller foreldrenes ”opprinnelige kultur”. Ved bruk av ulik teknologi som internett, dataspill og mobiltelefoner vil ungdommene etablere andre rollemodeller og nettverk enn foreldrene. Dermed spiller IKT en rolle i en generasjonskonflikt og løsrivelsesprosess (Hestflått 2002:4).

I forrige kapittel så jeg blant annet på hvordan ungdommene jeg snakket med brukte internett til å skaffe seg sosialt nettverk og venner i Norge. Ser man på denne typen bruk av internett er det mulig å tenke seg at ungdommene brukte internett til å skape brudd med sine foreldre, og at de indirekte virkningene av internettbruken kunne være en løsrivelsesprosess fra den kulturelle orienteringen foreldrene representerer.

Bindingshypotesen går derimot ut på at IKT kan bidra til å styrke innvandreringdommens gruppebånd og nettverk til egen eller foreldres ”opprinnelige kultur”.

Hypotesen går ut på en forståelse av at det vil være lettere å etablere kontaktpunkter med andre med lignende kulturell bakgrunn i Norge. Videre vil man lettere kunne knytte kontakter i det andre hjemlandet, eller til slekt og venner som er innvandrere i andre land. Hestflått mener at innvandreringdommene slik kan få status som ressurspersoner i forhold til

IKT fordi de kan bringe nytt fra et annet hjemland og opprettholde sosiale nettverk med familie og venner (Hestflått 2002).

Jeg vil diskutere om spørsmålet om binding blir særlig aktuelt i forhold til temaene om diaspora og transnasjonalitet.

5.2 Diaspora

Med begrepet ”diaspora” vil jeg forstå grupper som ikke lenger bor i sitt hjemland, men som på ulike måter opprettholder nær kontakt med hjemlandet, og også dyrker identiteter forbundet med dette landet og dens kulturelle særtrekk. Ikke alle innvandrere i Norge som har flyttet fra sitt opprinnelsesland, vil befinne seg i en diasporasituasjon. Noen vil forlate sitt opprinnelsesland med et ønske om å på samme tid si farvel til mange av de kjennetegn og særtrekk som kjennetegner det, og forbindes med opprinnelseslandet. De vil ønske å tilpasse seg og tilnærme seg sitt nye land, både språklig og kulturelt. Her er det selvfølgelig heller ikke nødvendigvis noe enten eller. Man kan ønske å bevare kulturelle særpreg, etniske markører og identitetstrekk, og samtidig tilpasse seg og ta inn over seg nye sider ved det samfunnet man kommer til.

Øivind Fuglerud (2001) framhever at nye kommunikasjonsmidler bidrar til å opprettholde sosiale fellesskap over lange avstander. Dette mener han har gjort at begrepet ”diaspora” har fått en ny aktualitet innen samfunnsforskningen. Uttrykket ble tidligere primært brukt til å beskrive den jødiske folkespredningen, men har nå fått et innhold som overlapper med ord som ”immigrant”, ”utenlandsboende”, ”flyktning”, ”gjestarbeider”, eller for eksempel ”eksilsamfunn” (Fuglerud 2001: 199).

Robin Cohen (1997) mener at ideen om hva diaspora er varierer mye, men peker på at et fellestrekk ved alle diasporiske samfunn er at de holder til i et annet territorium enn fødestedet (eller det imaginære fødestedet). De anerkjenner også at ”det gamle landet” – ofte et begrep som er dypt bevart i språk, religion, skikker og folkløse – alltid har krav på deres lojalitet og følelser. Dette kravet kan variere i styrke og fra situasjon til situasjon. Et medlems troskap til et diasporisk samfunn vil likevel bli demonstrert gjennom en uunngåelig tilknytning til deres tidligere migrasjonshistorie, samt en følelse av felles etnisitet hos andre med samme bakgrunn.

Stuart Hall (1990) legger til grunn en bredere forståelse av diasporabegrepet enn det Cohen gjør. Han mener diasporabegrepet bør brukes metaforisk, og karakteriserer den som

hybriditet²⁴. Dette fordi han mener diasporasituasjonen konstant vil produsere og reprodusere seg gjennom forskjellighet, fordi en kultur ikke vil holde seg konstant verken i opprinnelseslandet, eller i møtet med et nytt land.²⁵ Han tar derfor avstand fra den essensialisering eller renhet som ofte tradisjonelt er knyttet til nettopp dette begrepet.

Når man ser på internetts rolle i en minoritetssituasjon kan diasporabegrepet få nytt innhold. Internett er et verktøy som brukes til å opprettholde og forsterke følelsen av å ha tilhørighet et annet sted enn det landet man befinner seg i. Internett kan også gjøre det enklere å ha kontakt med andre fra samme opprinnelsessted til tross for store avstander, og det kan for eksempel gjøre informasjon om og nyheter fra stedet lettere tilgjengelig. "Hjemlandet", enten det eksisterer reelt eller ideelt, og identiteter knyttet til dette hjemlandet, kan vedlikeholdes ved at folk som lever diaspora spredt over store deler av verden kan få felles møtepunkter der dette kan dyrkes på internett.

Men Stuart Halls perspektiv blir også viktig i denne sammenheng. Selv om man kan sies å leve i en diasporasituasjon, med sterk tilhørighetsfølelse og kontakt med det opprinnelige landet, trenger det ikke bety at man holder sin kultur "konstant", eller ikke videreutvikler den.

I kapittel to viste jeg til Miller og Slaters (2000) etnografiske undersøkelse av trinidadere som lever i diaspora. Ved å se på folks internettpraksis ble det klart for dem at heller enn å bruke internett som et hjelpemiddel til å løsrive seg fra en lokal kontekst og trinidadisk identitet, så brukte de konsistent nettet til å iscenesette og fremme deres "trinidadieness". Internett gav mulighet til å intensivere bevisstheten på dem selv som "trini". Miller og Slater fortolket derfor nettbruken som en måte å overkomme den virtualiteten Trinidad hadde for dem *før* internett. Internett, slik Slater og Miller ser det, bidro altså ikke til et løsrevet virtuelt samfunn. Etter internetts tilblivelse ble avstandene kortere og kontakten mer virkelig.

Hiller og Franz (2004) hevder at datamaskinen blant innvandrere representerer en ressurs for å utvikle sosial kapital. De diskuterer forholdet mellom det fysiske rommet og "cyberspace" ved å bruke erfaringer fra immigranter fra Newfoundland i Canada. Disse brukte, til tross for at de var splittet eller spredt fra sitt hjemland, datamaskinen til å opprettholde bånd både med sitt hjemland og andre som levde diaspora. De hevder at

---

²⁴ I debatten om multikulturalisme tolkes gjerne hybrid identitet som det at to kulturer flyter sammen og skaper en ny kultur og kulturell identitet (Spring: 2001).

²⁵ Se dette i forlengelse av diskusjonen om "opprinnelig kultur" i kapittel 1.

datamediert kommunikasjon har betydning både for sosial nettverksbygging og identitet blant innvandrere.

5.3 Transnasjonalitet

”In transnational relations boundaries are being crossed, rather than maintained or negotiated by state representatives”(Albrow 1998 i Vertovec and Cohen 1999).

Øivind Fuglerud (2001) mener dagens globaliserte økonomi er avhengig av informasjonsteknologi og telekommunikasjon. Hvor langt utbyggingen av denne teknologiske infrastrukturen har kommet, varierer imidlertid mye både vestlige land imellom, og mellom vestlige land og ikke-vestlige land. Hvordan man er tilknyttet kommunikasjonssystemene, relativ lokalisering er nå blitt viktigere enn fysisk lokalisering. UNDP publiserte i 1999 tall som blant annet viser at 55 land i verden i dag står for 99% av verdens totale bruk av ressurser på informasjonsteknologi (Fuglerud 2001: 202-203). Transnasjonale bånd vil dermed ha begrensinger, og økonomi og infrastruktur vil i stor grad avgjøre graden og intensiteten i den transnasjonale kontakten. Hvor langt et samfunn, en by eller en liten landsby har kommet i utbyggingen av infrastruktur, vil være med på å avgjøre om folk som lever i Norge kan ha kontakt med slektninger og venner i hjemlandet sitt. I tillegg vil enkeltindivider og familienes personlige økonomi spille en avgjørende rolle. Det er også en forutsetning at man kan lese og skrive, eller at andre som kan det og behersker teknologien tilrettelegger for en.

Jeg ønsker å se på om dimensjoner som familiesituasjon, økonomi, samt infrastruktur vil være med på å påvirke hvilken betydning internett får.

I dette kapitlet vil jeg presentere tre av mine informanter, som hver på sin måte illustrerer ulike betydninger internett har som medium for å skape transnasjonale forbindelser og diasporasituasjoner.

Maryam bruker internett til å holde kontakt med slektninger hjemme i den kurdiske delen av Iran, og også med andre kurdiske ungdommer som lever i eksil over hele verden. Hennes internettbruk illustrerer derfor både hvordan internett kan bidra til å skape en diasporasituasjon, og hvordan det kan være til hjelp når man knytter bånd på tvers av nasjonale grenser.

Samira bruker internett til snakke med imamer og diskutere islam i et åpent chatterom. Hennes kontakter og bånd er transnasjonale. De som deltar på denne chattekanalen er fra alle verdens hjørner og de diskuterer en viktig del av sin identitet, nemlig religionen, delvis

uavhengig av deres nasjonalstatlige tilhørighet. Til sist vil jeg også presentere Leo, fordi han tydeliggjorde at transnasjonale forbindelser via internett forutsetter en del betingelser. Økonomi, kunnskap, tilgjengelighet og infrastruktur er alle elementer som er med på å avgjøre hvilken betydning internett har.

5.4 Kontakten med hjemlandet

5.4.1. Maryam og familien – diasporasituasjon som vedlikeholdes gjennom internett

Maryam er nitten år og fra det kurdiske området i Iran. Hun har vært i Norge i snart seks år. Hun holder jevnlig kontakt med både slektninger og venner hjemme i Kurdistan.

Maryam og hennes familie er kurdere, og tilhører dermed en folkegruppe som har lang historie som et ”folk uten land”. Kurderne lever i et område spredt over Iran, Irak, Syria og Tyrkia. En del kurdere bor også i Armenia og Russland. Den kurdiske folkegruppen har i alle landene blitt gjenstand for både sterk assimileringsspolitikk og undertrykkelse. Et større antall kurdere har også emigrert til Europa og USA (www.kurdistan.no). Det å holde på sine kulturelle særtrekk og det å være en marginalisert minoritet er derfor ikke et fenomen som først dukket opp i det familien kom til Norge. Kanskje blir dette også tydelig i måten familien holder sammen på, og i Maryams bruk av internett?

Jeg spurte Maryam om hva hun snakket med sine slektninger om på internett:

M: Vi snakker om ”Hva har du gjort? Eller framtida? Har du lyst til å være der, kom tilbake, vi savner dere.” Vi snakker om sånne ting. Om hvordan det går med familien og sånn.

H: Er det bare de unge, eller? De som er like gamle som deg, eller er det...?

M: Nei, det bare de unge som jeg snakker med ofte.

H: Så de...hvor mange er det du snakker med egentlig?

M: En time, to timer, sånn. Men lørdag og søndag snakker jeg alt for mye. Men vanlige dager kan jeg ikke snakke så mye, fordi jeg har skole. Da må jeg legge meg snart.

Som jeg beskrev i forrige kapittel, er det ikke alltid så lett å få tak på hva det ble snakket om når folk møttes på nettet, men denne gangen forteller Maryam litt om hvordan samtalen kan lyde. Ved å be hverandre om å komme hjem, si at de savner hverandre, høre hvordan det går med hverandre, vil man både kunne uttrykke egne følelser av savn og sorg, og lytte til den andres følelser av tap. På samme tid kan de bekrefte overfor hverandre at de fortsatt er av betydning for hverandre, og at de ikke blir glemt til tross for de store avstandene. Gjennom den formen for intim tilstedeværelse som internett kan tilby, vil ikke kontakten forsvinne. Jeg

fikk følelsen av at ”Hva har du gjort? Eller framtida? Har du lyst til å være der, kom tilbake, vi savner dere” var noe som ble sagt hver gang. Det virker som det er et hilsningsritual som er med på å bekrefte felles tilhørighet selv om de er en splittet familie.

Maryam sier hun bare snakker med de unge i slekta si, men det skjer til gjengjeld gjerne daglig og i timevis. I tillegg har hun fått de fleste av vennene sine i Norge gjennom internett. Hun har norske venner hun har truffet på norske chattesteder. Men det hun forteller mest om er at hun bruker nettsteder der hun treffer folk med samme opprinnelse og bakgrunn som henne selv. Hun tilbringer mye tid sammen med dem. Disse har hun blitt kjent med på egne nettsteder for kurdiske ungdommer. Vennene fra internett bor over hele Skandinavia, men også i andre land i Europa, i Canada, Australia og USA. I tillegg til å holde kontakten med alle hun kjenner, bruker hun internett til å laste ned musikk fra hjemlandet, se på nyheter og holde seg oppdatert på hva som skjer i de kurdiske områdene.

Av og til hjelper hun moren sin, som verken kan lese eller skrive, til å snakke med slektninger og venner gjennom internett ved bruk av kamera og mikrofon. Hun forteller at det er vanskelig for familien å ha kontakt på andre måter fordi det ikke finnes noe postvesen som fungerer ordentlig der familien hennes nå har bosatt seg i hjemlandet. Hvis man ikke bruker internett, er eneste måten å holde kontakt med folk fra hjemlandet på, å sende brev og bilder med andre som skal reise dit, og det skjer ikke så ofte.

5.4.2. Familien som utgangspunkt for transnasjonale bånd

Familien er utgangspunktet for det meste av den daglige ”transnasjonalismen”, ifølge Steven Vertovec (2004). I mange situasjoner har familielivet blitt omfattende forandret gjennom transnasjonal praksis.

Internett får betydning for Maryam og hennes familie på flere plan. Hun holder seg oppdatert på kulturen og språket, det blir ikke glemt selv om hun nå vokser opp som en tenårings i et vestlig samfunn. Familien bruker internett til å snakke sammen ofte, de kan holde hverandre oppdatert på selv små og hverdagslige detaljer, og støtte og trøste hverandre og uttrykke sitt savn til hverandre. Det er kanskje ikke tilfeldig at det er Maryam blant mine informanter som er den som har mest intens kontakt med sin familie og med folk fra samme folkegruppe over hele verden. Akkurat den folkegruppen hun tilhører har på mange måter har levd og lever i en diasporasituasjon enten de har flyktet fra sitt hjemstedsområde, eller om de lever der fortsatt, på grunn av den forfølgelse og undertrykkelse de hele tiden er utsatt for.

Fuglerud (2001) karakteriserer det migrasjon fører til både større grad av lokal heterogenitet, og til en opprettholdelse av varige sosiale og kulturelle forbindelser på tvers av tidligere landegrenser som et viktig trekk ved det moderne migrasjonsmønsteret. Den teknologiske utviklingen har redusert betydningen av geografisk avstand, og gjør at forestillingen om sammenfall mellom sosial og fysisk nærhet ikke lenger er gyldig. Folk er i stand til å vedlikeholde relasjoner over store avstander like aktivt og effektivt som båndene de har til sine naboer. Gjennom ulike former for kommunikasjonsteknologi er folk ikke bare i stand til å holde kontakt, men også bidra til beslutninger og delta i familiebegivenheter til tross for betydelige avstander (Fuglerud 2001:199).

Gjennom det nærværet som internett bidrar til, kan Maryam og hennes familie ha muligheten til å delta i små og store familiebegivenheter selv om de lever langt unna hverandre. Hun har også fått et stort nettverk som består av andre kurdiske ungdommer som befinner seg over hele den vestlige delen av verden, og som lever i eksil som henne selv.

5.5 Internett som en kilde til å dyrke islam – og en transnasjonal identitet

Å være muslim i Norge vil si å tilhøre en religiøs minoritet. Helligdager og hverdagens rutiner er lagt opp etter både sekulære premisser og ofte også en annen religion. En del religiøse er vanskelige, om ikke umulige, å utføre. Dette fikk Samira kjenne på kroppen da hun kom til Norge. De første gangene hun satt på skolen og det ble tid for bønn, ble hun fortvilet:

S: Ja, det er jo faktisk litt vanskelig. Fordi jeg er vant til å liksom be til Gud fem ganger om dagen, men så noen ganger sitter jeg kanskje midt i timen, så kommer det tidspunktet som man skal be, så da har jeg ikke tid, og jeg kan ikke gå ut, og ja, jeg må vente til timen er over.

H: Synes du det er vanskelig?

S: Ja, det synes jeg, men nå er jeg vant til det. Men før ble jeg liksom helt i sjokk, hvordan skal jeg gjøre dette?

Også en annen av informantene mine, Said, kommer inn på at det kan være vanskelig å overholde budet om at man skal be fem ganger om dagen. Enten så er det lyst hele tiden, eller så er det mørkt hele tiden.

H: Går du noen ganger i moskeen?

S: Mmm...i hjemlandet mitt går jeg, men her i Norge gjør jeg det ikke. (Ler litt). Jeg ber ikke heller. Jeg vet ikke, jeg, fordi du vet at muslimer ber fem ganger om dagen, også det er spesielle dager. Noen dager som, ettermiddager og kvelder og sånt. Men her i Norge om sommeren blir det jo ikke kveld (Ler litt igjen).

I Oslo har det etter hvert blitt bygd en del moskeer, og det er også flere steder etablert muslimske fellesskap der barna blant annet kan gå på Koran-skole, og hvor folk kan føle et religiøst fellesskap. Flere av informantene mine benytter seg av dette; de møtes i moskeen i helgene, og en del har også gått på Koran-skole. Men mange sier at det har blitt mindre av den religiøse aktiviteten etter at de kom til Norge.

Katrine Fangen (2005) skriver at for folk i eksil kan islam bli en måte å opprettholde en følelse av identitet og tilhørighet. Religionen, som en etnisk markør, kan derfor få et annet innhold og kanskje også større betydning enn den hadde før de kom til Norge.

Samira vektla sin religiøse identitet på flere måter da vi snakket sammen; hun fortalte at hun savnet å være liten fordi hun da kunne leke med gutter. Hun savnet å være den guttejenta hun pleide å være før. Fra å ha hatt en slik identitet, kunne hun nå, som religiøs jente, ikke ha noe særlig kontakt med gutter. Hun levde nå mer kjønnssegregert. I tillegg fortalte hun at da hun var yngre elsket hun å høre på musikk og danse, men at hun nå på grunn av religionen ikke syntes hun kunne gjøre det lenger: "Det var ikke så bra", som hun sa. Det virker som hun praktiserer sin religion strengere her i Norge enn det hun og familien hennes hadde tradisjon for da de bodde i hjemlandet i den nordlige delen av Afrika inntil for fem år siden.

Samira forteller meg at internett for henne har blitt en viktig kilde til å utvikle seg som religiøs muslim. Hun bruker nettet til å høre på bønner eller opplesninger fra Koranen, eller som oppslagsverk for eksempel når det gjelder ulike tolkninger. Dessuten pleier hun via "www.paltalk.com"²⁶ å gå inn i et rom der man kan chatte med en imam. Hun stiller ham spørsmål, og han forsøker å besvare dem. Dette kan for eksempel dreie seg om hvordan og når man skal bruke slør, hvordan man skal oppdra barn, eller hva man skal gjøre for å bli et bedre menneske og komme til himmelen. Jeg spurte henne om hun ikke heller ville foretrekke å snakke med noen om dette ansikt til ansikt, men da påpekte hun at det er få som vet noe om det her i Norge, som hun sa: "og jeg kan jo ikke bare begynne å ringe rundt til folk og spørre". Dessuten er det del spørsmål som for unge kvinner er vanskelige å stille til en imam ansikt til ansikt. Her forteller hun meg litt om hvordan det foregår når hun møter imamen på nettet:

S: Nei, men faktisk, det var bare sånn at de som vil spørre, de spør om hva de tenkte på. Det spørs om hva de lurte på, og så kanskje han forteller ett eller annet som skjedde liksom fra der Profeten lever, og ja, sånne ting.

---

²⁶ "www.paltalk.com" er et internett-sted der man kan opprette kontakt med folk over hele verden, og man kan velge nasjonalitet og språk etter eget ønske. Se mer informasjon også på: www.paltalk.com

Samira vektlegger at hun synes det er en fordel at folk fra hvor som helst i verden kan møtes og diskutere. Det er praktisk fordi man ikke trenger å organisere så mye, dessuten er hun da helt sikker på at de hun snakker med er interessert i det samme som henne. Her i Norge opplever hun ikke alltid at de hun kjenner besitter de samme kunnskapene:

S: Ja, fordi det er en stor sjanse for at vi diskuterer ting og så, det er mange som bor over hele verden og hvor som helst, så jeg synes det er veldig ok å diskutere mot. Det er jo mye lettere enn å ringe eller...

H: *Du synes det er vanskeligere?*

S: Ja.

H: *Men hvis du lurte på noen spørsmål om religion, du vil ikke heller snakke med en av dine venninner her på skolen, for eksempel?*

S: Ja, hvis de vet det. Men på en måte så kan jeg ikke stå foran en mann og du veit: er det det og det? Men det er jo lettere å liksom skrive med sånne tekster, ja. Eller sende e-mail til de som er...ja, veldig flinke med det der.

H: *Istedenfor å gå til en moske? For det er ikke noe for jenter, eller?*

S: Jo, vi har en lærer på en moske, men det er ikke så lett for det er massevis av spørsmål som vi vil vite. Så da er det veldig lett, han sitter der og svarer på de spørsmålene og.

I utdraget over viser Samira at internett kan gjøre det lettere for en kvinne å stille spørsmål til en mannlig imam. I noen tilfeller kan det at man er anonym, og det at man ikke sitter ansikt til ansikt overfor hverandre, gjøre at man kan møtes til tross for normer som ellers ikke ville tillatt det.

Det virker som Samira rendyrker sin religiøse identitet når hun er i dette nettsamfunnet. For henne blir det en praktisk arena å rendyrke identiteten på. Her kan hun nemlig overskride ellers ganske uoverskridelige grenser som handler både om kjønn og hvor i verden hun befinner seg.

Lenie Brouwer (2004) har forsket på hvordan internett fungerer som en ny plattform for kommunikasjon som i voksende grad blir anvendt av muslimske immigranter i Nederland. Hun mener internett som kommunikasjonsmiddel har en betydningsfull rolle for unge muslimer som søker å finne egne svar på utfordringer rundt det å leve i vestlige samfunn, uavhengig av de eldre generasjoner. Ved å ta utgangspunkt i en mailingliste for muslimer i Nederland, mener hun å se at deres felles interesse i islam forener dem i et virtuelt forum. Gjennom internett kan etniske grenser overskrides, samtidig som det etableres kontakt mellom de kjønnete samfunnene for menn og kvinner. Dette hjelpes fram av anonymiteten på internett. Brouwer mener at muslimene gjennom internett får en følelse av fellesskap og styrke. I en tid der fiendtligheten mot muslimer i samfunnet øker, gjør dette internett til et kraftfullt medium.

Hun viser videre til annen forskning som framhever at datamediert kommunikasjon er skreddersydd til å forene folk som er geografisk atskilte, og å til å danne kameratskap og støtte til deltakerne. Ved hjelp av internett kan de utforme et støttesystem der de kan dele sine offline-problemer. Brouwer fant at mailinglisten også fungerte som en kilde til støtte for muslimske kvinner, at den inneholdt informasjon og tillot kvinnene å lære fra erfaringer andre hadde gjort seg. Medlemmene gav råd til hverandre om familieforhold, personlige relasjoner og dataproblemer. Dette mener hun noen ganger lindret en følelse av isolasjon. Kvinnene følte en form for kameratskap og tilhørighet i online-nettverket. Videre følte medlemmene av listen seg knyttet til resten av den muslimske verden.

Brouwer beskriver kvinnenenes deltakelse på mailinglisten som slående. De stilte spørsmålstegn ved de religiøse reglene kvinner, og noen ganger også menn, er bedt om å følge. Gitt den tradisjonelle segregeringen av kvinner og menn i islam, mener hun dette er ganske bemerkelsesverdig. Brouwer mener anonymiteten på internett gjør det lettere for kvinner og menn å diskutere sensitive temaer. På den måten har mailinglisten også et potensial til å overskride kjønnsbarrierer.

Ifølge Brouwer blir derfor en mailingliste som den hun studerte, en direkte kilde for identitetskonstruksjon for unge muslimer i et vestlig land. Internett gir dem en mulighet til å søke på sine egne premisser, uavhengig av foreldrenes sosiale nettverk eller moske. Brouwer mener den individuelle måten de utforsker sin identitet på, står i en delvis kontrast til den eldre generasjonens mer kollektive tro (Brouwer 2004).

I en artikkel kalt "Muslim Feminist Slowly Rise in Europe" i *The New York Times* 7. januar 2006, hevdes det at en stille, men gryende revolusjon blant unge, muslimske kvinner er i ferd med å bre om seg i Europa. Disse kvinnene krever å få de samme rettighetene som vestlige kvinner, men uten at det skal skje på bekostning av muslimske verdier. I denne kampen blir internett et nyttig og effektivt våpen: "Unlike their homebound elders, these emancipated Muslim women use the Internet and spend hours in proliferating Islamic chat rooms. Web sites are now favorite trusting places, a chance for risk – free "halal dating", that is, interacting with men that is violating no social or religious codes".

Her ser man hvordan internett kan brukes av muslimske kvinner til å fordype seg i og diskutere religiøse spørsmål. Internett gir dem en mulighet til å delta på en mer aktiv måte enn tidligere, og kanskje vil det muliggjøre at de også kan få en større definisjonsmakt i forhold til religiøse spørsmål.

Avisartikkelen beskriver også hvordan kvinnene får muligheten til å treffe menn på en måte som virker mindre risikabel, nettopp fordi denne typen møter ikke vil bryte med verken religiøse eller sosiale koder. Dette vil jeg diskutere nærmere i neste kapittel.

5.6 Begrensninger i internett som medium

Det var ikke alle informantene mine som hadde kontakt med familie og venner i hjemlandet. Noen av dem begrunnet det med at nesten hele familien var her i Norge. Andre fortalte at familien i hjemlandet ikke hadde tilgang til PC, fordi det var for dyrt. Slik er transnasjonalitet og diasporatilværelsen som internett skaper begrenset; den gjelder ikke for alle.

Leo er tjue år, og kommer fra den nordlige delen av Afrika. Han har bodd i Norge i bare tre år, men faren og søsknene har bodd her noe lenger. Første gang jeg møtte Leo fortalte han meg at han aldri brukte nettet. Jeg spurte han hvorfor, men han ville ikke gi meg noen begrunnelse, bare gjentok at han ikke brukte det. Neste gang jeg skulle møte noen av guttene fra klassen i en fokusgruppe dukket han opp på nytt. Etter hvert som samtalen i gruppa kom i gang, viste det seg at han hadde ganske god kjennskap til internett likevel. Han fortalte imidlertid at internettbruken hans var begrenset, ettersom faren hans hadde sørget for at datamaskinen var utilgjengelig for barna uten farens samtykke:

L: Nei, jeg kan ikke bruke den som jeg vil. Fordi det var faren min som bruker den ofte, ikke sant. Så hvis du skal bruke den, så må du spørre han først. Fordi det var et spesielt program som han har inne sånn, ikke sant. Så noen ganger laster han den ned med hans passord, så for å gå inn må du spørre han om passord til den.

H: Å, ja, så du kan ikke passordet hans sånn?

L: Nei, han gjorde det fordi broren min, lillebroren min, han bruker den mye. Han liker å leke med PC-en, og han liker å chatte og høre musikk. Han kan sitte hver dag på internett, men det koster penger, skjønner du, det koster penger hvis du sitter der lenge. Så da måtte faren min låse den.

Leo sin databruk begrenses altså på grunn av farens kontroll. Farens argumentasjon for å kutte ned på tiden barna skal få bruke på internett er økonomisk; det koster mye penger å sitte lenge på internett. Dette Leo her beskriver handler om begrenset tilgang i Norge, men i løpet av gruppesamtalen fikk jeg også beskrevet andre typer begrensninger. Her spør jeg om det er noen som chatter med slekt eller venner i hjemlandet:

I: Ikke jeg i hvert fall!
H: Hvorfor ikke det?
I: Jeg vet ikke, men hele familien min er her liksom.
J: Ja, jeg har en storebror som bor i Amerika, så jeg snakker med han.

Isa har hele slekten sin her i Norge, så for ham er det ingen igjen å ha kontakt med. Jamal derimot bruker en del tid på å chatte med broren i USA. Leo kommer igjen inn på den betydningen økonomi har for hvorvidt man kan chatte eller ikke. Dersom han skal ha kontakt med noen som fortsatt bor i hjemlandet, kan de sende meldinger til hverandre via mail, men ikke chatte over lengre tid.

L: Men du vet at hvis du skal chatte her, du bor her og skal chatte med noen som bor i hjemlandet. Det er ikke lett for dem å chatte med deg, sitte på PC og chatte med deg, de gjør ikke det, fordi de betaler for mye for det.
H: De betaler for mye? Det er for dyrt?
L: Ja, de betaler for mye. Jeg kan sende, og de kan gå og åpne den. De kan sjekke om de har fått melding. Men hvis de ikke har, vil de bare låse den (PC-en) og gå ut. For hvis de bruker den, betaler de for mye. Så du kan ikke sitte her og chatte med dem.

Infrastruktur og økonomi vil være med på å legge grunnlag for både graden og omfanget av transnasjonale bånd som knyttes og opprettholdes via internett. Her peker Leo på dette som en forklaringsfaktor for hvorfor noen har mye kontakt, mens andre har lite kontakt med slektninger og venner i hjemlandet eller andre steder i verden.

5.7 Diskusjon

Innledningsvis stilte jeg spørsmål om hvilken betydning internett har for mine informanter i forhold til å knytte transnasjonale bånd og til det å oppleve å være i en diasporasituasjon. Blir avstandene kortere? ”Forlater” man ikke hjemlandet sitt på samme måten som før internett fantes? Har dette betydning for hvordan de opplever sin minoritetssituasjon, og skaper det en form for diasporatilværelse?

Maryam bruker internett som hjelpemiddel for å utvikle en del av sin etniske identitet som kurder. Det at hun også holder kontakt med andre som tilhører samme folkegruppe via internett kan også gjøre at internett blir et medium som brukes til å bygge opp under en diasporatilværelse, der ideen om ”hjemlandet” og de kulturelle særkjennetegn som tilhører det blir en viktig og formende kollektiv identitet. Maryam var opptatt av folkegruppen sin.

Internett var den viktigste kilden til kontakt med slekt og venner, med språk og kultur og med andre kurdere som lever i eksil. For henne ble internett både et medium til å opprette og opprettholde transnasjonale bånd, i tillegg til at det som medium bidro til å utvikle en diasporasituasjon.

Doktor ved Goethe-universitetet i Frankfurt, Andreas Ackermann (2001), har forsket på den yezidiske kurdiske folkegruppen og deres bruk av internett. Han har undersøkt representasjoner av yezidiernes kollektive identitet, og spesielt hvilke aspekter som blir framhevet som avgjørende elementer i yezidismen, og på hvilke måter betingelsene for diaspora blir reflektert på internett. På bakgrunn av empiriske analyser av dette diskuterer han sammenhengen mellom internett og diaspora. Ackermann konkluderer med at selv om internett utgjør et nytt medium, skaper det ikke nødvendigvis et nytt sosialt fenomen. Tvert i mot mener han at internett ser ut til å gjenskape sosiale relasjoner utenfor cyberspace, for eksempel som ”virtuelle fellesskap”. I det yezidiske fellesskapet som han undersøker, vil ikke internett forårsake en diasporisk bevissthet, verken virtuelt eller virkelig, men det kan framskynde sosiale forandringsprosesser som allerede er i utvikling i det virkelige liv. Han mener at cyberspace har kapasitet som et sted der yezidiere kan debattere sin kollektive identitet innenfor det virtuelle fellesskap og formidle denne representasjonen utenfor fellesskapet. Dette er i samsvar med Miller og Slater (2000) sine funn, som jeg har henvist til tidligere i avhandlingen.

For Samira gav internett blant annet en mulighet til å fordype seg i religionen. Internett var en egnet arena for dette av flere grunner; for det første var det praktisk, fordi man fikk tak i andre som var interessert og hadde kunnskap om akkurat det hun selv var ute etter. Slike var det ikke like enkelt å komme i kontakt med når hun befant seg i Norge. For det andre var internett en arena der betydningen av kjønn kunne bli mindre framtrædende. Hun kunne som kvinne stille direkte spørsmål til en imam, noe hun ikke ville ha kunnet i en ansikt til ansikt-situasjon. På bakgrunn av artikkelen fra New York Times, kan det tyde på at den måten å bruke internett på brer om seg blant muslimske kvinner over hele Europa. Dette kan tyde på at de gjennom internett har funnet en arena der de selv i større grad enn tidligere kan få være med på å diskutere og definere hvordan religion skal utøves og forstås, og hva den skal bety for dem. Videre viser artikkelen at internett tilbyr en måte å kunne treffe menn på, som ikke bryter med de sosiale og religiøse normene og reglene de forholder seg til. Dette vil jeg diskutere mer utdypende i neste kapittel.

Brouwer har i sin forskning sett de samme tendensene. Hun fant at kvinnes deltakelse på malinglisten var slående, og mener at denne typen diskusjonsarena muliggjorde

at man kunne overskride kjønnsbarrierer og diskutere sensitive tema. De unge muslimene kan på internett søke religionen på sine egne premisser.

Stuart Hall (1990) tolker diasporabegrepet som beskrivende for en tilværelse der kulturen og tilhørigheten til en nasjon man har forlatt ikke holdes konstant. Diasporaidentiteter produserer og reproducerer seg selv konstant som nye, gjennom transformasjon og forskjellighet. De er ikke essensialistiske eller rendyrkede, men heller ”hybride”. Selv om mine informanter bruker internett til å holde seg oppdatert på og orientere seg mot transnasjonale forbindelser, og til å knytte ulike bånd til hjemlandet sitt, har de også en lokal orientering. Slik jeg forsto dem var de opptatt av all slags ungdomskultur, og internett ble et verktøy for å hente fram det de ønsket å fokusere på til enhver tid.

Til slutt er det viktig å se at det finnes begrensninger for transnasjonale bånd og for diasporatilværelsen. Økonomi og infrastruktur er avgjørende elementer for om man kan ta i bruk de teknologiske virkemidlene. Leo pekte på økonomiske årsaker som en begrunnelse for hvorfor han ikke brukte internett så mye. Dårlig økonomi var også grunnen familie og venner i hjemlandet hadde begrenset tilgang til internett.

Internett er likevel et fenomen som bør vies oppmerksomhet når man forsker på transnasjonalitet, diaspora og utviklingen av globale identiteter. Som Vertovec (2004) påpekte, er det også viktig å se på transnasjonalitet som fenomen fra en aktørorientert posisjon, men uten at man ser bort fra de strukturelle betydningene det har. Jeg har i min undersøkelse hatt et aktørorientert fokus, og ser at internett for flere av mine informanter har en stor betydning både når de orienterer seg lokalt her i Norge, men også når de orienterer seg mot familie, venner eller religion forankret i det landet de opprinnelig kom fra.

Den tidlige internettforskningens fokus på løsrivelse og ”cyberspace” kan i sin entusiasme ha sett bort fra at snarere enn løsrivelse, så kan internett fungere som et slags ankerfeste. Selv om noen nok ønsker frigjøring og søker det, *trenger* man ikke si farvel til verken slekt, venner, kulturelle særtrekk eller språk. Man kan tvert i mot ha mye kontakt og en stor kontaktflate, og unngå brudd i større grad enn det som var mulig før. Slik kan den kulturelle tilhørighetsfølelsen i en diasporasituasjon få en mye mer reell form både mentalt og i praktisk, fordi kontakt faktisk muliggjøres uavhengig av fysisk tilstedeværelse. Dette kan bidra til å holde kontakt med mennesker i hjemlandet. Man kan videre finne ulike fora der man kan gi styrke til for eksempel religion. Internett brukes til å forene folk som lever i eksil over hele verden. Det kan også bidra til å redusere følelsen av tap som følger av å være langt unna familien sin. Slik kan internett muliggjøre kontakt som på flere ulike måter får en viktig betydning for minoritetstilværelsen i Norge.

I dette kapitlet har jeg drøftet hvordan internett kan bidra til å styrke båndene til egen og foreldres nasjon og ”opprinnelige kultur”. I det forutgående kapitlet viste jeg hvordan internett også kan brukes til å opprette kontakter og en sosial arena her i Norge. I noen sammenhenger kan kanskje konsekvensen av det at man får en sterk sosial tilknytning til miljøer i Norge, være at ungdommenes orientering mot eget og foreldrenes nasjon og ”opprinnelige kultur” svekkes. Jeg oppfatter imidlertid at dette ikke stemmer overens med noen av de fortellingene jeg fikk. Maryam bruker internett til både å holde kontakten med opprinnelseslandet, og med slekt og venner fra dette landet som oppholder seg andre steder i verden. På den måten bidrar internett til å styrke båndene til hennes folkegruppe og hjemland. Men dette har ikke forhindret henne i å anvende internett til å få venner og sosialt miljø her i Norge. Det at hun har et aktivt sosialt miljø i Norge svekker ikke tilknytningen til hjemlandet. Her ser vi i stedet at internett faktisk bidrar til å styrke båndene i begge retninger.

Samira bruker internett på en mer transnasjonalt orientert måte; hun bruker foraene på nettet til å utforske islam, og det er religionen og ikke det konkrete opprinnelseslandet som står i fokus for henne. Man kan derfor ikke si at internett bidrar til å styrke båndene til hennes hjemland, men det styrker båndene til opprinnelig kultur, fordi religionen er en del av denne kulturens praksiser.

Jeg ser tegn til både brudd og binding i fortellingene jeg har fått fra informantene mine. Noen ganger er det også slik at en og samme person, som for eksempel Maryam, forteller om *både* lokal og internasjonal orientering. Jeg vil argumentere for at måten man anvender internett på hele tiden vil ta utgangspunkt i den situasjonen og de interessene man har, og derfor være avhengig av det livet man lever ellers, utenfor internett. Dersom internett bidrar til å forsterke sosiale prosesser skjer dette ikke uten at de sosiale prosessene allerede er i gang i det virkelige liv. Som Ackermann (2001) påpekte i sin undersøkelse av yezidiske kurdere og deres bruk av internett, er det ikke internett i seg selv som skaper en diasporisk bevissthet. Men internett fungerer som et hjelpemiddel til å forsterke og framskynde sosiale prosesser som allerede eksisterer. Internett er et nyttig hjelpemiddel til å utvikle en kollektiv identitet, men bevisstheten om denne kollektive identiteten er selvfølgelig rotfestet i en virkelighet som har eksistert uavhengig av mediet. Maryam bruker internett blant annet til å utvikle en kollektiv bevissthet om sin egen folkegruppe. Internett kan bidra som et forsterkende og effektivt hjelpemiddel, men bevisstheten rundt den kollektive identiteten er og har vært der også uavhengig av internett.

At minoritetsungdoms forhold til internett preges av både binding og brudd, tyder på at ungdommene har en dobbelt relasjon til sine egne og foreldrenes hjemland. De er knyttet til

landet, kulturen og alle de sosiale relasjonene som hører til det. Men de orienterer seg også lokalt her i Norge, og vil bære preg av de kulturelle og normative føringer og rammer som eksisterer her.

6 Utforsking av identitet på internett

Problemstillingen for dette kapitlet er hvordan internett kan brukes til identitetsarbeid for ungdom med innvandrerbakgrunn. Internett er en spesiell arena for kontakt. Deltakerne er ikke avhengig av felles fysisk tilstedeværelse, og dersom man ønsker det kan man opptre anonymt. Anonymiteten, og det at ingen vet noe om hva du gjør når du er på nettet, gjør det mulig å prøve ut ting uten å bli avslørt eller ”miste ansikt”.

Spørsmålene mine er: Er internett en arena for identitetsarbeid hos ungdom? Prøver de ut og leker med ulike identiteter uavhengig av andres forhåndsoppfatninger, fordommer og meninger? Er det elektroniske rommets muligheter særlig viktige for ungdom med minoritetsbakgrunn?

Jeg vil diskutere hvordan perspektivene på identitet og selvet, slik jeg presenterte dem i kapittel to, kan egne seg som analytiske redskaper for å forstå spørsmålene jeg har stilt.

Til sist i dette kapitlet ønsker jeg også å problematisere tanken om internett som en arena for identitetsutforskning. Dette vil jeg gjøre ved å diskutere om aspekter som sosial og personlig biografi kan begrense mulighetene som finnes.

6.1 Lek og spill: Det store maskeradeballet

Sosial samhandling, lek og spill er, som vi har sett i kapittel to, framtrepende trekk ved forståelsene av identitet og utvikling av selvet. I tråd med dette fikk jeg fortellinger om interaksjon på internett der jeg tolker at lek og spill var dominerende elementer.

Noen ganger fikk jeg inntrykk av at de på internett deltar i et eneste stort maskeradeball, der det å forsøke å gjette seg til hvem de andre gjestene er, blir en viktig del av festen. Utfordringen i leken er at man ikke aner noen ting om hvem og hva som skjuler seg bak den anonyme masken et *nick* kan gi, og man står hele tiden i fare for å bli avslørt eller ført bak lyset av andre.

I kapittel fire presenterte jeg Abdur, og fortellingen om hvordan han opplevde å treffe igjen fetteren sin tilfeldig på et chatterom etter fem år. Fetteren hadde da lekt seg litt med ham, og ikke fortalt ham hvem han var med en gang. Her forteller Abdur meg om en venninne han tok på fersken i – i to år – å ha gitt seg ut for å være en annen en hun egentlig var:

A: Ja, jeg kjenner en jente. Hun er fra samme hjemland og område som meg. Jeg har sett henne flere ganger, jeg har besøkt henne, vi kjenner hverandre og familien. Jeg hadde sett henne i web-cam²⁷ og snakket med henne i ca to år, men visste ikke at vi kjente hverandre fordi jeg ikke hadde sett henne sist vi var der og besøkte dem, og hun var blitt litt forandret i utseendet. En dag da hun åpner web-cam, så jeg søstern hennes, at hun gikk bak henne. Så da sa jeg: "Jeg kjenner søstern din". Hun sa: "Hvordan da?" Jeg sa: "Jeg heter det og det, du har fire søsken, jeg vet navnene og sånn og sånn". Hun ble litt flau...

H: Hun ble flau?

A: Ja, flau, ja. Hun sa at hun bodde på Vestlandet, men egentlig bodde hun i Nord-Norge. Etterpå ble vi kjent med hverandre...

Jenta viser seg å være en helt annen enn hun har utgitt seg for, en han har kjent mye lenger enn de to årene de har chattet med hverandre. Til tross for at hun har ført ham bak lyset, blir de bare enda bedre venner nå som det viser seg at de kjenner hverandre "i virkeligheten" også. Han forteller at hun stadig vekk lurer han:

A: Hun jeg sa jeg kjente fra Nord-Norge. Hun kommer ofte på sånn vanlig chat som du kan bytte navn på, og hun chatter med meg som en gutt.

H: Men skjønner du at det er henne, da?

A: Nei, jeg skjønner ikke at det er henne. Så etterpå sier hun at "det er meg!" (ler litt).

H: Føler du deg lurt? Blir du sur?

A: (ler litt mer) Nei, jeg blir ikke sur, men...

H: Hvorfor blir du ikke sur når hun har lurt deg?

A: Jeg vet ikke, jeg. Det er bare tull, derfor blir jeg ikke sur. Og hun er så snill. Ja. Vi kjente hverandre for lenge siden, i hjemlandet også. Hun sier: "Jeg liker deg veldig godt. Det er derfor jeg gjør sånn".

Abdur blir ikke sur når han blir lurt av denne jenta, fordi hun bare tuller. For meg virker det som om de seg imellom har utviklet en tone og definert en situasjon der hun kan lure han, men ikke omvendt, og at dette gjør at han blir ikke sur på henne. Abdur forteller at han aldri endrer *nick*, men alltid bruker sitt eget navn når han chatter. Han sier han gjør det fordi han tror folk liker det best.

Fortellingen til Abdur om hvordan han ble lurt er typisk. Som jeg har vist, er det ikke noe normativt krav om ærlighet på internett. Idet du trer inn på slike chatterom, ligger det en forventning om at man kan bli lurt, og at det ikke gir grunn til sanksjoner dersom man gir seg ut for å være en annen enn man egentlig er. Aron Ben-Ze'ev (2004) mener at det å bli sveket eller lurt på internett er en framtrædende side ved nettreasjonene. Han påpeker hvordan dette står i kontrast til de nære og intime relasjonene som ofte samtidig kan oppstå (Ben-Ze'ev 2004: 42).

---

²⁷ "Web.cam" er en forkortelse informantene brukte om web-kamera, som er et kamera du kan ha ved skjermen mens du er på internett, og som da gjør det mulig for den du snakker med å se på deg mens du prater.

Said forteller at han ble lurt av en kamerat. Denne kameraten utgav seg for å være en jente som i løpet av en periode på to måneder blir forelsket i han:

S: Jeg har vært på finnvenn.no, og jeg har bilde av meg der. Og så jeg ble kjent med en jente, og jeg gav MSN-adressen min. Vi snakket med hverandre og sånne ting, ikke sant, og hun sa: ”Jeg liker deg”, og sånne ting. Så jeg sa bare: ”Sett på web.cam!” Så etter en eller to måneder setter ”hun” på web.cam, og da så jeg at det var en venn av meg. Han hadde kjødd med meg, ikke sant. Og fra den dagen, jeg chatter ikke mer (ler litt).

H: (ler litt) Ble du sur, eller?

S: Nei, jeg ble ikke sur, det var morsomt. Men han bare: ”Jeg elsker deg”, og sånne ting.

I dette tilfellet hadde altså en gutt gått inn på et nettsted og opprettet en relasjon med en av sine beste venner. Slik hadde han spilt at han var en forelsket jente i flere måneder og lurt vennen sin. Selv om Said lo da han fortalte historien, chatter han ikke lenger etter denne episoden, i hvert fall ikke uten å bruke web-kamera. Nå vil han alltid se hvem det er han snakker med.

I begge episodene jeg her har formidlet, har de som har blitt utsatt for spøken vektlagt at de ikke ble sure. I stedet har de sagt at de syntes det var morsomt. Det virker som om det ikke er helt legitimt å bli fornærmet eller såret etter å ha blitt utsatt for slike spøker. Jeg fikk inntrykk av at det var et poeng for informantene mine å ikke opptre som selvhøytidelige. Det å tåle spøken er en del av spillet, en del av premissene de har gått med på idet de ”entret scenen” på nettstedet, om man skal ta i bruk Goffmans vokabular.

Som jeg viste i kapittel fire, kan dette gjøre det ekstra vanskelig å takle en situasjon hvor man virkelig blir såret (Turkle 1995).

6.1.1 ”Foreløpig samstemmighet” – på nettet også?

Goffman (1992) mener selvet utvikles avhengig av den konkrete samhandlingssituasjonen man er i. Her blir ”opptreden” og ”møtet” det som avgjør hvordan selvet til enhver tid tar form. De ulike møtene og situasjonene som oppstår vil være med på å bestemme hvilke ”selv” vi konstruerer.

Goffman beskriver i *Vårt rollespill til daglig* (1992) hvordan en person definerer en situasjon når han kommer sammen med andre. De andre må da, uansett hvor passiv deres rolle synes å være, også gi en definisjon av situasjonen gjennom sin reaksjon på vedkommende og de handlinger de setter i verk overfor ham. Goffman kaller det en ”foreløpig samstemmighet” når alle som er tilstede, deltar for å opprette en samlet og generell definisjon av situasjonene.

Dette betyr likevel ikke at det er noen reell enighet som foreligger. I stedet er det grunnlagt en enighet om å unngå åpen konflikt. Denne første definisjonen av en situasjon blir av avgjørende betydning for den videre samhandlingen (Goffman 1992: 20).

Goffman utdyper at en slik definisjon av en situasjon vil ha et moralsk innhold. Samfunnet er bygget opp rundt prinsipper om at en person har visse sosiale kjennetegn, og man har en moralsk rett til å vente seg at andre skal verdsette og behandle ham deretter.

Slik jeg tolker dette, ligger det altså en moralsk forpliktelse til å opptre som den man er. Samtidig innebærer denne forpliktelsen et premiss om at andre har en moralsk forpliktelse til å behandle deg på den måten som du fortjener ut ifra den du har gitt uttrykk for å være.

Det virker som hele premisset om at man skal være den man utgir seg for å være har forsvunnet når man opptrer på chatterommene på internett. Dette er imidlertid avhengig av hvilken ramme som settes opp for samhandlingen. Informantene mine forteller også om situasjoner på internett der de opptrer helt seriøst.

Samira bruker nettet til å snakke med en imam i et chatterom. Da vil hun antakelig opptre på en annen, og kanskje mer seriøs måte, enn når hun, som jeg vil vise senere i kapitlet, chatter med guttevennene sine på nettet.

6.1.2 Ikke lenger så viktig å redde hverandres ansikt?

Goffman hevder at mennesker som samhandler vil sette i gang forebyggende tiltak for å unngå pinlige situasjoner, og at det gjøres små justeringer for å oppveie diskrediterende episoder man ikke har vært i stand til å unngå (Goffman 1992: 21). Man tar med andre ord hensyn til hverandres behov for ikke å miste ansikt, og prøver å unngå å ydmyke hverandre. Disse tiltakene vil, slik jeg forstår Goffman, spille en vesentlig rolle i gruppens sosiale liv.

Jeg tror at man ikke i like stor grad som i ansikt til ansikt-interaksjon, er opptatt av å ”redde” situasjonen når man opptrer på internett. Det at man slipper å se andres ansikt, og oppleve andres opptreden eller reaksjoner rent fysisk, gir kanskje en frihet til å la være å påta seg ansvaret for andres tapte ansikter? Videre kan det at informantene ler av seg selv når de opplever å bli lurt tolkes som et forsøk på å redde sitt eget ansikt. Man kan spørre seg om det faktisk er sånn at mange av ungdommene til en viss grad oppsøker situasjoner der de implisitte spillereglene for interaksjon som Goffman skisserer opp ikke opprettholdes.

6.1.3 Hvordan opptrer man på nettet? Om "reelle" og "virtuelle" selv

Ord som "cyberspace" og "virtual life" henviser til at det som forgår på internett er noe helt spesielt, det er et eget rom, satt fri fra den virkelige verden. Man lever egne virtuelle liv som ikke kan ses i sammenheng med livet man lever ellers. "Cyberspace" gir assosiasjoner til at dette virtuelle rommet har helt andre regler, andre spillemåter, og andre type relasjoner. Jeg ønsket å snakke med informantene mine om dette. Om de opptrådte annerledes enn ellers, om de for eksempel følte de kunne gjøre ting som de kanskje ellers ikke ville gjort.

Jeg fikk ganske varierende svar. Noen fortalte meg at de pleide å ta ulike *nicks* avhengig av hvilken hensikt de hadde når de var på nettet. Skulle de for eksempel erte andre, eller bare tulle – noe særlig guttene fortalte de ofte gjorde – brukte de et annet *nick* enn dersom de hadde mer seriøse ærender. Men det var også noen jeg snakket med, som Abdur, som vektla at de aldri pleide å skjule hvem de var, eller oppføre seg annerledes på nettet enn ellers.

Mange fortalte at de pleide å endre litt på opplysninger eller oppførsel når de var på internett. Flere av informantene fortalte meg at de ble litt tøffere enn vanlig og de kunne snakke mer åpent om ting de ellers ikke torde, særlig i forhold til det motsatte kjønn:

H: Men tror du det er lettere å snakke med gutter når man er jente, eller omvendt: med jenter når man er gutt, fordi man er anonym? Fordi ingen vet hvem du er?

S: Ja, ja helt sikkert. Fordi jeg tør ikke å si akkurat de tingene som jeg liksom sier til dem når de liksom er hjemme, eller...

H: Når dere møter hverandre?

S: Ja, ja. Det er masse som jeg ikke tør å si.

H: Så da blir man litt tøffere når man er på internett?

S: Ja, ja. Jeg blir det. Jeg bare kjefter.

Samira blir tøffere enn hun føler hun ellers er når hun snakker med gutter på internett. Hun kjefter på dem, og sier ting rett ut. Jeg spør henne om hun føler hun er "seg selv" når hun er på internett:

H: Men du sier at du synes ikke at det blir akkurat det samme som i virkeligheten med de du treffer på internett, men synes du at du er deg selv når du er på internett?

S: Ja, det er jeg. Jeg merker at jeg er meg selv, men ja, altså det er jeg, men jeg er litt tøffere.

Internett gir Samira mulighet til å være mer direkte, til å kjefte, til å være mer frampå enn hun er i ansikt til ansiktssituasjoner. Når man er anonym og opptrer på internett forsvinner til en viss grad de sosiale sanksjonene, og man kan prøve ut ting man ikke må stå til ansvar for i samme grad som i mange andre situasjoner. En gutt jeg snakket med, Yosef på

17 år, fortalte meg at når han møter jenter på MSN klarer han å være ganske direkte mot dem, og han gir dem komplimenter og flørter med dem. Når han så møter dem ansikt til ansikt klarer han ikke å si noe som helst, og begynner bare å rødme.

Pedersen og Samuelsen (2004) har pekt på at ungdom som bruker mobiltelefon og SMS tar steget til å debutere seksuelt raskere enn de som ikke har mobiltelefon. Dette forklarer de blant annet med at når man kommuniserer via SMS uten å være i nærheten av hverandre fysisk, mister man en del av de sperrene man ellers har, og steget til å foreslå mer dristige ting blir kortere enn ellers. Internettssamhandling har trolig noe av den samme effekten. Det at man ikke står overfor hverandre ansikt til ansikt kan bidra til at man tør å være mer frampå enn man er i andre situasjoner.

6.2 Hensikt og kontekst setter rammer for hvordan man opptrer

Vi så at Yosef og Samira opptrer i andre roller, og dermed kan tillate seg å være litt tøffere eller mer frampå, når de er på internett.

Don Slater (2002) mener det kan være hensiktsmessig å se samhandling og relasjoner på internett ved hjelp av Goffmans teorier om rammer og rollespill.

Internett kan tilby hver enkelt deltaker et større rom og mulighet til å innta ulike ”roller”, uten at det blir ansett som selvmotsigende i samme grad som det kanskje ville blitt i ”offlinesituasjoner”.

Goffman (1992) kaller den virksomhet en bestemt deltager utfolder ved en bestemt anledning for ”opptreden”. Ved en slik opptreden vil de andre som opptrer i gruppen da ha roller som publikum, iakttakere eller deltagere. Det på forhånd fastlagte handlingsmønster som utfolder seg under en opptreden, og som kan spilles eller presenteres også ved andre anledninger, kaller han en ”rolle” eller ”rutine”(Goffman 1992: 22). Det kan være interessant å se på hvilke ”roller” man inntar når man er på internett.

Goffman beskriver hvordan man ved å kommunisere med hverandre både bevisst og ubevisst avgir løfter som den andre må stole på (Goffman 1992: 20). Ved internettkommunikasjon vil man måtte finne andre måter å kommunisere tilhørighet eller identitet på enn ved kommunikasjon der man er fysisk tilstede. Det er interessant å se hvordan man avdekker, skjuler seg, verner seg for andres løftebrudd, samtidig som man selv bestemmer seg for hva og hvordan man skal presentere seg for å bli lest, forstått og mottatt på den måten man ønsker av dem man kommuniserer med.

Noen gutter i en av fokusgruppene fortalte at de endret oppførsel avhengig av hvilken hensikt de hadde idet de entret et rom. Dette var også bestemmende for hvilket *nick* de lagde seg. Er de der for å flørte, oppfører de seg på en spesiell måte, og bruker et *nick* tilpasset det formålet. Er de der derimot for å tulle eller bølge, oppfører de seg på en ganske annen måte, og tar også i bruk et annet brukernavn. Jeg tolker det som at ulike ”scener” vil kreve og tillate ulike ”roller”:

H: Men er dere dere selv når dere chatter?

(Alle blir litt stille, I ler litt.)

I: Både og.

H: Både og?

(Alle nikker.)

H: Kan ikke dere fortelle litt?

I: Det handler om hva slags brukernavn du skal bruke, da.

(Alle fniser litt)

H: Har du forskjellig brukernavn?

I: Ja, du må jo det.

L: Kanskje hvis du skal tulle og tøyse med jenter ikke sant, da må du ikke bruke eget navn.

H: Ok, så da bruker dere et annet navn?

L: Ja, du kan bytte navn, ikke sant. Og da blir det tull og tøys.

Jeg spør hvor mange *nick* de pleier å ha, og bruke, når de er på internett. Disse svarene fikk jeg:

I: Jeg har bare noen, jeg.

H: Så har du noen som du er mer seriøs på da, eller?

I: Ja..

H: Enn du da?

K: Jeg? Nei, jeg vet ikke... før hadde jeg masse forskjellige navn, men jeg sluttet litt på MSN og chat. Nå går jeg ofte inn på MSN– også en (spesiell) chat (nevner navn på en chattekanal for ungdommer fra hans hjemland). Det er bare folk fra (navnet på landet) som kommer inn i det, så vi snakker med mikrofon, og vi kan slå opp web.cam og sånn, ja. Når du går inn må du bruke passord, så da kan du ikke bare tulle og sånn.

Man ser her også hvordan teknologien legger føringer på hvilken type interaksjon som foregår og hvor langt man kan gå i å prøve ut ting;

Khorosan pleide å ha mange *nick*, men nå bruker han et nettsted der bare folk fra hans hjemland er, og hvor det kreves brukernavn, kode og web-kamera. Da blir det vanskeligere å ha et hemmelig, utprøvende ”virtuelt” liv.

Don Slater (2002) mener det er interessant å se på når man eventuelt går inn i en virtuell verden, og når man ikke gjør det. Det kan synes som om for eksempel valg av chattekanal har ganske mye å si for hvorvidt det dannes et ”cyberspace” der det faktisk er lov

til å tulle og tøyse og leke seg med virtuelle identiteter eller lure andre. Dette viser hvordan cyberspace *dannes* relasjonelt, men at det ikke eksisterer som en ”institusjon”. Dersom du kommer inn på et chattested som krever passord, er det ikke like lett å tulle på samme måten. Går man for langt kan man også risikere å bli stengt ute fra nettstedet.

Forskere går nå i større grad bort fra begreper som skiller den ”virtuelle” og den ”reelle” verden (Pedersen 2004). Ofte møter man de samme menneskene ”online” som ”offline”, og i stor grad overføres nok mange av de samme normene og reglene.

Jeg identifiserer to ulike posisjoner i debatten om hvorvidt man skal skille mellom det virtuelle og det reelle. Debatten handler også om i hvilken grad man antar at man kan frigjøres fra ”seg selv” idet man entrer ”cyberspace”; den ene ser på identiteten på nettet som frikoplet fra livet man lever ellers (”offline-livet”)(jfr. Turkle 1995), mens den andre mener at man trekker med seg kroppen og den man er sosialisert som, også når man handler på internett (jfr. Miller og Slater 2000, Slater2004).

Spørsmålet om man er seg selv på internett, eller om man har ulike ”cyberselv” vil ha ulike svar ut fra hvilken forståelse av selvet og identitet man legger til grunn. Dersom man legger Goffmans forståelse av selvet til grunn, vil selvene være avhengig av de møtene som oppstår og den samhandlingen som finner sted der og da. Ulike *nick* kan i den forbindelse gi ulike roller, og ulike selv. Dersom man legger til grunn Erik H. Eriksons syn på selvet, vil man kanskje kunne utforske og prøve ut, eller tydeliggjøre for seg selv sin egen ”kjerne”. Et eget ”cyberselv” tilsier en oppfattelse av at selvet er fragmentert, og vil stå i en delvis motsetning til Eriksons synspunkt om kjerneselv.

6.3 Om forhold og vennskap på internett

Dersom internett er en arena der ungdommene kan prøve ut identiteter, men også eksperimentere med kjærlighet og seksualitet, er det interessant å få deres vurdering av hvilken verdi de legger i relasjonene.

Derfor var jeg interessert i å finne ut om informantene mine anså vennskapsrelasjonene på internett for å være like viktige, men også like reelle, som de vennskapsrelasjonene som foregår ansikt til ansikt. Ser de på disse relasjonene som ”ekte” relasjoner, og gir de den samme følelsen av forpliktelse?

Jeg synes det er vanskelig å tolke om informantene mine anså relasjonene på internett for å være like ekte som de man skaper på tradisjonelt vis. Denne usikkerheten tror jeg

stammer fra en ambivalens hos informantene selv. De vurderte at relasjonene på internett ikke var akkurat som andre typer vennskap, men på den annen side revurderte de dem heller ikke. En del av informantene fortalte at de brukte flere timer daglig på å snakke med disse vennene.

En av dem som brukte mye tid til å chatte på internett var Samira. Hun fortalte meg at hun brukte internett hver dag, og at hun ofte kunne holde på i timevis. Hun likte å snakke med eldre gutter, fordi de hadde mer erfaring enn henne selv. Men da jeg spurte om hun regnet dem for å være like ordentlige venner som dem hun har ellers hadde, svarte hun:

S: (Ler litt) Nei, altså. Man kan ikke stole på dem, da.

(Begge ler litt)

H: *Du stoler ikke på dem?*

S: Nei, nei, nei. Altså på en måte så kanskje de liksom har (mer) erfaring, så de tenker ikke på det samme som (de yngre guttene hun kjenner). Faktisk så er jeg opptatt av å bli venner med gutter, og her (på skolen) er de som jeg kjenner til sånn vanlig, de er så unge. Men de (på internett) er liksom tyve, femogtyve, så de har liksom erfaring, ikke sant.

H: *Ja, synes du det er litt bedre, eller?*

S: Ja, det synes jeg. Men du kan lære liksom forskjellige tanker, du kan lære litt annet.

De guttene hun ble kjent med framsto ifølge henne selv som mer interessante, og hun mente de hadde mer erfaring enn dem hun ellers møtte. Likevel følte hun ikke at hun kunne stole på dem. Det lå en ambivalens her.

Khorosan mener heller ikke at det er så lurt å bli kjærester med noen på internett, fordi han mener det er sannsynlig at de da også chatter med andre. Du er ikke garantert at du er den eneste, tvert i mot. Isa vektlegger at man ikke er seriøs når man er på internett, først og fremst fordi man bare forsøker å få tida til å gå:

K: Nei, jeg tror ikke det (at det er så lurt å få kjæreste på nettet). Fordi hvis jeg skal snakke med jenter, ikke sant, de snakker ikke bare med meg. Kanskje de snakker med mange gutter. De møter mange gutter.

H: *På internett mener du?*

K: Ja, så da kan vi ikke være kjærester, sånn. Det er bare vanlig venner og sånn.

H: *Så hvis du skal få en kjæreste så ville du møte de på en annen måte, eller?*

K: Ja.

I: Helst det. For de som bruker å chatte på internett, de bare bruker tida til å gå liksom. Det er ingen som sier seriøse ting, det er bare tull, ikke sant.

Som Isa kommer inn på her, kan man aldri helt vite hvilke hensikter den man chatter med har. Kanskje ønsker de bare å få tiden til å gå og leker seg litt med den kontakten de får på nettet. Her dukker leken igjen opp som et poeng for ungdommene til ikke å ta det som skjer på nettet for seriøst. Det er jo stort sett lek som foregår, og de du snakker med, vil

sannsynligvis også snakke (eller leke) med andre også. Dette kan også ha å gjøre med oppfatninger og normative forventninger knyttet til kjønn. Det oppfattes som dårlig at kvinner er tilgjengelig også på andre arenaer, og det er kanskje ikke bare knyttet til at internett er en arena der man ikke kan få en seriøs relasjon?

Samira syntes ikke det var så lurt å bli forelsket på et nettsted, men samtidig fortalte hun at hun brukte mye tid på å snakke med gutter på internett. Hun hadde imidlertid ganske mange forbehold når det gjaldt å få seg kjæreste gjennom internett. Dessuten synes hun ikke det er så lett å bli forelsket i en hun ikke har møtt fysisk:

H: Men hender det man blir forelsket, eller?

S: Jeg synes det er ikke så lurt, da.

H: Du synes ikke det?

S: Nei, men det skjer jo. Det hender hvis du synes han er liksom veldig okei da, grei og... Men en person som du ikke kjenner liksom helt ansikt til ansikt, det er ikke så lett å bli forelsket i.

6.4.1 En kjærlighetshistorie fra nettet

Abdur fortalte meg, da jeg møtte han for andre gang, at han har en kjæreste. Hun bor i et annet land, og de har aldri møtt hverandre ansikt til ansikt. Først ble de kjent på et nettsted. Siden har de maillet og chattet med hverandre, og de sender hverandre brev, bilder, cd-er, filmer og musikk per post. Abdur forteller at hun noen ganger sender ham så mange sms-er at han må be henne slutte, fordi han ikke kan konsentrere seg om noe annet. Først fortalte han meg om denne jenta som om hun bare var en venn, men etter hvert fortalte han at kontakten mellom dem var ganske intens og intim. Da jeg spurte om han følte de var "ordentlige" kjærester, svarte han:

A: (Ler litt) Jeg vet ikke, jeg. Hun sier at: "Jeg elsker deg", og sånn. Men jeg sa til henne: "Jeg kan ikke si det fordi jeg kjenner ikke deg veldig godt. Jeg har ikke sett deg før, og ja..."

H: er det litt vanskelig det at du ikke har møtt henne og vet akkurat hvordan hun er?

A: Ja, det er det. Men jeg har lovet henne at jeg skal møte henne en gang, men jeg vet ikke når.

Abdur synes ikke helt han kan definere forholdet som ordentlig, fordi de ikke har møtt hverandre ansikt til ansikt. Abdur forklarer at jenta tar forholdet seriøst. Og han avviser det ikke som helt ubetydelig selv, heller. Han innrømmer at han har en del jentevenner på internett. Men denne jenta i Nederland er den eneste der kjærligheten blir uttrykt så tydelig, i

hvert fall fra hennes side, som ved å si ”jeg elsker deg”. Jeg ber han utdype litt hvordan de har kontakt, han og ”onlinekjæresten”:

A: Vi snakker ofte på MSN, og så ringer vi hverandre. Du vet hun sender masse, masse meldinger på hverdager. Så to, tre ganger jeg ble sur. Så har jeg ringt til henne for å si ”ikke forstyr meg så mye”. Hun sier at ”Jeg kan ikke glemme deg. Jeg vil møte deg” og sånn og sånn og sånn. Jeg sier ”Jeg vil møte deg”, men det er så langt fra hverandre, det er ikke så lett, og så er det andre problemet at jeg bor ikke alene, jeg jobber ikke. Hvis jeg hadde jobbet, hadde jeg kunnet møte henne, det er helt greit, det er bare noen timer med fly. Hun sier: ”Ja, jeg vet det” men hun vil gjerne.

H: *Men har du andre jenter også, eller er det bare henne.*

A: Nei, jeg har masse.

H: *Du har masse forskjellige jenter?*

A: Ja, men for eksempel, men at vi elsker hverandre, nei. Vi (andre) er bare vanlige venner.

Abdur bor fortsatt hjemme hos foreldrene sine, han går på skolen og han har ikke jobb. Dette gjør det vanskelig for ham å besøke kjæresten som bor i utlandet. Han har andre jentevenner, men det virker som han likevel føler en forpliktelse til denne jenta, selv om de aldri har møtt hverandre. På samme tid synes han ikke forholdet er det samme som det ville vært dersom de kjente hverandre ansikt til ansikt og møtte hverandre fysisk.

Abdur er muslim, og det er kjæresten hans fra internett også.

Necef (2003) hevder at internett er en arena der muslimske jenter kan eksperimentere med identitet og seksualitet fordi de frigjøres fra forventningene de ellers forholder seg til. Det kan være interessant å se på slike ”kjæresterelasjoner” i lys av at disse ungdommene, i mange tilfeller, har begrensede muligheter (dersom de følger normene) til å flørte og eksperimentere med kjærlighet før de gifter seg.

I forrige kapittel beskrev jeg hvordan Samira bruker internett til å fordype seg i religionen. Hun er opptatt av å følge normene og reglene, og vil for eksempel av den grunn ikke høre på musikk. Det at hun bruker så mye tid på internett til å snakke med gutter, er slik jeg forstod henne den eneste muligheten for henne til å ha kontakt med det motsatte kjønn, uten at man bryter med de kravene hun møter om at jenter ikke skal ha fysisk kontakt med gutter. For Samira representerer internett derfor en mulighet til å opprette kontakter med gutter og til å bli bedre kjent med dem, uten å samtidig bryte med de sosiale og religiøse normene hun følger.

Dette peker også Necef (2003) på som en av de viktige konsekvensene internett kan ha for unge jenter med innvandrerbakgrunn i Danmark. Den erfaring danske jenter får i virkeligheten, mener han jenter med innvandrerbakgrunn heller må skaffe seg på internett.

New York Times hevdet at det er et nytt fenomen at muslimske kvinner treffer menn på nettet. Dette muliggjorde, ifølge journalisten, at kvinnene kunne finne seg en ektefelle på egenhånd, uten at sosiale og religiøse regler fysisk kontakt før ekteskapet blir brutt.

6.5 Sherry Turkle og Erik H. Eriksons perspektiver på identitet og selvet

Jeg har vist noen av de fortellingene jeg fikk fra informantene mine, og som jeg forstår som fortellinger om situasjoner der de leker med identiteter og roller, og prøver ut kjærlighetsrelasjoner så vel som vennsksrelasjoner. Jeg har videre forsøkt å forstå en del av denne samhandlingen ved å ta i bruk Goffmans begrepsapparat.

Sherry Turkle (1995) anvender Erik H. Eriksons (1968) perspektiver til å forstå ungdoms identitetsarbeid gjennom rollespill på internett, slik jeg også presenterte i kapittel to. Ved å spille og utforske ulike roller og identiteter, mener hun ungdommene utforsker ulike sider ved seg selv på internett. Dette mener Turkle gir grunnlag for å utforske aspekter ved sin seksualitet og utfordre ideer om et enhetlig selv. En måte å gjøre dette på er ved å leke at de har motsatt kjønn enn det de egentlig har.

Karakteren ungdommene skaper gjennom rollespillene på internett, refererer Turkle til som ens *persona*. Hun ønsker å diskutere hvilke relasjoner virtuelle *personae* har til det vi tradisjonelt har tenkt på som en "hel" person. Hun spør om det vi ser er en forsiktig begynnelse på en mer multippel måte å tenke omkring vår bevissthet på (Turkle 1995:180).

Turkle ser på internett som en mulighet til å kunne utvikle og utforske fragmenterte selv. Dette står, slik jeg forstår det, i motsetning til Eriksons forståelse av selvet, der han beskriver at man gjennom ulike utviklingstrinn vil avansere mot et "kjerneselv". På den annen side anvender hun hans begrepsverk om både "*psykososiale moratorier*" og "*toy-situations*" som nyttige analytiske verktøy til å forstå og beskrive noen av de prosessene som hun mener oppstår når man spiller rollespill på internett. Begrepene til Erikson tydeliggjør en forståelse av de fragmenterte opplevelsene av selvet hun mener denne typen rollespill kan frambringe.

Turkle mener at internett kan tilby det Erikson kalte "*toy-situation*". Gjennom rollespill på nettet kan vi skape slike lekesituasjoner, der vi nettopp kan overgi oss til en slik uvirkelig tilværelse for en avgrenset stund (Turkle 1995: 184).

Turkle mener også at internett, og særlig rollespill på internett, kan bidra til å skape det Erikson kaller for "*psykososiale moratorium*". Erikson (1968) beskriver "*psykosoialt*

moratorium” som en periode der ungdommer gjennom fri rolleeksperimentering kan finne sin nisje, ”sin plass” i samfunnet, som er fast bestemt men likevel kan ses som unikt tilpasset han eller henne (Erikson 1968: 156). Turkle mener internett, og det hun karakteriserer som ”virtuelle samfunn”, kan tilby dagens unge mennesker et slikt psykososialt moratorium.

Slik jeg leser Turkle forstår jeg det som at hun mener datamaskinen kan brukes til utvikling av selvet, til nye typer selverkjennelse og selvutvikling og identitetsarbeid. På internett kan man ta seg en ”pause” fra sine egne, reelle og fysiske liv, idet de trer inn i den virtuelle sfæren.

Ut fra mine funn er det mye som tyder på at hun kan ha rett i dette. Jeg har nå vist ulike fortellinger fra informantene der jeg forstår at de bruker internett til å leke og utforske seg selv og andre, og til å utvikle ulike identiteter. På den annen side er det viktig å også problematisere en slik antakelse. Det er et spørsmål om hvor fri man i mange situasjoner vil være til å kunne konstruere og skape sin egen identitet, og i hvor stor grad sosiale og kulturelle strukturer vil kunne virke begrensende for det enkelte individ i dette arbeidet.

6.6 Forhandlinger om kjønn

Jeg viste innledningsvis hvordan både Said og Abdur fortalte de hadde opplevd at folk hadde utgitt seg for å ha et annet kjønn enn de har.

Pedagogen Vedbjørg Tingstad (2003) har i sin doktoravhandling gjort en undersøkelse om barns chat på internett. Også hun fant at det er vanlig at man ”skifter” kjønn på internett. Tingstad mener at chatterom kan gi barna en mulighet til å slippe av når det gjelder forventninger til kjønnsroller som eksisterer ellers. På den annen side viser forskning (Stuedahl i Tingstad 2003: 231, Slater 2002: 538) at kjønnsrollene ofte blir stereotype på internett, nettopp fordi de må tydeliggjøre det biologiske kjønnnet. Den poststrukturalistiske forståelsen av kjønn som noe man gjør, ikke noe man ”er”, impliserer at kjønnsidentitet kan omgjøres, brytes og utforskes (Butler 1999 i Tingstad 2003). Tingstad påpeker likevel at det er viktig å ikke avskrive de sosiale, biologiske og psykologiske betingelsene og forutsetningene som vil ligge til grunn, til tross for internetts muligheter for utprøving. Selv om internett gjør det mulig for folk å leke og utforske ulike identiteter, og slik endre noen forestillinger rundt identitetsformasjoner, påpeker Tingstad at slike perspektiver kan overestimere betydningen til internett og at konsekvensen av dette blir at man underestimerer betydningen av for eksempel biografi og kulturelle og sosiale trekk (Tingstad 2003: 227-232).

6.7 Perspektiver på sosiale strukturer som begrenser personers frihet i identitetsarbeid

Vi har nå sett hvordan internett på ulike måter kan være en velegnet arena for identitetsarbeid. Det er en arena der man kan prøve ut ulike roller, og man kan gjøre dette uten at andre vet hvem man er. Dette kan virke frigjørende, og mine egne funn bekrefter til en viss grad dette, i tråd med annen forskning.

Jeg ønsker likevel å problematisere en del aspekter ved frigjøringspotensialet i internett. Jeg ønsker å diskutere hvordan personlig biografi, kultur og sosiale trekk vil kunne påvirke hvordan man kan bruke internett i sitt identitetsarbeid. Ingvild Sommer (2003) hevder, i sin hovedoppgave om kroppens rolle i chatting, at den fysiske kroppen ikke kan utelates i forståelsen av den sosiale interaksjonen på nettet. Kunnskap om hvem vi er og hvor vi kommer fra vil være skrevet i kroppene våre, og dette mener hun også vil sette spør på skjermen (Sommer 2003).

Hylland Eriksen påpeker hvordan aspekter ved kulturen vår vil sitte i kroppen og ikke først og fremst i hodet. Selv om man gjennomskuer egne kulturelle fordommer, kan det være atskillig vanskeligere å forandre dem, hevder han (Hylland Eriksen 2001: 62). Jeg ønsker å drøfte dette i henhold til hvor fri man er til å spille og prøve ut nye roller på internett. Vil man kunne tre ut av den rollen man har spilt hele livet, eller har den ”satt seg i kroppen”? Vil for eksempel kjønn, og forventninger til kjønn, eller sosiale, språklig og kulturelle ferdigheter være med på å avgjøre hvor fritt spillerom man egentlig har på denne arenaen?

Bourdieu (1990) beskriver kroppen som en *sansbar form* som ”avgir et uttrykk”. Det fysiske omfatter både selve kroppsbyggingen og kroppsholdningen.

Bourdieu ser kroppen som et sosialt produkt. Det vi ser på som aktørens *naturlige* språk og kroppsspråk, vil i virkeligheten være *sosialt* betingede språk. Bourdieu vil si at selv det vi ser på som det mest naturlige ved oss selv, som kroppen vår og måten vi uttrykker oss på gjennom den, vil være et sosialt produkt. Den naturaliserte forestillingen gjør at vi forstår både det distingverte og det vulgære som naturlige sider ved en person, mens det egentlig er knyttet til sosiale posisjoner i samfunnet. De sosiale posisjonene legitimeres ved at de naturliggjøres.

Han mener den ulike fordelingen av kroppslige egenskaper mellom klassene skjer gjennom ulike formidlinger, for eksempel gjennom belastninger i arbeid og forbruksvaner. Helheten av distingverende tegn vil danne kroppen slik at den oppfattes som et rent kulturelt produkt. Virkningen av dette blir at individene, eller grupper, distingveres etter kulturelt nivå.

Denne kulturelle framstillingen ser ut til å finne sitt grunnlag i smaken, det vil si i det vi ser på som naturen; den søker å uttrykke en natur som Bourdieu karakteriserer som en ”kultivert natur”.

De kroppslige egenskapene oppfattes som sosiale produkter, gjennom ulike kategorier for persepsjon. Dette gripes gjennom systemer for sosial klassifisering. Disse kategoriene og systemene vil ikke være uavhengige av fordelingen av de forskjellige egenskapene mellom de sosiale klassene.

Vil man kunne frigjøre seg fra sin *sosiale kropp*, og hele den kulturelle framstilling kroppen avgir, også når man uttrykker seg? Da tenker jeg særlig på om dette er mulig når man uttrykker seg i form av muntlig tale eller skriftlig språk på internett?

Bourdieu kaller kroppens tilstand for *hexis* (Bourdieu 1990). Bourdieu beskriver hvordan alle aktører, helt fra begynnelsen av, må ta den *sosiale* presentasjonen de gir av egen kropp med i betraktning når de utarbeider sin *subjektive* representasjon av sin egen kropp. På et dypere plan vil dette si deres kroppslige *hexis*. I kapittel to viste jeg hvordan Bourdieu anvender *habitus*, og ikke identitet, som sitt analytiske begrep. For Bourdieu blir identitet et mer kognitivt anliggende enn *habitus*, som er dypt fundert i sosiale strukturer (Priour 2002).

Habitus er en kroppsliggjort og dyptliggende væremåte og tenkemåte, og den er ofte ubevisst. Den er resultat av det preg omverden har satt på individet, og har betydning for hvordan man selv igjen preger sine omgivelser. På den måten reproducerer man de strukturene som man selv har inkorporert (Bourdieu 1996: 17). Bourdieu beskriver *habitus* som *strukturerte strukturer*; hva arbeideren spiser, og spesielt måten han spiser på eller hans politiske meninger og hvordan han uttrykker dem, vil gjerne være systematisk forskjellig fra industrieierens korresponderende aktiviteter. *Habitus* er også *strukturende strukturer*; *habitus* skaper ulike forskjeller; de implementerer distinksjoner mellom hva som er godt og dårlig, mellom hva som er rett og galt, mellom hva som er distingvert og vulgært og så videre (Bourdieu 1996: 17). Dette er preferanser og framtoninger som vil være vanskelige å endre idet man opptrer på nettet, selv om man i prinsippet står fri til å velge hva man vil.

Dersom man anvender Bourdieus perspektiver og begreper, vil man kunne tenke at kroppens *hexis*, som altså innebærer en altomfattende måte å føre seg på og presentere seg på, vil tydeliggjøres i for eksempel måten man utøver og framviser for eksempel selvtillit og sikkerhet på. På denne måten kan man ikke se på ens framtrøden på internett som uavhengig av kroppen. Både *hexis* og *habitus* vil være så dypt forankret i hele vår personlighet, i hele vår framtrøden og væremåte, tankemåte, skrivemåte, talemåte og våre preferanser, at de ikke vil

kunne forsvinne selv om man opptrer på anonyme arenaer som internett tilbyr og dermed står friere fra andres forventninger.

Mine informanter har med noen få unntak vært i Norge i en begrenset tid, og de var dessuten forholdsvis voksne da de kom til Norge. De fleste har derfor mange minner fra hjemlandet sitt, og språket deres bærer preg av at de ikke har vokst opp i Norge. I tillegg er de fleste muslimer, og tilhører derfor en religiøs minoritet. Jeg tror dette er en del av en rekke betingelser som vil kunne begrense både valgfriheten og spillerommet deres, også med hensyn til identitetsutforming.

Internett kan kanskje være en arena som kan "frita" dem fra noen av de stigma som hører med det å være en minoritet, og de maktforhold som dette kan medbringe.

Thomas Tufte (2001) viser hvordan internett til en viss grad kan anonymisere etnisk tilhørighet og dermed føre til en etnisk frisettelse. På den annen side viser han også hvordan internett som medium brukes til å forsterke og befeste de sosiale grensedragningene mellom, i hans tilfelle, ungdom med innvandrerbakgrunn og etnisk dansk ungdom.

Man kan dermed anta at denne friheten i mange tilfeller vil være ganske begrenset. Det vil være vanskelig å skjule eller tildekke for eksempel manglende språklige ferdigheter eller manglende kulturell kapital når man chatter på internett.

Selvtilit, framtoning og evnen til å formidle seg gjennom både tale og tekst vil kunne påvirke relasjonene som oppstår, og fordelingen av makt mellom dem som samhandler på nettet.

6.8 Diskusjon

Rammediskusjonen for dette kapitlet har vært todelt. På den ene siden har jeg ønsket å se de ulike identitetsperspektivene jeg presenterte i kapittel to har kunnet egne seg som begrepsapparater og rammeverk for å forstå interaksjonen som oppstår på internett. Videre har jeg ønsket å problematisere en tendens innen internettforskningen til å se internett som en arena for identitetsarbeid uavhengig av sosiale strukturer, og som Tingstad påpekte, uavhengig av individets biografi, kultur og sosiale bakgrunn.

Både Mead, Goffman og Erikson vektlegger at det er en dialektikk i møtet mellom mennesker når det gjelder utvikling av selvet. Men mens Erikson vektlegger at man har en trinnvis utvikling der selvet etter hvert rettes inn mot et slags kjerneselv, vektlegger både Goffman og Mead de konkrete samhandlingssituasjonene mellom mennesker "her og nå".

Både Erikson og Mead vektlegger hvordan lek og spill hadde en betydning for utviklingen av selvet, mens Goffman viser hvordan man kan se all samhandling mellom mennesker som opptredener og spill for hverandre, og at ulike selv vil konstitueres ut fra de ulike samhandlingssituasjonene som oppstår.

Mine informanter beskrev lek og spill som et framtrædende element når det gjaldt deres bruk av internett. Vi har sett hvordan Sherry Turkle anvender Eriksons begreper til å beskrive og forstå noen sider ved denne leken på internett, og også hennes antakelser om hvordan dette kan påvirke vår oppfattelse av eget selv.

Jeg mener Goffmans begrepsapparat, med teateret som metafor, viste seg å være et egnet rammeverk for å forstå den samhandlingen som skjer når man samhandler på nettet. Dersom man tolker det dit hen at informantene inntar ulike roller og ulike scener, forklarer det hvordan oppførselen vil variere ut fra hvilke premisser som ligger til grunn for samhandlingen på det aktuelle stedet, og i hver enkelt aktuelle situasjon.

Samtidig så vi hvordan mye ved internettaktiviteten brøt med de premissene Goffman beskriver som viktige for samfunnet vårt; hele premisset om å være den man gir seg ut for å være synes for eksempel å forsvinne i det man inntar visse "scener" på nettet. Videre virker det ikke som om folk er varsomme, eller at de ønsker å redde hverandres ansikt i like stor grad som man kan anta man gjør ellers. Snarere tvert imot.

Don Slater (2004) foreslår at man bør se samhandlingen som oppstår på internett i lys av Goffmans forståelse av samhandling. Det er selve samhandlingssituasjonen og møtet mellom menneskene i det konkrete øyeblikket som blir avgjørende for hvordan interaksjonen på internett blir. I visse sammenhenger og på en del chatterom dannes det kanskje virtuelle verdener med egne normer og regler. I andre sammenhenger skjer ikke dette.

Men dette er ikke noe som skjer som en konsekvens av datamaskinen i seg selv. Mye av interaksjonen mellom informantene mine er med venner de hadde fra før, noe som gjorde at de ikke kan frigjøres fra den de ellers er.

Innledningsvis spurte jeg om det er slik at man på internett kan prøve ut og leke med ulike identiteter, uavhengig av andres forhåndsoppfatninger og meninger. Slik jeg tolker mine informanter bidrar anonymiteten til at de prøver ut og leker med ting, fordi det oppleves som tryggere når ingen vet hvem du er. Du trenger ikke stå til ansvar for det du gjør eller sier. Som vi så beskriver informantene at de blir tøffere, mer ærlig og kan opptre mer direkte. Det kan være grunn til å tro at de i mange situasjoner kan si at de kanskje er mer "seg selv", den de egentlig er, men av ulike grunner ikke tør å være ellers.

På den annen side har jeg altså ønsket å problematisere i hvor stor grad man virkelig står fri til å forme, utforske, forhandle og leke med identitet når de handler på internett. I kapittel fire så vi hvordan en del av informantene beskrev at miljøene de tilhører ikke var så store, og at de også var ganske gjennomskjulte. Det at man ikke har oppholdt seg lenge i Norge eller tilhører et etnisk minoritetsmiljø knyttet til en spesiell folkegruppe eller et spesielt opprinnelsesland, kan føre til at det er lett å bli gjenkjent. Det kan virke som dette gjelder også gjelder for miljøer der ungdommene har ulik etnisk opprinnelse. Noen av jentene beskrev hvordan det fort spres rykter om en dersom man foretar seg noe, enten det skjer på internett eller utenom nettet. Til tross for at internett er en ansiktsløs og anonym arena, kan det virke som man ofte ble gjenkjent. Dette bidro til å skape en form for risikoopplevelse hos mine informanter.

Som jeg viste i kapittel fire, kan det virke som at internett kan fungere som en styrke for mange av informantene mine, og at det blant annet har bidratt til at de har kunnet skaffe seg større sosiale nettverk i Norge. Samtidig kan det at de forholder seg så mye til tekst og språk også bidra til at de lærer seg norsk raskere. På den annen side kan det virke som at det at man baserer store deler av sitt sosiale nettverk på folk man møter på internett, gjøre deg ekstra sårbar. Internett er en arena der for eksempel ærlighet verken forutsettes eller kan tas for gitt. Hvordan det sosiale nettverket fungerer utenom det nettverket man har på internett blir derfor viktig for hvor sårbar man blir. Det er viktig å se at disse relasjonene, som i stor grad baserer seg på en sårbar tillitsrelasjon, vil inngå i maktrelasjoner. Kjønn blir en viktig dimensjon for å forstå maktbalansen som oppstår; gutter og jenter opplevde, slik jeg tolket dem, fare og risiko på forskjellige måter.

Mye tyder på at internett kan gi mulighet til å utforske ulike identiteter ut fra hvilke interesser, ønske og preferanser du har. I kapittel fem så vi hvordan Samira brukte internett til å utforske sin religiøse, muslimske identitet. I dette kapitlet ser vi hvordan hun bruker internett til å knytte kontakter med gutter fra sitt eget hjemland. Kanskje er det lettere for henne å ha kontakt med gutter på denne måten, fordi det ikke krenker hennes religiøse forestillinger om kontakt mellom kjønnene? Det er mye som tyder på at internett er en arena der muslimske jenter både kan utforske sin religiøse identitet, og kanskje også definere den i større grad. Dette blir mulig fordi de nå kan opptre og diskutere under anonyme rammer som overskrider kjønnsbarrierer.

Denne bruken av internett kan tyde på at internett kan være en arena der man kan overkomme en del av de sosiale og personlige begrensningene som eksisterer i samfunnet. Den postmodernistiske forestillingen om at kjønnsidentiteter så vel som andre identiteter

konstrueres og dermed er gjenstand for valg, blir likevel problematisk, når man ser på praksis på internett. Det ligger normative forventninger til kjønn. Dette kan begrense følelsen av valgfrihet, men og føre til at kjønnsidentiteten blir mer stereotyp enn ellers. Perspektivet til Bourdieu om habitus beskriver hvordan det sosiale vil sette seg i kroppen. Det kognitive fungerer ikke frigjort fra det spontane og kroppslige. Vi vil bære med oss hele vår biografi, og vi frigjøres ikke fra dette i det vi entrer internett.

Jeg vil hevde at kulturell kapital, språkferdigheter og sosiale ferdigheter vanskelig kan erverves bare fordi man trer inn i en virtuell ramme. De spontane følelsesmessige reaksjonene i møte med andre mennesker vil være preget av det livet du har levd, og det livet du lever utenfor internett. Vi forholder oss til normer og forventninger i samfunnet ellers, og det er tvilsomt om vi frigjør oss fra dette når vi trer inn i et rom på internett. Aspekter som hvor godt man behersker språket man chatter på, eller om man mestrer sosiale og kulturelle koder, vil kunne være med på å påvirke både hvordan man formulerer seg, hvordan man framstår og hvordan man blir oppfattet når de opptrer på internett. Når jeg spør om mulighetene på internett kan være av spesiell betydning for ungdom med minoritetsbakgrunn, blir det derfor viktig å ha med dette i beregningen.

7 Oppsummering og konkluderende betraktninger

7.1 Oppsummering

I denne avhandlingen har jeg har forsøkt å fange noe av internets ”fenomenologi”. Med utgangspunkt i fortellinger fra minoritetsetniske ungdommer om hvordan de bruker chat på internett, har jeg fått et innblikk i hvem de snakker med, hva de snakker om, og hva de er opptatt av. Jeg har også gått inn i deres egne fortolkninger av hvilken betydning internett har for dem. Nå vil jeg oppsummere hovedfunnene i studien.

7.1.1 Internett som medium til å opprette og vedlikeholde sosiale nettverk

Et viktig funn var at ungdommene i stor grad brukte internett til å snakke med folk de kjente fra før, og som de hadde blitt kjent med på andre arenaer enn nettet. Internett ble på denne måten et medium for å vedlikeholde sosiale nettverk. Videre brukte de også internett til å snakke med folk de ikke kjente; dette gjorde i flere tilfeller at de opprettet nye kontakter, både i Oslo og andre steder i Norge. De opprettet dessuten kontakt med folk som befant seg i deres eller foreldrenes opprinnelsesland, og andre steder i verden, som regel med bakgrunn fra samme land som dem selv. Internett bidro på denne måten til å øke det sosiale nettverket deres.

7.1.2 Om relasjoner, tillit og risiko når samhandlingen foregår på internett

Jeg anvendte Giddens’ begrepsapparat og teori om det senmoderne samfunn som analytiske redskaper for å forstå de relasjonene som ble opprettet på internett. Giddens hevder at tillit er et nøkkelbegrep for å forstå det senmoderne samfunnet. Han beskriver hvordan *dannet uoppmerksomhet* – et begrep han henter fra Goffman – blir en forutsetning for den tilliten som må være tilstede når fremmede møter hverandre på offentlige steder. *Dannet uoppmerksomhet* antyder en høflig tilbakeholdenhet. Forskning har vist at denne høflige tilbakeholdenheten ofte forsvinner når folk samhandler på internett. Man går mer rett på sak, og blir raskere

intime og fortrolige enn ellers. Mine informanter påpekte likevel at man måtte gå trinnvis fram også når man samhandlet på internett.

Jeg forstår disse trinnene som ”uformelle ritualer” i tråd med Giddens’ beskrivelse av hva som må til for å etablere tillit. Disse uformelle ritualene er også en del av strategiene informantene mine brukte for å avdekke hvorvidt en person er til å stole på eller ikke. For å opprette tillit i de anonyme relasjonene, utviklet ungdommene effektive strategier for å vurdere den de chatter med. Disse strategiene kompenserer for manglende kroppsspråk og mulighet til å lese de ofte små og ubevisste signalene man sender ut i situasjoner der man samhandler ansikt til ansikt.

7.1.3 Risiko på internett

En del av miljøene ungdommene beskrev var små, og Theresa og Nora beskrev hvordan de oppfattet dem som gjennomsiktede. Dette førte til at det var lett å bli gjenkjent. Rykter ble fort spredt dersom man foretok seg noe, enten det skjedde via internett eller på andre arenaer. Dette tyder på at man på internett, til tross for at man opptrer anonym, ofte blir gjenkjent. Dette skapte en form for risikoopplevelse hos Theresa og Nora.

Det at man baserer store deler av sitt sosiale liv på en arena der elementer som ærlighet og troverdighet verken forutsettes eller kan tas for gitt, gjør at man blir ekstra sårbar. Man blir sosialt avhengig av mennesker som opptrer på en arena der det ikke forventes at man er redelig verken om sine hensikter eller om hvem man er. Dersom man skal forstå hvordan tillit opprettes i relasjoner på nettet, må man derfor se betydningen av makt og maktfordeling. Kjønn blir en viktig dimensjon for å forstå maktbalansen i relasjonene. Mens guttene opplevde risiko på nettet knyttet til faren for å bli lurt eller dummet ut, fryktet jentene mer alvorlige konsekvenser på bakgrunn av advarsler om overgrep fra media, i tillegg til redselen for å bli gjenkjent, og utsatt for rykter. Usikkerheten som internett bringer med seg, er derfor mangefasettert. Den usikkerheten kan reduseres ved å ta i bruk strategier for å plassere ”medchatteren”, på samme tid som man også bruker anonymiteten til å beskytte seg selv. Anonymiteten blir en kilde til både trygghet og risiko samtidig.

7.1.4 Transnasjonale bånd og diasporatilværelse gjennom internett

For flere av mine informanter fungerte internett som et medium til å opprette transnasjonale bånd og forbindelser mellom mennesker. For noen ble internett også et medium som forsterket en diasporatilværelse.

Flere av ungdommene brukte internett til å opprettholde en kanal til slekt og venner i opprinnelseslandet og i diaspora. Gjennom internett kunne de følge med i selv de mest hverdagslige hendelser i hverandres liv, til tross for store avstander. Videre brukte de internett til å opprette relasjoner til andre ungdommer med bakgrunn fra samme opprinnelsesland som oppholdt seg spredt over store deler av den vestlige verden, i eksil.

Maryam hadde gjennom internett kontakt med kurdere over hele verden. Internett ble et medium for å dyrke en etnisk identitet. Opprinnelseslandet, ”hjemlandet”, ble en tydelig og viktig enhet, til tross for at hun nå bodde i et annet land der andre normer, verdier og tradisjoner preget hverdagen. Maryam tilhører en folkegruppe som har en lang historie i å kjempe for å få aksept for sin egen nasjonale og etniske identitet. Kanskje er det ikke tilfeldig at det er hennes fortellinger som særlig viser hvor tydelig internett kan bli et medium til å forsterke diasporatilværelsen. I dette tilfellet har folkegruppen virtuelle arenaer der de holder kontakt med hverandre og dyrker en kollektiv, kurdisk identitet. Her blir internett et nyttig hjelpemiddel til å kunne forsterke denne identiteten for folk som selv ikke lenger oppholder seg i det kurdiske området, men lever i diaspora andre steder i verden.

Internett ble brukt som et verktøy til å utvikle muslimsk identitet. I denne sammenheng kan det virke som om islam ble en transnasjonal identitet, og internett en transnasjonal arena for å utforske denne identiteten. Samira brukte internett til å diskutere islam med folk over hele verden, som var interessert i samme problemstillinger som seg selv. Egne muslimske nettsteder gav henne, som kvinne, mulighet til å diskutere religiøse problemer direkte med en imam, uten at dette brøt med normative koder for oppførsel og samvær mellom kvinner og menn i religiøse sammenhenger. En konsekvens av dette kan være at kvinner og menn kan overskride kjønnsbarrierer knyttet til religiøse normer, og at det kan gi kvinnene større mulighet til å definere sin muslimske identitet.

7.1.5 Internett som en arena for identitetsarbeid

Jeg ønsket å se hvordan ulike identitetsperspektiver egnet seg som begrepsapparater og rammeverk for å forstå interaksjon som oppstår på internett. Internett har vist seg som en arena hvor man kunne leke seg og prøve ut ulike roller. Jeg fant Goffmans begrepsapparat, med teateret som metafor, som et egnet rammeverk for å forstå samhandlingen på chatterom på internett. Jeg oppfatter at informantene inntar ulike roller på ulike ”scener”, ut fra hvilke chatterom de besøker. Oppførselen vil variere ut fra premissene som ligger til grunn for samhandlingen på det aktuelle stedet, og for hver enkelt situasjon som oppstår.

Samtidig brøt mye av nettaktiviteten med de premissene Goffman beskriver som viktige for samfunnet vårt. Hele premisset om å være den man gir seg ut for å være synes for eksempel å forsvinne i det man inntar visse ”scener” på nettet. Det virker heller ikke som et overordnet mål for folk å være varsomme når de opptrer på nettet. Kanskje blir forpliktelsene til å ta vare på hverandres ansikt borte, fordi man slipper å stå ansikt til ansikt overfor hverandre. Det virker som det ligger et implisitt krav om å ta lett på det som skjer på internett. Dersom man selv taper ansikt, kan man ”redde seg selv” ved å le. Dette avvæpner og ufarliggjør situasjonen.

Samhandlingen som utspant seg på de anonyme chattekanalene kan sammenlignes med maskeradeball, der ingen vet hvem de andre er. Anonymiteten gjorde det mulig å opptre friere, og gjorde det til en viss grad mulig for jenter og gutter å opprette og utforske vennskaps- og kjærlighetsrelasjoner, uten at det nødvendigvis brøt med sosiale eller religiøse krav om at det ikke skal være fysisk kontakt mellom kjønnene.

Likevel har vi sett hvordan kontakten på internett også rommet opplevelser av risiko og fare. Miljøene informantene tilhørte var tidvis små og gjennomsynlige, noe som vi har sett bidro til en opplevelse av risiko. Dette kan begrense mulighetene for jenter til å bruke internett som en arena til å utforske kjærlighet og seksualitet. Selv om man i utgangspunktet står friere på internett fordi man kan anta at de anonyme relasjonene kan være fritatt fra en del normative strukturer, vil de uklare skillene mellom den reelle og den virtuelle verdenen kunne begrense spillerommet.

7.2 Konkluderende betraktninger

På bakgrunn av Kristin Hestflåtts (2002) to hypoteser, ble et av hovedspørsmålene for undersøkelsen hvordan internett kan bidra til å styrke eller svekke bånd til eget og foreldres opprinnelige hjemland og kultur. Materialet mitt gir ingen entydige svar på spørsmålene. Men fortellingene jeg fikk gir en pekepinn på hvordan internett kan bidra i retning av brudd eller binding.

Jeg har ikke funnet tegn på at internett bidrar til brudd fra ungdommenes eller foreldrenes ”opprinnelige kultur”. Man kan kanskje argumentere for at internettbruken til ungdommene i en del situasjoner bidrar til at de frigjør seg fra kulturelle og normative føringer som har røtter i den ”opprinnelige kulturen”. Kanskje bidrar internettbruken og relasjonene de oppretter via nettet til å gjøre ungdommene sterkere til selv å definere sin egen

religiøse identitet, sitt eget kjærlighetsliv og sin egen ungdomstilværelse. Noen ganger vil de gjøre dette på en måte som står i kontrast til foreldrenes mening, og uavhengig av de sosiale og kulturelle føringene deres ”opprinnelige kultur” skulle tilsi. Det er likevel viktig å se at internett i så fall bidrar til å *forsterke* en situasjon der ungdommene bryter med disse kulturelle og normative føringene. De vender seg ikke bort fra ”opprinnelig kultur” som en konsekvens av internettbruken i seg selv.

Internett er et informasjons og *kommunikasjonsmedium*. Det er derfor naturlig at internett i større grad bidrar til å *binde* mennesker til hverandre, enn at det bidrar til å bryte bånd. Internett bidro på forskjellige måter til å styrke bånd og relasjoner tilknyttet egen og foreldrenes opprinnelsesland, og også deres ”opprinnelseskultur”. Maryam bruker internett med slekt og venner som befant seg spredt over store deler av verden. Men denne bruken av internett har ikke forhindret henne i å anvende nettet til å få venner og sosialt miljø her i Norge. Internett bidrar til å styrke båndene hennes i begge retninger, både til Norge og til opprinnelseslandet, og til kurdiske ungdommer bosatt over hele verden.

Hvordan man brukte internett var avhengig av interessene til den enkelte informant, og den konkrete situasjonen han eller hun befant seg i. Andreas Ackermann, som forsket på kurdere i diaspora og internettbruk, argumenterte for at internett i seg selv ikke kan føre til nye sosiale endringer eller situasjoner. Men internett som medium kan brukes på måter som bidrar til å forsterke eller framskynde sosiale prosesser som allerede eksisterer utenfor nettet.

Man anvender internett ut fra den situasjonen man er i og de interessene man har. Hvordan man bruker internett, og hvilken betydning internett får, vil altså være avhengig av det livet man lever ellers, når man ikke bruker internett.

Den tidlige internettforskningens vektlegging av løsrivelse og ”cyberspace” kan i sin entusiasme ha sett bort fra at snarere enn løsrivelse, så kan internett fungere som et slags ankerfeste. Gjennom internett kan man unngå brudd, og ha nærmest daglig kontakt. Både den kulturelle tilhørighetsfølelsen og en diasporasituasjon kan få en mye mer reell form mentalt og praktisk, fordi kontakt gjøres mulig uavhengig av fysisk tilstedeværelse.

Man kan gjennom internett finne fora der man kan styrke og utforske sine ulike identiteter. Internett kan bidra til å forene folk som lever i eksil over hele verden, og det kan minske følelsen av tap over å være så langt unna familien. Samtidig kan internett bidra til å knytte deg til det livet man lever i Norge, og kan fungere som et verktøy til å opprette og vedlikeholde sosiale nettverk her.

7.3 Veien videre: forslag til videre forskning

I denne studien har jeg sett på ungdommers *fortellinger* om hvordan de bruker chat på internett. Dersom man skulle gått dypere inn i tematikken i denne studien, ville det vært hensiktsmessig med en grundigere etnografisk studie av flere ungdommer med innvandrerbakgrunn over tid. Videre er det behov for konkrete analyser av samhandlingen som foregår på internett, kanskje særlig den samhandlingen som foregår mellom familier som lever spredt over større deler av verden. Dette ville til sammen gitt tykkere beskrivelser av internetts rolle i forhold til opprettelse av relasjoner, tillit og risiko på internett. På denne måten ville det også vært mulig å få tykkere beskrivelser og mer konkret informasjon om hvordan internett kan påvirke diasporasamfunn og hvordan transnasjonale bånd opprettes og vedlikeholdes gjennom internett. Dersom man over tid fulgte med på ungdommers internetttaktivitet, og også undersøkte deres livssituasjon generelt, kunne man fått enda bedre og mer inngående forståelse av hvordan de bruker internett i sitt identitetsarbeid enn det jeg har i denne studien.

Det bør forskes mer på internetts rolle i identitetsarbeid og den spesielle betydningen internett kan ha for folk som lever i diaspora eller befinner seg i etniske minoritetssituasjoner. Ut fra mine erfaringer fra denne studien vil det da være viktig å ta utgangspunkt i enkeltindividers *situasjon*. Som jeg har diskutert i denne avhandlingen kan ikke internetts betydning vurderes ut fra egenskaper som ligger i teknologien eller mediet i seg selv. Man må undersøke betydningen av internett ut fra den *sosiale situasjonen* det brukes i. Ved å få en dyp forståelse av enkeltindividers livssituasjon og se deres bruk av internett i henhold til dette, vil man kunne si enda mer om hvilken betydning internett kan ha for ungdommers identitetsarbeid når de befinner seg i en etnisk minoritetssituasjon.

Litteratur

Kilder:

Ackermann, Andreas (2001), "Diaspora, cyberspace og etnicitet: Brugen af Internettet blandt yezidier". *Mediekultur*, 2001 nr 32.

Ben-Ze'ev, Aron. (2004), "The paradoxical Nature of Online Relationships". *Love online. Emotions on the Internet*. Cambridge University Press

Bjerrum Nielsen, Harriet og Rudberg, Monica. (1989), *Historien om jenter og gutter: kjønns sosialisering i et utviklingspsykologisk perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bourdieu, Pierre. (1990), Kroppens sosiale persepsjon. *Sosiologi i dag*. 3/90.

Bourdieu, Pierre. (1993), *Den kritiske ettertanke. Grunnlag for samfunnsanalyse*. Oslo: Det norske Samlaget.

Bourdieu, Pierre. (1996), "Pysical Space, Social Space and Habitus". *Rapport 10: 1996*. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo.

Bourdieu, Pierre. (et al) (1999). *The Weight of the World: social suffering in contemporary sociey*. Cambridge: Polity Press

Brouwer, Lenie (2004) "Dutch Muslims on the Internet: A new Discussion Platform". *Journal of Muslim Minority Affairs*.

Cohen, Robin. (1997), *Global diasporas: an introduction*. London: UCL

Collins, Randall (1994), *Four Sociological Traditions*. New York: Oxford University Press.

- Eide, Kristin Laumann (2004), *Forvaltning av tilhørighet og identitet i en flerkulturell kontekst: en kvalitativ studie av norske jenter med pakistansk bakgrunn*. Hovedoppgave i sosiologi. Universitetet i Oslo
- Eriksen, Thomas Hylland (2001). "Identitet". *Flerkulturell forståelse*. (2.utgave.) Oslo: Universitetsforlaget. s 36-57.
- Eriksen, Thomas Hylland og Sørheim, Torunn Arntsen (1994), *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Erikson, Erik H. (1968), *Identity. Youth and Crisis*. London: Faber & Faber.
- Erikson, Erik H. (1950), *Childhood and Society*. London: Imago Publishing Co.
- Fangen, Katrine. (forthcoming, 2005), "Behovet for å høre til og behovet for å distansere seg: Etnisk identifikasjon og motidentifikasjon blant somaliske flyktninger i Norge." *Sosiologisk tidsskrift*.
- Fangen, Katrine (2004), *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget
- Frønes, Ivar. (2001), *Handling, kultur og mening*. Bergen: Fagbokforlaget
- Fuglerud, Øivind. (2001), *Migrasjonsforståelse: flytteprosesser, rasisme og globalisering*. Oslo: Universitetsforlaget
- Giddens, Anthony. (1997), *Modernitetens konsekvenser*. Oslo: Pax Forlag
- Giddens, Anthony (2003), "Intimacy as democracy." Weeks, J., Holland, J., Waites, M.(eds). *Sexualities and society*. Cambridge: Polity. S 265-275.
- Goffman, Erwing (1992), *Vårt rollespill til daglig. En studie i hverdagslivets dramatikk*. Pax Forlag A/S. Oslo.

- Grimen, Harald (2001), Tillit og makt – tre sammenhenger. *Tidsskrift for Den norske lægeforening*. http://www.tidsskriftet.no/pls/lts/PA_LT.VisSeksjon?vp_SEKS_ID=464592
- Hall, Stuart. (1990), "Cultural Identity and Diaspora". Fra Vertovec and Cohen (ed.) (1999). *Migration, Diasporas and Transnationalism*. UK: Edward Elgar Publishing Limited
- Hestflått, Kristin (2002), "Er du tyrkisk eller...?" – Om minoritetsungdommers identitetsskaping i møte med IKT. Forsknings- og kompetansenettverk for IT i utdanning, Universitetet i Oslo. ITU i samarbeid med Unipub forlag
- Hiller, H. H., Franz, M. T. (2004), "New ties, old ties and lost ties: the use of internet in diaspora." *New media & society*. London: SAGE publications
- Jacobsen, M. C. (2002), *Tilhørighetens mange former. Unge muslimer i Norge*. Oslo: Unipax
- Kvale, Steinar (1997), *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Larsen, C. J., Pedersen, W. (2005), *Bytte, kjærlighet, overgrep. Seksualitet blant ungdom i randsonen*. Nova rapport 10/05
- Mead, George Herbert (1992), *Mind, Self and Society from a Standpoint of a Social Behaviorist*. Chicago and London: The University of Chicago Press
- Miller, Daniel og Slater, Don (2000), *The Internet. An ethnographic Approach*. Oxford, New York: Berg
- Mortensen, Nils (1997), *Sosiologisk leksikon*. Korsnes, O., Andersen, H. og Brante, T. (red). Oslo: Universitetsforlaget
- Necef, Mehmet Ümit (2003), "Internett – et vindue til frihed". *Tidsskrift for migrasjon og kulturanalyse*.6.
- NESH (2003), Høring – forskningsetiske retningslinjer om internettforskning. Notat til høringsinstansene. De nasjonale forskningsetiske komiteer. 18.06.03

Pedersen, Willy (2004), Alltid online. *Samtiden*

Pedersen, W., Samuelsen, S. O. (2004), "Sex, chat and the mobile telephone: A normal population study of adolescents". *Submitted manuscript*

Plummer, Ken (1995), *Telling sexual stories: power, change and social worlds*. London: Routledge

Prieur, Annick (2002), "Frihet til å forme seg selv? En diskusjon av konstruktivistiske perspektiver på identitet, etnisitet og kjønn." *Kontur nr 6 – 2002*

Prieur, Annick (2004), *Balansekunstnere. Betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge*. Oslo: Pax Forlag A/S

Sarup, Madan (1993), *An Introductory Guide to Post-structuralism and Postmodernism*. (Second ed) Athens, Ga: University of Georgia Press

Slater, Don (2002), "Social Relationships and Identity Online and Offline." Leah A. Lievrouw, Sonia Livingstone (ed.) *Handbook of new media. Social Shaping and Consequences of ICTs*. London: SAGE Publications

Sommer, Ingvild (2003), *Skjermede kropper. En analyse av kroppen på IRC-chat*. Hovedoppgave i sosiologi. Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Institutt for sosiologi og samfunnsfag. Universitetet i Oslo

Syltevik, Liv J. (1997), *Sosiologisk leksikon*. Korsnes, O., Andersen, H. og Brante, T. Oslo: Universitetsforlaget

Thagaard, Tove (1998), *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget

Tingstad, Vebjørn (2003), *Children's chat on the net. A study of social encounters in two Norwegian chat rooms*. Dr.polit.avhandling 2003. Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse. Pedagogisk institutt. NTNU

Torgersen, Leila (2004), *Ungdoms digitale hverdag. Bruk av PC, Internett, TV-spill og mobiltelefon blant elever på ungdomsskolen og videregående skole*. NOVA rapport 8/04

Tufte, Thomas (2001). "Ny teknologi: frisættelse eller fastholdelse? Unge etniske minoriteters bruk af chat, internet og mobil telefoner". Frank Henriksen, red., *Mediesociologi: Sekvens 2000*. Københavns universitet: Institutt for Film- og Medievidenskab

Turkle, Sherry (1995), *Life on screen. Identity in the Age of the Internet*. London: Widenfeld & Nicolson

Valkenburg, P. M, Schouten A. P og Peter, J. (2005), "Adolescents' Identity experiments on the internet." *New Media & Society*. Vol 7, No. 3. s 383-402

Vertovec, Steven (2004), "Trends and Impacts of Migrant Transnationalism." *Working Paper No.3*. University of Oxford. Centre on Migration, Policy and Society. www.compas.ox.ac.uk

Vertovec, Steven & Cohen, Robin (ed) (1999), *Migration, diasporas and transnationalism*. Cheltenham: Edward Elgar

Widerberg, Karin. (2001), *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt: en alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforlaget

Østberg, S. (2003), *Muslim i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget A/S

Andre kilder:

Spring, Ulrike (2001) www.humit.no/nordlit/10/6spring.html (januar 2006)

www.kurdistan.no (januar 2006)

Marlise Simons (2006), "Muslim Feminist Slowly Rise in Europe", The New York Times, Saturday, January 7, 2006

* Alle kildene i denne oppgaven er oppgitt.

*Antall ord i denne oppgaven er 37 581.

Vedlegg 1: Informasjonsbrev

Diskusjonssider og chattegrupper på internett: gir det rom til å finne seg selv?

Jeg heter Helene Toverud Godø, og er masterstudent i sosiologi på Universitetet i Oslo. I masteroppgaven min skriver jeg om ungdom med innvandrerbakgrunn og bruk av chatterom og diskusjonsforum på internett. Mye samhandling mellom ungdom i dag er i ferd med å gjennomgå store endringer nettopp på grunn av disse mediene. Nyere forskning (Ung i Norge 2002) viser at ungdom med innvandrerbakgrunn bruker internett og PC like mye som etnisk norske ungdommer, og at jenter med innvandrerbakgrunn gjør det i større grad og på mer avansert vis enn etnisk norske jenter. Fokuset mitt vil være hvordan internett kan fungere som et "frirom" for ungdommene som bruker det, og jeg er spesielt ute etter å forstå hvordan internett kan brukes til å håndtere en minoritetstilværelse. Prosjektets formål er å øke forståelsen av internett og dets betydning for ungdommene som bruker det.

For å kartlegge bruken av internett, vil jeg observere og analysere noen konkrete diskusjonssider og åpne chatterom, spesielt beregnet på innvandrerungdom. Jeg vil også foreta intervjuer med innvandrerungdom som bruker internett, samt med noen av de som driver disse nettstedene.

Å delta i undersøkelsen vil for alle informanter være helt frivillig, og det vil være mulig å trekke seg på et hvilket som helst tidspunkt, uten å måtte oppgi begrunnelse for det, og uten at det medfører noe som helst erstatningsansvar, eller får noen andre konsekvenser.

Jeg vil anonymisere alle mine informanter, og jeg vil endre på alle kjennetegn som vil kunne føre til identifikasjon. Jeg vil ta opp samtalerne på bånd. Etter intervjuene vil jeg oppbevare dataene mine på en slik måte at det ikke er mulig å identifisere informantene, verken underveis eller etter prosjektets slutt, som er satt til 30/12-06. Jeg vil anonymisere slik at verken etnisk tilhørighet eller nasjonalitet vil være gjenkjennelig. Ved prosjektets slutt vil opplysningene anonymiseres og oppbevares slik at personidentifikasjon ikke er mulig. Jeg vil også endre på informasjon som "nikcs" eller andre kjennetegn ved analysene av diskusjonene på nettsiden, slik at det ikke skal være mulig å identifisere noen. Jeg vil under hele prosjektet ha taushetsplikt og alle data vil bli behandlet konfidensielt.

Oppgaven min utføres i samarbeid med en annen forskningsinstitusjon, NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring) og deres prosjekt: "Social mobility through ICT? Youth with immigrant background and media use".

Hovedveileder for oppgaven er Willy Pedersen, professor ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Postboks 1096, Blindern.
Telefon: 22 85 40 96.

Biveileder i masteroppgaven er Ingrid Smette, som er forsker i prosjektet på NOVA. Hennes adresse er: pb.3223 Elisenberg, 0208 Oslo.
Telefon: 22 54 12 06.

Dersom dere ønsker det, kan dere også kontakte min hovedveileder Willy Pedersen på telefonnummer over, eller på mail:
willy.pedersen@sosiologi.uio.no

Jeg kan nås på telefon: 40 20 45 11, eller på mail:
helenetg@student.sv.uio.no.

Med vennlig hilsen,

Helene Toverud Godø

Vedlegg 2: Annonse på nettstedet

Undersøkelse om ungdom med minoritetsbakgrunn og internett

Jeg heter Helene Toverud Godø og er masterstudent i sosiologi på Universitetet i Oslo. Jeg skriver masteroppgave om internett og ungdom med minoritetsbakgrunn.

Jeg ønsker å vite mer om hva internett betyr for ungdom i en minoritetssituasjon.

Kan internett for eksempel være et "frirom" der man kan få snakket om ting som ellers kan være vanskelig?

Møter ungdom med minoritetsbakgrunn spesielle utfordringer i hverdagen der internett kan være til hjelp?

Til prosjektet mitt trenger jeg å komme i kontakt med ungdom som bruker internett. Intervjuet kan foregå på mail, dersom noen ønsker det. Alle som deltar i undersøkelsen vil være anonyme.

Er du interessert i å delta, kan du sende en mail til helenetg@student.sv.uio.no, eller du kan ringe meg på 40 20 45 11.

Vedlegg 3: Intervjuguide, fokusgrupper

Kort presentasjon av prosjektet, og om anonymisering

Det bærende spørsmålet mitt er hvordan bruker ungdom med innvandrerbakgrunn internett.

Jeg vil gjerne prøve å forstå hvordan det er å være ung i Norge med minoritetsbakgrunn, og se på hvordan man bruker internett i forhold til dette.

Kan du fortelle litt om deg selv?

Hvor gammel er du?

Hvilken tilknytning har du til ditt eget eller foreldrenes hjemland og Norge? Er du for eksempel født i Norge?

Internett

Hva bruker du internett mest til?

Bruker du nettsteder som er spesielt beregnet på innvandrere?

Hva synes du om de?

Hvorfor tror du det er behov for spesielle nettsider for ungdom med innvandrerbakgrunn?

Hva med egne diskusjonssider?

Hvilke temaer synes du det virker som kommer ofte opp på disse?

Hvorfor tror du de stadig dukker opp?

Er det ting som diskuteres der, som det kan være vanskelig å snakke om utenfor internett, tror du?

Deltar du noen ganger selv, eller kunne du tenke deg å gjøre det?

Hva med vennene dine? Er de opptatt av diskusjonene, og disse temaene?

Tror du innvandrerungdom bruker internett annerledes enn etnisk norske ungdommer gjør?

For eksempel til å laste ned musikk eller filmer som ikke er tilgjengelige i Norge?

Har du eller noen du kjenner opplevd noe spesielt, kanskje fint eller ubehagelig på internett?

Kunne du selv tenke deg å finne kjæreste eller kone/mann eller venner på internett?

Hva med vennene dine?

Er det områder der du føler deg forskjellig fra etnisk norske ungdommer, eller synes du ikke det er så store forskjeller?

Har du eventuelt noen historier der du har følt at forskjellene har blitt tydelige?

Framtiden?

Hvilke tanker har du om fremtiden?

Tror du at du har forskjellige planer for egen framtid, enn foreldrene dine har for deg?

Vedlegg 4: Intervjuguide, intervju med nøkkelinformanter etter fokusgrupper

Egen bakgrunn:

Hvor gammel er du?

Hvor lenge har du vært i Norge?

Bor du her sammen med familien og søsken?

Hvordan vil du beskrive ditt forhold til familien din?

Er familie viktig for deg?

Foreldrenes bakgrunn:

Hvor kommer de fra?

Når kom de til Norge, og hva var grunnen?

Språk? Hjemme/ ute?

Er foreldrene dine i arbeid?

I hvilken grad er foreldrene dine religiøse?

Religion:

I hvilken grad er religion viktig for deg?

Går du ofte i kirken eller moskeen, evt. Er det andre måter du utfører din religion på?

Vennskap:

Kan du fortelle litt om vennene dine?

Hva pleier dere å gjøre når dere er sammen?

Synes du det er det lett å få nære venner?

Hva betyr venner for deg?

Hva synes familien din om vennene dine?

Hverdagen din:

Kan du beskrive hverdagen din for meg?
(Hva du pleier å gjøre hver dag)

Fritidsaktiviteter?

Skolearbeid?

Tid til andre ting?

Plikter hjemme?

Fortelle litt om hvordan det var å komme til Norge?
Hva var grunnen til at du kom til Norge?

Hvordan synes du det var å skulle tilpasse seg i Norge?
Var det mye som ble annerledes det du var vant til?

Hvordan synes du det er å bo i Norge nå?

Tanker om hjemlandet og livet der i forhold til tilværelsen nå?

Internett:

Tror du internett gjør at du kan holde kontakt med hjemlandet ditt på en annen måte?

(Trekke dem inn i analysen av det jeg tror jeg har sett utifra tidligere intervjuer – få deres synspunkt på mine perspektiver.)

Internett: en ny måte å holde kontakt med slektninger i hjemlandet?

Internett: en måte å bli kjent med andre i samme situasjon i andre land?

Er det lettere å snakke om enkelte ting fordi man er anonym på nettet? Hva, hvordan?

Dvele litt rundt hva det er de snakker med folk i hjemlandet sitt, og på paltalk med.

Vedlegg 5: Intervjuguide til redaktørene

Presentasjon av min problemstilling:

Hvordan brukes internett til å håndtere en minoritetstilværelse i Norge?

Identitetsproblematikk:

Kan du fortelle litt om deg selv: Hva var grunnen til at du ble interessert i/begynte å jobbe med akkurat dette nettstedet?

Kan du fortelle litt om nettstedets historie?

Normer/tilhørighet/hybriditet:

Fortell litt om de ulike foraene på nettstedet? (både diskusjon og chat)

Hvem tror du det er som bruker nettstedet?

Er det noen temaer som stadig dukker opp? Hvilke? Hvorfor, tror du?

Ser du et slags mønster i hva som dominerer av spørsmål?

Hvor mange brukere har dere?

Hvorfor tror du slike diskusjoner blir så populært?

I hvor stor grad går dere inn og styrer diskusjonene, eventuelt redigerer innhold?

Hva tenker du om det å være ung og ha innvandrerbakgrunn?

Hvorfor tror du det er behov for innvandrerungdom å ha egne kanaler på internett?

Kan du fortelle litt om de utfordringene disse ungdommene møter?

Kan du fortelle litt om hvilken rolle du tror internett og sider som deres nettsted kan ha for ungdom med innvandrerbakgrunn?

Sosial grenseoverskridelse eller sosial avgrensing?

Hvem er det ungdommene foretrekker å snakke med på internett? Folk i samme situasjon?

Alder? Kjønn? Språk?

Institusjonell struktur/ tilgang?

Har du oversikt over hvor det er ungdommene oppholder seg når de bruker internett?

